

ИСОҚЖОН НИШОНОВ

5

АФҒОН ШАМОЛИ

ИСТАНБУЛ, САМАНҒАН,
МОСКВА, БИШКЕК

20. 02.07.17wore
 2030/2421 24.03.18wore
 1234/6525 21.12.18wore
 10001/18.09.19. C. Seifullin
 4182/10001 17.10.19wore
 1029/4038 25.10.19wore
 4240/10127. 6.01.20wore
 5131. 1114-10 9.01.20wore

4257/10208
 4257/10208
 5095/210-19

84(5Y)7	126604
H 69	Исоқжон Нишонов
1 нусха	АФФОН ШАМОЛИ Истанбул, Саманган, Москва, Бишкек 5-китоб
T-2016	7000 с
01.03.2018	21.12.18
22.3.4	12.10.19
4182/10001	12.10.19wore

4182/10001 12.10.19wore

[Faint background text and stamps are visible on the lower half of the page.]

84(39)7
H69

ИСОҚЖОН НИШОНОВ

АФҒОН ШАМОЛИ

ИСТАНБУЛ, САМАНГАН,
МОСКВА, БИШКЕК

Бешинчи китоб

Тўлдирилган қайта нашри

ЯНГИ АСР АВЛОДИ

ТОШКЕНТ

2016

FARG'ONA POLITEKNIKA INSTITUTINING

RESURS MARKAZI

INV. №

126604

УЎК: 821.512.133-31

КБК: 84(5Ў)7

Н – 69

Нишонов, Исоқжон

Афғон шамоли: роман. Истанбул, Саманган, Москва, Бишкек. Бешинчи китоб. Исоқжон Нишонов. Тўлдирилган қайта наشري. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2016. – 208 б.

ISBN 978-9943-27-816-5

«Афғон шамоли» романининг бешинчи китобида воқеалар асосан Истанбул, Саманган, Москва, Бишкек ҳамда юртимизда юз беради. Асарда камикадзеларнинг қандай руҳий тайёргарликлардан ўтиши, ҳаётининг охири кунларида ватанга, халқига қилган хиёнатидан афсус чекаётган Червон хонимнинг чегарага етганда Эргашнинг одамлари томонидан ваҳшийларча ўлдирилиши, Шарифнинг Эргаш бошчилик қилаётган тўдадан қочиб кетиб, юртда қилаётган ободончилик ишларини ўқинингиз мумкин.

Ватанга қилинган хоинликни ўз вақтида англаб, хатосини тушунган фуқаролар тавбаси қабул қилиниб, бундан кейинги ҳаётини юрт ривожига ўзининг ҳиссасини қўшаётган инсонларни Шариф образи орқали кўрасиз. Шарифнинг ватанига қилаётган ободончилик ишларини, юрт тараққиётига қўшаётган беминнат ҳиссасини эшитган Эргаш неча бор уни ўлдириш учун одамларини юборади. Лекин ватан равнақи йўлида юрган инсон Аллоҳнинг паноҳида эканлигига китобни ўқиш давомида яна бир бор амин бўласиз.

УЎК: 821.512.133-31

КБК: 84(5Ў)7

ISBN 978-9943-27-816-5

© Исоқжон Нишонов, «Афғон шамоли». Бешинчи китоб. «Наманган», 2013 йил.

© Исоқжон Нишонов, «Афғон шамоли». Бешинчи китоб. «Янги аср авлоди», 2016 йил.

ИСТАНБУЛ

Истанбулга эрталаб етиб келдик. Такси бизни Техрон кўчасидаги икки қаватли бино ёнида қолдирди. Эшик тепасига лотин харфларида «Офис», деб ёзиб қўйилганди. Қўриқчи ҳамроҳлигида иккинчи қаватга кўтарилдик. Ҳашаматли залда олтмиш ёшлардан ўтган, соч-соқолига оқ оралаган киши кутиб олди.

— Хуш келибсиз, мухтарам Эргашбой! — нотаниш кимса тўдабошини бағрига босиб омонлашди. — Сизни Истанбулда кўрганимдан бахтиёрман!

— Хушвақт бўлинг, Меҳмед оға! — жавоб қилди Эргаш.

Бу одам ҳақида эшитгандим. Халқаро террорчилар гуруҳининг етакчиларидан бири Меҳмед Чегечи эди. Эшик очилиб, ичкаридан қомати келишган, фариштасифат аёл чикди. Эргашнинг юзи табассумдан ёришди.

— Туркон хоним! — у аёл томон кучоғини очиб борди. — Ўнгимми, тушимми?

Хоним бир қўлини Эргашнинг елкасига ташлаб, юзига лабини босиб саломлашди.

— Келишингизни эшитиб, Олмониядан учоқда келдим, жоним!

— Дийдорингизни кўрсатганига шукур! Қанчалар софинганимни билсангиз эди...

Эргаш аёлнинг қўлидан, кейин юзидан ўпди.

– Йўлга чиққан кунимдан бери фикр-у хаёлимдасиз! Бироқ сизни бу ерда учратаман, деб асло хаёлим «кўчаси»га келтирмагандим.

– Фаришталар ҳар иккимизнинг дилимиздаги яхши ниятларимизни оминига олган, жоним!

– Кўзларимга ишонмаяпман! – тўдабоши аёлнинг қўлларини юрагининг устига қўйди. Улар бир-бирларига шу қадар яқин туришар эдики, олаётган нафаслари юзларига урилиб турарди. Бизни унутишганди, гўё теварак-атрофда ўзларидан бошқа одам йўқдай. Кўз қирида Туркон хонимни кузатдим. Унинг чиройли ва латофатли юзида эсда қоларли белгилар тополмадим.

– Кенгаш яқунлангач, шу ерда қоласиз, жоним. Мехмоним бўласиз!

– Бундай олийжаноб таклифни рад этсам, бир умр гуноҳ ботқоқидан чиқолмай, виждоним дўзах оташида қовурилиб, жисми жоним қийналади, хоним!

Шаънига билдирилган бундай оташин сўзлардан вужуди мумдек эриб, кўнгил эшигининг қулфи очилиб кетган аёл тўдабошининг юзидан ўпиб қўйди. Чегечининг юзи ўзгариб, икки яноғига қизиллик югурди.

Ичкари кирдик. Хона қалам билан тасвирлаб бўлмас даражада шинам ва ораста эди. Дераза ёнига диван ва юмшоқ оромкурсилар қўйилганди. Одамни ўзига чорлаётгандек туюларди улар. Хоним ҳамон Эргашнинг билагидан ушлаб олганди. Чегечи нур кетган кўзлари билан зимдан уларни таъқиб қиларди. Хоним тўдабошини оромкурси олдига бошлаб келди, ёнма-ён ўтиришди. Иккиси на менга, на уй эгасига қиё ҳам боқишмади. Гўё атрофдагиларни унутишгандек эди.

Бир оз фурсат ўтиб, эшик қўнғироғи жиринглади. Чегечи ўрнидан турди ва сал ўтмай, хонага Башир ўзи билан нотаниш кимсани бошлаб келди. Сухбат асносида мен узунбўй, қотмадан келган кимсанинг исми Абдуллоҳ эканлигини билиб олдим. Мен бу одам ҳақида лагерда кўп гапларни эшитгандим. Афғонистондаги жамики наркотик моддалар айнан шу одамнинг қўлидан ўтиб, Эргашнинг одамлари орқали четга чиқарилишини ва Россияга етиб боргач, Вадим Вольфович уларни Европанинг бир қатор мамлакатларига «экспорт» қилишини билардим. Ўтириш чоғида ўзимнинг нафрат тўла нигоҳларимни бу одамга тез-тез қаратишдан тия олмадим. Хизматкор биз ўтирган жойга узун хонтахта олиб келди. Унинг устини ноз-у неъматлар ва ичимликлар, шарбатлар билан тўлдирди. Мен худди эртаклардагидек дастурхон қаршисига қачон ўтирганимни ва тотимли таомлардан татиганимни эслай олмадим. Атрофимдагилар қатори мен ҳам дастурхонга қўл чўздим.

— Сизларга айтган йигитим шу, исми Бўрон! — деди Башир мени шерикларига таништириб. Ўтирганлар менга қарашди.

— Афғонистоннинг қайси шахридансан? — қисик кўзларини ўқдек қадаб сўради Чегечи.

— Кобулданман!

— Пойтахтданман, де?

— Шундай!

— Уйингдан чиққанингга қанча бўлди?

— Уч йилдан бери Эргашбойнинг хизматидаман!

Чегечи бу саволларни бежиз бермаётганлигини, ўзининг «қонли пичоғи» устида чиғириқдан ўтказётганини сездим. Илмоқли ва тағдор саволларига дадил жавоб қайтариш орқали шубҳаларини туман-

дек таркатиб, юрагида ишонч уйғотишим лозим эди. Ҳамманинг қўли таомларга югуриб, оғизлари тинимсиз ҳаракатда бўлса-да, кўзлари менда эди. Шунча одам олдида оғзимдан чиқаётган ҳар бир сўзни ўйлаб, етти ўлчаб бир кесиб айтишим, заррача хатога йўл қўйгудек бўлсам, ўз юртим тугул Афғонистонга ҳам қайтиб кетолмаслигимни яхши тушунардим. Саволлардан жаҳаннамнинг иси келарди. Ўзимни қўлга олдим. Ичимдаги ҳаяжонни кўзим ҳам, юзим ҳам фош қилмаслиги керақ эди. Қўлимдаги қалтироқни босиш мақсадида шарбат қуйилган қадахни олдим. Унинг вазни қалтироқни босди.

– Нажиб Аҳмадни танийсанми? – савол ташлади Абдуллоҳ.

– Мен таниган Нажиб Аҳмаддан учта, қайси бирини сўраяпсиз? – Абдуллоҳнинг саволига тез жавоб қайтардим ва айна дамда бу саволни фикримни жамлаш мақсадида бергандим. Абдуллоҳ айтган одам Кобулнинг зодагонларидан эканлигини ўйладим.

– Судхўр Нажиб Аҳмадни сўраяпман-да!

Судхўр ва бойларнинг боши «Толибонлар»нинг эмас, патак ўғриларнинг пичоғидан ўтгани ҳаммага аён эди.

– Нажиб Аҳмаднинг калласини узиб кетишган! – дедим унинг мурдасини кўрган одамдай.

– Қайси элатдансан?

– Балужларданман!

– Унда нега тилингда адабий сўзлар бисёр?

– Форсий китобларни кўп мутолаа қилганман, тақсир!

– Мулламан, де? – кулди Меҳмед Чегечи.

– Чала!

– Бола-чақанг борми?

– Яқинда уйландим.

Уларгалма-гал тўхтовсиз, иккинчиси савол ташлашарди.

Эшик очилди. Етмиш ёшлардаги озғин киши кириб келди. Ҳамма ўрнидан турди.

– Марҳабо, Амирий ҳазратлари! – Абдуллоҳ қучоғини очиб, у томон юрди. Меҳмон барчани бағрига босиб кўришди.

Чегечи ўтирганларга юзланди.

– Ҳамма тўпланди, кенгаш ишини бошласак ҳам бўлаверади!

– Албатта!

Башир менга қараб қўйди.

– Бўронни сафимизга қўшмоқчимиз, нима дейсизлар? У уч йилдан бери Эргашбойга сидқидилдан хизмат қилаётганидан мен яхши хабардорман!

– Ёмон йигитга ўхшамайди, – деди Чегечи менга кўзларини қадаб. – Бироқ яна бир оз муддат синаб кўрсакмикин?

– Уч йилдан бери синалгани етмайдими? – асабийлашди Башир.

– Сафимизнинг кенгайиши, бу албатта, ишимизнинг яхшиланишига хизмат қилади, – гап қўшди ёнимдаги нотаниш йигит.

– Эргашбой жаноблари топган йигит ўйлайманки, ҳаммамизнинг ишончимизни оқлайди! – деди Абдуллоҳ.

– Шундай! – дея бош ирғади Туркон хоним.

– Бўронни аъзоликка қабул қилишни овозга қўяман!

Амирийнинг бир оғиз сўзи қўл кўтаришга чоғланиб турган одамларнинг шаштидан қайтарди.

– Эргашбой жаноблари, бу йигит лагерда сизнинг ёдингизда қоладиган бирорта топшириғингизни бажарганми?

Эргаш талмовсираб қолди. Агарда йўқ дейдиган бўлса, менинг номзодимни маъқуллаб кўтариладиган қўллар ҳеч қачон кўтарилмаслигини тушунарди. Хонага сукунат чўкди. Хамманинг кўзи тўдабошида эди. Эргаш Башир билан ўғринча кўз уриштириб олишди. Улар бир-бирларини кўз қарашларидан тушунишганди.

– Қочиб кетаётган одамларимнинг иккитасини тутиб берган! – деди ёлғондан. Гарчи менинг бу «хизматим» Амирийни қаноатлантирса-да, у бош ирғаб қўйди.

– У бажарадиган ишлар ҳали олдинда, – деди Башир.

– Сизлар кафолат берар экансиз, менинг ҳеч қандай эътирозим йўқ! – Амирий биринчи бўлиб қўл кўтарди ва менга қаради.

– Гуруҳимизга киришдан аввал қасамёд қиласан, бўтам!

Мен уларнинг қисқа муддатли синовидан ўтганимни тушундим.

Меҳмед Чегечи қўлимга икки тигли ханжар тутқазди.

– Нима десам, шуни такрорлайсан!

Бош ирғадим.

– Бугундан бошлаб кенгашга аъзо бўлиб кирар эканман, ўзимни сизлар билан бир сафда эканлигимни ва менга ишонч билан қарашларингни сўрайман! (Мен унинг сўзларини такрорладим.) Кенгаш сирларини, аъзоларнинг исмини ҳеч қачон, ҳар қандай вазиятда ошкор қилмасликка онт ичаман. Агар қасамёдимни бузсам, берилган топшириқларни бажармасам, кенгашнинг махфий маълумотларини фош қилсам, ўзимдан юқори мартабали бошлиқла-

римнинг буйруғини бажаришдан бўйин товласам, ҳар қандай жазога лойиқман.

Қасамёд қилиб бўлгач, ханжарни ўпдим. Лабимни тигга теккизаётган пайтимда дилимдан шу сўзлар кечди. «Дунё тинчини бузаётган, бегуноҳ одамларнинг қонини тўкаётган сендек кимсаларнинг жонини олмасам, ўз ватанимга ва халқимга муносиб фарзанд эмасман».

Кенгаш аъзолари мени бағриларига босиб, қутлашди.

– Тасанно!

– Баракалла!

– Сиздан шуни кутгандик!

– Мана, энди оға-инимиз! Бир мақсад йўлида курашамиз, – дейишди.

Абдуллоҳ олдимда ўтирган бақалоқ кимсага ўтирилди.

– Хўш, мулла Мирзо, Қоратегин водийсида не гаплар? Одамларимизнинг кайфияти қандай?

– Йигитларимнинг кайфияти ёмон эмас, топпиригингизни кутишмоқда, тақсир!

– Мен жўнатган совғаларни қабул қилдингизми?

– Ҳақингизга дуодамиз, тақсир!

– Тожикистондаги базамиз ўз ўрнида қоладими? – гап ташлади Мирзо.

– Ҳозир базамизни ташлаб чиқсак, ҳукумат бунга мағлубият, деб қабул қилади. Шу сабабли, ўз жойимизда туриб, сўнгги қонимиз қолгунча ҳукумат қўшинларига қарши жанг қиламиз!

– Менимча, жанг қилиб, қон тўкиш ўрнига, ҳукумат тепасига келган янги раҳбар билан хўжақўрсинга яраш шартномасини тузишимизга тўғри келар!

– Афсуски, янги раҳбар билан сулҳ тузиш осон кечмайдиган кўринади. У лафзи бутун, айтганидан қайтмайдиган одам. Одамларимизни битта қўймай ҳибсга оляпти. Тоғлардаги горларга яширинган юзлаб аскарларимизни ўлдирди! Халқ унинг ортидан эргашмокда.

– Кўнмаса ўзидан кўрсин, – Абдуллоҳ қўл силтади. – Биз унга ҳам ўзимизни нималарга қодир эканлигимизни кўрсатиб қўямиз! Истасам, бугуноқ Душанбенинг ҳар бир кўчасига юзтадан «гул» ўтқа-заман. Уни одам боласи танимайдиган вайронага айлантираман!

– Ҳақ гапни айтдингиз, мухтарам Абдуллоҳ, яна бир нарсага сиз, кенгаш аъзоларининг эътиборини қаратишни истардим (Меҳмед Чегечи қандайдир муҳим гапни айтса керак, деб ҳамма унга қаради). Муқаддас қасамёдини бузиб, ҳукумат томонига ўтиб кетган хоинларни жазосиз қолдирмасликни талаб қиламан. Улардан қасос олинмас экан, Қоратегин ва Самангандаги дўстларимизга хавф туғилиши табиий!

– Сиз айтган одамларнинг ҳаммаси туятиш! – деди Башир.

– Ўша туятишни сиз суғуринг! – жавоб қилди Абдуллоҳ.

– Қоратегин водийсида қочоқлар, хоинлар кўпаймокда, интизом издан чиққан. Кейинги олти ой давомида сафимизни тўлдирадиган бирорта одам қўшилмади, – Меҳмед Чегечи кенгаш аъзоларининг фикрини олиш мақсадида уларга қаради. Ҳаммалари водийдаги аҳволдан огоҳ эдилар. Ўйланиб қолишди.

– Қандай таклиф киритасиз? – сўради Амирий.

– Ҳар икки лагердаги одамларимизни зудлик билан Помир тоғларига кўчириш зарур!

Баширнинг бу гапида ўз мақсади яшириниб ётарди.

– Бошқа чораси йўқми?

Ўтирганлар ўйланиб қолишди.

Мен Ўзбекистон учун хатарли муаммо ўртага ташланганини тушундим. Бунга йўл қўйиш мумкин эмасди. Жангарилар тоққа кўчадиган бўлса, ўз-ўзидан Ўзбекистон ҳудудига яқинлашиб қолишлари мумкин. Бу таклифни кейинга қолдириш зарур эди. Кенгашда илк бор иштирок этаётганим боис, таклиф киритиш ҳуқуқига эга эмасдим.

– Бу ҳақда янги аъзомизнинг фикрини билайлик-чи, – сўраб қолди Чегечи. Ҳамма менга юзланди.

– Аввало, қочоқлар сафининг кўпаяётганини таҳлил қилишимиз керак! Фикримча, ҳар икки лагерда ҳам интизом издан чиққан, шароит етарли эмас. Очлик ва зерикиш оқибатида йигитларимиз қочишга мажбур бўлишаётган! Иккинчидан, биз одамларимизни ҳозир Помирга кўчирадиган бўлсак, ҳукумат буни ўзининг ғалабаси, деб баҳолайди! Мамлакат ичкарасида туришимиз эса уларнинг хотиржам бўлишига йўл қўймайди.

– Таклифингиз?

– Одамларимизни Помир тоғларига кўчиришни кейинга қолдириш! Лагерда темир интизом, моддий рағбат, шароитни яхшилаш! Шунда ҳам вазият ўнганмас, ҳар икки лагердагиларни Помирга кўчириш!

Сўзларим Абдуллоҳга маъқул келганлигини унинг юзидан пайқадим.

– Муҳтарам Эргашбой, сиз қандай фикрдасиз?

– Таклифда жон бор. Помирга кўчишни кейинга қолдирсак, киш кириб келмоқда, совуқда одамларимиз қийналиб қолишади.

— Бизни паноҳида асрайдиган ғорлар бор! — Абдуллоҳ унинг жавобидан аччиқланганини пайқадим.

— Менинг қўлимдаги маълумотларга қараганда, кейинги олти ой давомида ҳар икки лагердан олтмиш йигит қочишга урингани сабабли йўқ қилинган. Афсусланарли томони шундаки, уларнинг ўрнини тўлдирадиган бирорта одам келмаган.

Баширнинг бу аччиқ гапи Меҳмед Чегечига қаратилганини ҳамма билди. У бу фикрга жавоб бериш мақсадида ўрнидан турди ва ҳамёнидан бир парча қоғоз чиқарди.

— Гапингиз ўринли, мухтарам Башир жаноблари. Ўзингизга аввалги йиғиндан маълумки, тарафдорларимиз лагерларга Тожикистон орқали кириб келарди. Афсуски, ҳукумат қўшинлари одамларимизни чиқариб юборди. Чегара мустаҳкамланди. Йўқолган йигитларимизнинг ўрнини тўлдириш мақсадида мухтарам Амирий жаноблари билан янги лойиҳа ишлаб чиққанмиз. Маълумингизким, тўқсонинчи йилларда Ўзбекистон ва Ўрта Осиёнинг бошқа жумҳуриятларида таълимни йўлга қўйиш мақсадида Туркия ҳукумати томонидан «маорифчилар» жўнатилган. Улар таркибига ўзимизнинг ишончли одамларимизни киритганмиз. Улар таълим-тарбия бериш асносида ёшлар ўртасида Саид Нурий жаноблари томонидан ишлаб чиқилган ғояларни кенг кўламда тарғиб қилиш, Марказий Осиёда ягона туркий давлат барпо этиш фикрини сингдириш билан шуғулландилар. Бундан ташқари, бизнинг одамларимиз Тожикистонда, Қозоғистонда, Қирғизистонда ва Россиянинг мусулмонлар яшайдиган ҳудудларида иш олиб боришмоқда. Марказий Осиё, хусусан, Ўзбекистондан келган минглаб ёшлар давлатимиз-

нинг турли олийгоҳларида таҳсил олишмоқда. Уларнинг ҳар бири билан махсус тайёргарликдан ўтган одамларимиз ишлашмоқда. Ишончингиз комил бўлсинки, саксон фоиз ёшларнинг онгига ўз ғояларимизни сингдирдик. Уларнинг қалбида туркпарастлик алангаси ёнмоқда. Бу ўтни ҳеч ким, ҳеч қачон сўндиролмайди. Мана бу қоғозда бизга содиқ ёшларнинг исм-шарифлари, яшаш жойлари битилган. Истаган пайтда улар биз томонга ўтишади, сафимизга қўшилишади! Ўзбекистондаги қўшма корхоналарда ишлаётган одамларимиз ҳам бекор юришгани йўқ. Ахборот учун яна шуни маълум қиламанки, одамларимиз Фарғона водийсида рўзнома очишга муваффақ бўлишди. Тез кунлар ичида ўзимизнинг радиостанциямиз ҳам ишга тушади.

Меҳмед Чегечининг сўзларига эътироз билдирадиган одам топилмади. Унинг гаплари мен учун янгилик эди. Қоғозни қўлга киритишни ўйлардим.

— «Гул» операцияси бир йилдан бери турли сабабларга кўра чўзиб келинмоқда. Тайёргарликдан ўтган одамларимизнинг ҳафсаласи пир бўлмасдан бу ишни тезроқ амалга ошириш керак, — деди Эргаш.

— Бу Тожикистондаги вазиятнинг ўзгариши билан боғлиқ, — жавоб қилди Меҳмед Чегечи. — Портловчи мосламалар айтилган жойларга етказиб берилган. Ўзбекистон ҳукумати чегараларини мустаҳкамламоқда. Одамларимизнинг ҳавфсизлигини таъминлаган ҳолда, улар мамлакат ичкарисига ўтиши учун хатарсиз йўлак очиш зарур!

— Чегарачиларнинг қўлида биз тайёрлаган камикадзеларнинг суратлари бор! — ахборот берди Башир.

Меҳмед Чегечи андак ўйланиб, Эргашга ўтирилди.

– «Гул» операциясига жалб этилган йигитларни қайта тайёргарликдан ўтказамиз. Кўпчилик фикридан қайтган бўлиши мумкин. Шу сабабли мен Англиядан малакали рухшуносларни чақирганман. Улар бир ой давомида йигитларингиз билан ишлайди.

Амирий жаноблари бу ерга бежиз келмаганлигини билдириш мақсадида тилга кирди:

– Ҳар икки лагердаги аҳволни яхшилаш, қурол-аслаҳа сотиб олиш ва камикадзеларни тайёрлаш мақсадида мен ўз ҳисобимдан уч миллион доллар маблағ ажратдим!

– Тасанно!

– Ҳимматларига офарин!

Эргаш ялтираган кўзларини Амирийга тикиб, миннатдорчилигини таъзим билан изҳор айлади.

– «Гул» операцияси қачон амалга оширилади? – сўради Мирзо Баширдан.

– Бунинг учун йигитларимиз Ўзбекистон худудига кириб чиқадиган хавфсиз йўлак очиш керак, – деди Башир.

– Қайси давлат ичидан? – савол ташлади Чегечи.

– Қирғизистондан!

– Бунга Қирғизистон ҳукумати розилик берармикин, афандим?

– Ҳукумат тепасида ўтирганлар ичида ўз яқинларимиз бор!

– Қанча маблағ ажратишни таклиф қиласиз? – сўради Амирий Баширнинг сўзини кесиб.

– Кенгаш аъзолари рози бўлса, юз миллион доллар!

Ҳамма бир-бири билан кўз уриштирди, лекин ҳеч ким бу таклифни инкор қилмади.

– Одамларимизни Ўзбекистон ўлкасига бемалол киришлари учун сарфланажак маблағнинг юзи-

га қарамаслигимиз лозим! Бироқ бу вазифани ким уддалайди?

Кўзлар Баширга тикилди.

— Полковник Мурод Эржигитов! У билан Москвада бирга ўқиганман.

— Демак, полковникка ишонасиз?

— Албатта, қолаверса, мулла ўз одамлари билан ишорамни кутиб турибди.

— Эртагаёқ олдига ўз одаимни жўнатаман!

— Умидимиз сиздан! — Чегечи унга ишонч билдирди.

Абдуллоҳ «бу масала хал», дегандек кафтини столга уриб қўйди. Унинг маккор кўзлари Туркон хонимда тўхтади.

— Хоним афандим, эшитишимга қараганда, аёлларни жиҳодга тайёрлайдиган лагерингизни Карачидан кўчирмоқчи экансиз?

— Мамлакатдаги вазият шуни тақозо қилмоқда, афандим, — деди Туркон хоним. — Ўзбек миллий хавфсизлик хизмати қароргоҳимизнинг яширин ишларини фош қилди. Кўплаб одамларимизни қўлга олди. Ҳатто, ўз айбқчиларини орамизга киритишга муваффақ бўлди. Бундан кейинги фаолиятимизни Афғонистонда давом эттирмоқчимиз.

— Бу таклифни рад этаман, хоним афанди, — деди Башир бош чайқаб.

— Сабаб?

Ҳамма нигоҳини Баширга қаратди.

— Афғонистонда сиз аёлларни жиҳодга тайёрлай олмайсиз. Мамлакатдаги вазият, унинг ташқи кўриниши бу ерга келган аёллар қалбида ўз юртларига соғинч ҳамда меҳр уйғотади.

— Таклифингиз?

— Уларни Туркияга кўчирасиз!

Таклиф қабул қилинди.

Амирий ўрнидан турди. Хамма унинг муҳим гап айтишини кутди.

– Одамларимизни замонавий қурол-аслаҳалар билан таъминламас эканмиз, биз ҳеч нарсага эришолмаймиз. Эшитишимга қараганда, яқинда руслар одамнинг асабига таъсир қиладиган, бир неча соатга қўл-оёғини фалажлаб, фикр-мулоҳаза юритишдан маҳрум қиладиган, четдан берилган буйруққа, сўзсиз итоат қилдира оладиган, бир сўз билан айтганда, манкуртга айлантирадиган антиқа қурол ишлаб чиқишганмиш. У оддийгина мушак шаклида бўлиб, оломон ўртасига ташлаб юборилса, ҳиди етиб борган жойдаги одамлар гипноз ҳолатига тушиб қоларкан. Шу мосламани қандай қилиб бўлса-да, қўлга киритишимиз зарур. Усама жаноблари билан мулла Умар ҳазратлари ҳам шу қуролга қизиқиб қолганлар!

– Вадим Вольфович билан алоқа яхшими? – сўраб қолди Меҳмед Чегечи ёнида тасбех ўтириб ўтирган Абдуллоҳга қараб.

– Алоқамиз айтарли яхши эмас, у қимматсираб, бизнинг «мол»ларимизни олишни истамай қолган кўринади, – деди.

– Бунинг йўли осон, – деди Чегечи. – Мендаги маълумотларга қараганда, яқинда у Англия мафия отаси жаноб Карлсон билан беш юз килограмм тоза героин етказиб бериш тўғрисида шартнома имзолаган. Ўзларингизга маълумки, Карлсон жаноблари фақат тоза ва таъсири кучли бўлган «дори»ларнинг шайдоси.

– Бундан ташвишланманг, – қўл силтаб қўйди Амирий. – Истаган пайтимизда ўртадаги шартномани бузиш қўлимиздан келади. Мабодо, рус ма-

фиясининг отаси биздан юз ўгирса, уни кафангадо қиламиз!

– Назаримда бу офир иш, – эътироз билдирди Мирзо. – Кучимиз етмайди!

– Ташвишланманг! – боягидай паст овозда сўзида давом этди Амирий. – Русияга барча «юк»лар Ўрта ер денгизи орқали кириб боради, шундайми?

– Шундай, – деди Абдуллоҳ жаноблари Амирийнинг мақсадини тушунмай.

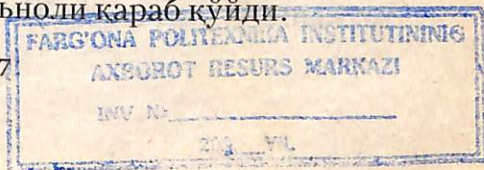
– Денгизда бизнинг ишорамизга махтал бўлиб турган кемаларимиз, одамларимиз, ғаввосларимиз керагича топилади.

– Кема тасодифан минага дуч келади, шундайми? – кулди Чегечи.

– Хўп зийрак одамсиз-да, – уй эгасини олқишлади Амирий. – Унгача сиз бошқа йўллар билан мафия отасининг қўлига борадиган «мол»ларни сотиб оласиз, уларнинг ўрнига сохталарини жойлаб, Вольфовичга жўнатасиз. Қараб турибсизки, мижозлар ўртасида даҳанаки жанг бошланади. Шериклари ва харидорлари ундан юз ўгиришади. Бозори касодга учраган Вольфович яна бизнинг «мол»имизга харидор бўлади-қолади.

– Бундай доно фикр билдирган Амирий жанобларининг ҳақларига дуо қилишимиз керак, – Чегечи чапак чалиб қўйди.

– Мен рус мафиясининг отасини ўз томонимизга оғдириш мақсадида Эргашбойнинг одамлари орқали омборимда сақланаётган энг сара «дори»лардан икки-уч килограмм жўнатдим. Вольфович уни олган заҳоти биз билан алоқа боғлайди! – Абдуллоҳ рўпарасида турган Эргашга маъноли қараб қўйди.

– Бизнинг асосий мақсадимиз – русларнинг янги ишлаб чиққан қуролини қўлга киритиш! – деди Амирий баҳсга якун ясаш мақсадида.

– Шундай!

– Менда бир таклиф бор, – деди Чегечи ҳамманинг эътиборини ўзига қаратиб. – Бугун-эрта Вольфовичнинг ёрдамчисини бу ерга чақириб, ўзаро келишиб олсам-чи?!

– Қаршилигимиз йўқ! – қўл кўтарди Амирий. Бироқ Абдуллоҳ индамади. Вакилнинг бу ерга чақиртирилиши унга ёқмаганди.

Шундан кейин иккинчи масала кўтарилди.

– Абдурашид Дўстум ва Шох Маъсуднинг айғоқчилари Тора-Бора ғорига яширинча кириб, бир тонна урanni ўғирлаб чиқиб кетишган.

Ҳамма Абдуллоҳга қаради.

– Нахотки?!

– Ғанимларимиз кўпаймоқда, – гапида давом этди Абдуллоҳ. – Дўстум билан Шох Маъсуд кун сайин ҳаддиларидан ошиб, қутуришмоқда. Бир ой ичида олтита қурол-аслаҳа омборимизни, Қундуз ва Жалобод шаҳарларида махсус тайёргарликдан ўтаётган икки юз нафар хорижлик йигитимизни ўлдиришди. Етмиш гектар майдондаги нашазорларимизга, кўкноризорларимизга ўт қўйишди. Буларни пулга чақадиган бўлсак, кўрилган зарар бир триллиондан ошиб кетади. Ҳар икки қўмондонга нисбатан шошилиш чора кўрилмас экан, биз мамлакатни ўз тасарруфимизга ололмаймиз!

– Белимизда қурол бор экан, инсон зотидан қўрқмаймиз, – гап ташлади Амирий. – Мен ўзимнинг барча бойликларимни кўзлаган мақсадим йўлига тикканман! Эртагаёқ Дўстум ва Маъсуднинг боши

учун кенгашнинг ҳисобига юз миллион доллар маблағ ўтказаман.

— Ҳимматларига тасанно, тақсир! Аллоҳ эзгу ишларимиз йўлида сарф қиладиган бойликларингизга барака ато этсин! Ўйлайманки, яқин кунлар ичида юрагингизга шодлиг-у қувонч бахш этадиган хабарни эшитасиз!

Бу олқишлар Амирий жанобларининг тилига эрк берди:

— Келгуси ҳафта Арабистондан икки юз нафар ўтда ёнмайдиган, сувда чўкмайдиган йигит Афғонистонга етиб келишади. Улар Африка давлатларида катта жанговар тайёргарликдан ўтишган. Бу йигитларнинг ҳар бири Дўстум билан Шох Маъсуднинг юзлаб аскарларига бас кела олади! Афсуски, уларнинг юз эллик нафари Хаттоб жанобларининг илтимосига биноан Гуржистон тоғлари оша Чеченистонга ўтиб кетади!

Башир жанобларининг кўлида бир қанча махфий маълумотлар жамланиб қолганди. Ўшалар тўғрисида кенгаш аъзоларини хабардор қилиш учун ўрнидан турди.

— Маҳмуд кенгаш аъзоларининг ишончини оқламади. Қасамёдини бузиб, Мисрга қочиб кетди. Одамларимиз ўша куниёқ унинг изига тушиб, ўлдиришди. Эргашбой жанобларининг махфий хабарномаси қандай қилиб унинг қулоғига етиб боргани ҳам аниқланди. Айғоқчиларимизнинг маълум қилишича, мухтарам Эргашбойнинг алоқачиси Маҳмудга махфий маълумотни етказиб турган.

Ҳамма тўдабошига қаради.

— Бўлиши мумкин эмас! — деди у аччиқланиб. — Алоқачим энг ишончли ва содиқ одамим!

Башир унинг сўзига аҳамият бермади. Чўнтагидан диктофонни олиб, тугмачани босди. Махмуднинг овози эшитилди. «Лаънати Эргаш мени ўлдириш учун Русланга топшириқ берибди». Биргина калима Эргашни ўт устида ўтиргандай типирчилатиб қўйди. Далилий ашёни инкор этолмади.

– Борган кунимоқ унинг кўзларига мил тортаман, тирноқларини суғуриб оламан, тириклай кабрга тикмасам, эркак эмасман! – деди алам билан қўлларини мушт қилиб. Туркон хоним тўдабошининг қўлидан ушлади ва киши билмас ҳаракатлар ила сонига қўйди.

– Иккинчи маълумот Шариф исмли қочоқ йигит тўғрисида. Хуфияларимизнинг аниқлашича, у ҳукумат ишончини қозонган, мамлакатнинг энг нуфузли, донгдор фермерига айланган. Рўзномаларда, «энг катта орзуим – мени тарбиялаган ватанимга хизмат қилиш. Бу йўлда ўз жонимдан кечишга ҳам тайёрман», деб жар солган. Икки йил ичида қилган ишлари билан ҳукумат раҳбарларининг эътиборига тушган. Уни таниган, билган одамларимиз ўртасида иккиланиш, ҳукумат тарафига ўтиб кетиш ҳоллари кўпаймоқда. Саманган, Қоратегин водийсидаги йигитларимизнинг қўлига у ҳақда ёзилган рўзномалар яширин йўллар билан келиб тушмоқда. Қочоқларнинг кўпайишига айнан Шарифнинг эришаётган ютуқлари ҳам сабаб бўлмоқда. Қочоқлар ҳукумат идораларига бориб, афв этишларини сўрашмоқда. Кейинги олти ой давомида йигирма нафар қочоқ иш билан, уй-жой билан таъминланган. Шариф зудлик билан ўртадан олиб ташланмас экан, одамларимиз ўртасида ҳукуматга бўлган ишонч кучаяди, қочоқлар эса кўпаяди!

– Мен ханжаримни қиндан суғурганман. Унинг боши учун ўн минг доллар ажратдим!

– Ўн минг доллар нима бўлади, мухтарам Эргашбой! – мийиғида кулиб қўйди Амирий. – Хоин ва қочоқларнинг, айниқса, ҳукуматнинг ишончини оқлаётган Шарифнинг боши учун пулнинг юзига қараманг. Кенгаш ўша йигитнинг боши учун юз минг доллар ажратади!

Бир одамнинг боши учун бу қадар катта маблағ ажратилганини ҳеч бирлари эслай олмасди. Ўтирганлар Абдуллоҳга, кейин Эргашга маъноли қарашди. Кенгаш раиси изоҳ берди.

– Катта пул тикилганига ҳайратланманг, жаноблар! Қочган одам давлатнинг ишончига кириши сиз-у бизнинг мағлубиятимиз ҳамда ғоямизнинг халққа таъсир қилмаганлигининг нишонаси. Биздан қочган одамнинг тавба қилиб, юрт остонасига бош уриб кириши ҳукуматнинг ғалабасидир. Ғоясининг устунлигидир! Ҳеч қачон сиёсат пулдан устун турмаслиги керак!

Абдуллоҳнинг сўзларига ўтирганлар бош ирғаб қўйишди.

– Кенгаш аъзоларига айтадиган яна қандай маълумотларингиз бор? – Чегечи Баширга юзланиб сўради.

– Бундан бир ой муқаддам Ғафур мухтарам Эргашбойга Эронга ўтиб келаман, деб чиқиб кетган. Бироқ у йўлини ўзгартириб, Қирғизистон орқали Москвага жўнаган. Кетиш олдидан Вадим Вольфовичнинг ёрдамчиси Понамарёвни огоҳлантирган. Ғафур «мол»нинг ҳақиға хиёнат қилганлиги Вольфовичга аён бўлганди. У меҳмонни ўрмон четидаги кўл бўйида кутиб олишини маълум қилади. Понамарёв

уни айтилган жойга олиб келади. Учрашув чоғида Фафур хиёнат қилганини тан олмайди. Эргашбой жанобларининг Ҳикмат орқали жўнатган мактубини кўрганида айбига иқрор бўлади. Вольфович уни тимсохларига едириш мақсадида сувга ташлайди. Тасодиф туфайли Фафур омон қолиб, қочади. Бироқ шахардан чиқиб кетмайди. Мафия отасининг изига тушади. Пайт топиб, ярим тунда уни ўғирлаб, кўлга олиб боради. Вольфович катта маблағ эвазига жонини сотиб олади. Фафур пулни олиб, яширинади!

Баширнинг сўзларини эшитиб, Эргаш донг қотиб қолди. Қандай қилиб бу маълумотлар Баширнинг кўлига тушди? Фафурнинг қочганини, Вольфовичнинг жонига қасд қилмоқчи бўлганини билар экан, нега тутиб келмади, нега ўлдирмади?

– Нега ўша итнинг боласини менинг қўлимга топширмадингиз? – деди қалтираб.

– Менинг вазифам – тутиш эмас, маълумот йиғиш!
– жавоб қилди босиқлик билан Башир.

Бу маълумот Абдуллоҳ учун ҳам янгилик эди. Башир билан ёнма-ён юрган бўлса-да, бу тўғрида гаплашишмаганди.

– Нималар бўляпти, ахир?! – деди у мушти билан столни уриб. – Қачонгача жосуслар одамларимизнинг кирдикорларидан бизни огоҳ қилади-ю, тутиб қўлимизга топширмайди? Улар дўстми-душманми?! Биз қаёққа қараяпмиз? Айғоқчиларимиз нима иш қилишяпти?! Назаримда америкаликлар бизни ўз одамларимизга қарши қўйиб, устимиздан кулиб, ишончли кишиларимизни йўқотишга уринмоқда. Менинг таклифим – бундан кейинги ишларимизга уларни аралаштирмаслик ва бажараётган ишларимиз хусусида ҳисоб бермаслик!

Абдуллоҳнинг бундай қарорга келишига кенгаш аъзолари воқиф бўлмаган сабаб бор эди. Инглиз разведка агентлигининг Шарқ мамлакатлари бўйича махсус вакили Гуд у билан махфий учрашув ўтказиб, ««Толибонлар»» етакчиси мулла Умарни жосуслик бошқармаси хизматидан воз кечишга қўндириш вазифасини топширганди. Катта бойликка умид қилган Абдуллоҳ бу топшириқни қойилмақом қилиб уддалади. Сохта маълумотлар ёрдамида мулла Умарнинг кўнглида разведка бошқармасига нисбатан ишончсизлик уйғотди. ««Толибонлар»» томонидан қўлга олинган ҳукумат раҳбарлари ва унга қарши курашган гуруҳ етакчилари яширинча турмалардан қочирилди. Озиқ-овқат маҳсулотлари захарланди. Бу ишда уларнинг қўли бор, деган миш-мишлар тарқатилди. Мулла Умар Усама бин Ладенга каттиқ ишонар, унинг бевосита топшириғи билан ўз ҳомийларидан олиши мумкин бўлган қурол-аслаҳа, озиқ-овқат ва кийим-кечаклардан бош тортганди. Усамани тутиб бериш таклифини айтишгандан кейин эса бошқарманинг ходимлари билан учрашишдан бош тортди. Туркияда ўтказиладиган кенгаш эса Англия жосуслик агентлиги ходимининг топшириғи билан ташкил этилганди. Абдуллоҳга кенгаш аъзоларининг қалбида марказий разведка бошқармаси ходимига нисбатан ишончсизлик уйғотиш ва унинг хизматидан воз кечиш вазифаси юклатилганди. Қўтилмаганда кенгаш аъзосининг марказий разведка бошқармасига ишончсизлик билдириши Баширдан бошқаларни ҳайратга солиб қўйди. Амирий ўрнидан туриб кетишига бир баҳя қолди. «Нега бундай қарорга келди?» деган савол ўтирганларнинг бошида айланган бўлса-да, ҳеч ким оғиз очишга журъат этолмади.

Амирийнинг боши эгилганди. Меҳмед Чегечининг сабр косаси тўлганди.

— Биз разведка ходимининг хизматидан воз кечадиган бўлсак, ишлаб чиқилган тизимлар душманларимиз қўлига етиб боради, — деди у хавотирланиб.

— Тизим аллақачон фош бўлган! — деди Абдуллох алам билан қўл силтаб. — Кейинги икки ой ичида ўнлаб ишончли одамларимиз қўлга тушди. Ўта муҳим объектларни портлатиш, давлат бошлиқларининг машинасига бомба қўйиш, элчиларни ҳайдаб чиқариш тўғрисидаги режаларимиз барбод бўлди. Душанбеда, Олмаотада, Кобулда элчихоналарга қўйилган бомбалар портламади. Россияга жўнатилган камикадзеларнинг ҳаммаси қўлга тушди. Туркон хонимнинг ўн йилдан бери яширин фаолият юритаётган Покистондаги қароргоҳи ўзбек махсус хизмати томонидан фош этилди. Дунё ҳамжамияти олдида юзимиздаги ниқоб олиб ташланди, шарманда бўлди. Чеченистонга жўнаб кетаётган йигирма нафар ўтда ёнмайдиган йигитимиз осмонда портлатиб юборилди. Бу нимаси, ким бизнинг сирларимизни фанимларимизнинг қулоғига етказяпти?! Ўйлаб кўринглар, амалга оширмоқчи бўлган ишларимиздан разведка бошқармаси ходимидан бошқа бирорта махфий хизмат маҳкамасининг агенти хабардормиди? Бизнинг хавфсизлигимизни таъминлайдиган, сидқидилдан ёрдам берадиган бирорта ишончли ташкилот борми? Башир жаноблари, сизни ахборот билан таъминлаётган агентлар нега бу ишларни била туриб, олдини олмаяпти?! Нега эркин ишлашимиз учун шароит яратиб бермаяпти?! Фанимларимиздан ўч олмаяпти? Уларни тутиб қўлимизга топширмаяпти? Назаримда дунёни титратиб турган разведка идораси ўзбеклар

олдида ўзининг сариқ чақага қимматлигини сездириб қўйди. Сизларни ишонтириб айтаманки, Саманганда ҳам, Қоратегинда ҳам бизга қарши кучлар иш олиб боряпти. Улар бизнинг ичимизга шу қадар кириб кетганки, олаётган нафасимизни ўз идораларига бемалол етказиб турибди. Бу кетишда бадном бўламиз, битта қолмай қўлга тушамиз ёки қирилиб кетамиз. Билиб қўйинглар, биз қонли қўйлак билан олов ичига кирганмиз, мана шу қўйлак бизни ёниб кетишдан асрайди. Уни фақат ўлганимизда ечиб олишади!

– Таклифингиз? – сўради Меҳмед Чегечи.

– Таклифим – разведка бошқармаси хизматидан воз кечиш!

– Унда ким билан ҳамкорлик қиламиз? – сўради Амирий.

– Менимча, разведка бошқармасининг биз билан ишлаётган агентларига сездирмаган ҳолда инглизлар билан ҳамкорликда иш олиб боришимиз керак.

– Биз кенгашнинг кейинги йиғилишида бу масалани кўриб чиқамиз. Ҳозирча ўзимизнинг кучимизга ишониб ишлаймиз, – деди Башир. Унинг гап оҳангидан америкалик ҳамкасбларидан норозилигини билиш мумкин эди.

– Менга Фафур керак! – Меҳмед Чегечи Баширнинг олдида келиб, унинг кўзларига тикилиб, шундай деди: – Бисотимдаги бор пулимни унинг жони учун тикдим. Ўша, сизга маълумот жўнатган дўстларингизга қимор ўйинига кирганимни айтинг! Фафур менга тириклай керак! – Меҳмед Чегечи бармоқларини мушт қилиб столга урганида, қўлидаги қоғоз оёғим остига келиб тушди. Кўзимнинг қири билан унга қарадим. Араб имлосидаги ёзувларни ўқиш мумкин эди. Мен «Нурчилар» ташкилоти етакчиларининг исмларини хотирамда сақлаб қолдим.

– Сирларимизнинг фош бўлишида Фафурнинг қўли бор, демоқчимисиз, афандим? – сўради Башир.

– Сирларимизнинг фош бўлишида эмас, у Эргашбой жанобларининг ихтиёридаги эллик килограмм тоза героинни олиб қочган. Унинг пули билан Эргашбойнинг одамларини бир йил боқиш ва кийинтириш мумкин!

Бу сўзларни эшитган тўдабошининг юзи қизариб кетди.

– Сиз шуни истар экансиз, талабингизни бугунданок бажаришга ҳаракат қиламан. Иншооллоҳ, яқин кунлар ичида Фафурни шу ерда кўрасиз! – деди Башир.

Хаёлига келган фикрдан кўзлари чакнаб кетган Чегечи Амирийга қараб қўйди. Қария унинг кўзларидан нима демоқчилигини билгандек бош ирғади.

– Муҳтарам Эргашбой, маълумингизким, сиз Қирғизистон худудидан чиқиб кетаётганингизда оғир қурол-аслаҳаларни тоғларга яшириб ўтган эдингиз. Мен уларни қайтариб олиб келиш тўғрисида сизга икки маротаба маълум қилдим. Афсуски, тоғларга қалин қор тушганлиги сабабли қуролларни айтилган муддатда олиб ўтмадингиз.

– Шундай тақсир! Қуроллар ишончли жойда. Бу ҳақда ташвишланишингиз ўринсиз.

– Негадир кўнглим безовта. Ўша қуролларни зудлик билан олиб ўтишингиз даркор.

– Лагерга қайтган куним албатта, одамларимни «Илонғор»га юбораман, тақсир.

– Шундай қилинг, қуроллар ҳали сизга керак бўлади!

Тўдабоши қўлини кўксига қўйди.

Мен қуроллар йўқолганлиги ҳақидаги хабар Чегечининг қулоғига етиб келгудек бўлса, ўрталаридаги ишонч «девори» нурашини билдим.

Кенгаш иши якунланди. Жангариларни Помирга қўчириш фикридан вақтинча қайтарганим — дастлабки ютуғим эди.

Эргаш лагерга эртага жўнашини маълум қилди. Қолганлар тарқаб кетишди.

— Ҳозир меҳмонхонага бориб, дамингни ол. Ташқарига чиқма. Кечаси эшикни очма! — тўдабоши менга шу сўзларни айтиб, Туркон хонимнинг қўлтиғидан олиб, нимқоронғи хонага кириб кетди.

ОКЕАН ОРТИДА

Туркияда бўлиб ўтган кенгаш йиғилиши разведка бошқармасининг Афғонистон ва Марказий Осиё давлатлари билан ишлаш бўлимидан қанчалик сир сақланмасин, бари бир улар бундан хабар топишди. Абдуллоҳ Англия жосуслик агентлигининг ходими Гуд билан махфий равишда учрашганидан Робинсоннинг одамлари хабар топишганди. Абдуллоҳ Гуднинг топшириғига биноан, Чегечининг идорасида бўлиб ўтадиган анжуманда ўз шерикларини разведка бошқармасидан юз ўгиришга даъват этмоғи даркор эди. Робинсоннинг ходимлари ана шу йиғилишда бўлиб ўтадиган гап-сўзларни эшитиш мақсадида бир нечта кўрикчилар томонидан кеча-ю кундуз қаттиқ кўриқланаётган Чегечининг хонасига киришга ва овоз ёзиш мосламаларини ўрнатиб чиқиб кетишга муваффақ бўлишганди. Бошқарманинг тўртинчи қаватидаги 452-хонасида бўлим бошлиғи минглаб қақирим олисда бўлиб ўтаётган йиғилишда иштирок эта-

ётган кенгаш аъзоларининг сўзларини диққат билан эшитиб қолмай, балки уларнинг кайфиятларини ҳам хис этиб ўтирарди. Робинсоннинг ёнида тўрт йилдан бери Абдуллоҳ билан боғланиб, ундан махфий маълумотларни олиб, ўз навбатида унга керакли топшириқларни бериб турган Петрсон тик турарди. У тўрт ой мукаддам мана шу хонага кириб, бошлиғининг қулоғини Абдуллоҳнинг ишидан кўнгли тўлмаётгани, **Туд билан** алоқага чиққани тўғрисидаги нохуш хабар билан қизитганди. Ўшанда Робинсон унинг сўзларига у қадар аҳамият бермаган, аниқроғи, ўттиз йил алоқада бўлган жосусни инглизларга сотилиб кетишини мутлақо хаёлига келтирмаганди. Абдуллоҳнинг кенгашдаги гап-сўзларини тинглаб ўтирар экан, бир пайтлар Петрсон келтирган хабарларнинг ҳақлигига иқрор бўлишга мажбур бўлганидан юзлари **қизарганди**. «**Биз разведка** бошқармаси хизматидан воз кечишимиз, унинг ходимлари билан алоқани узишимиз керак», деб айтган сўзлари Робинсонга жуда ёмон таъсир қилди. Фазаб билан столнинг қиррасини шу қадар қаттиқ мижғиладики, бармоқлари қирсиллаб кетди. Абдуллоҳнинг хиёнатини ақлига сиғдиrolмасди. Рўпарасида турганида, сира иккиланмай пешонасидан отиб ташлаган бўларди. Ахир, унинг қўлида бир қатор хорижий давлатларнинг махфий хизмат маҳкамаларини қизиқтирган махфий маълумотлар бор. Агар у инглизларга сотилган бўлса, ўша маълумотларнинг махфийлиги ўз кучини йўқотган. Улар энди унинг ходимларини осонгина қўлга тушириб беришга хизмат қилишдан бошқа нарсага ярамайди. Робинсон унга қаттиқ ишонганидан, ҳужжатларни топширганидан илк бор пушаймон бўлди. Кекса полковникнинг олдида биргина йўл қолганди.

Бу ҳам бўлса, ҳаммаларини бир-бирига душман қилиш ва бир-бирларининг қонини ичдириш.

Бошлиқлар Абдуллоҳнинг зиммасига нафақат Афғонистон билан боғлиқ, балки Марказий Осиё давлатларидаги ўта муҳим стратегик аҳамиятга эга бўлган объектларнинг чизмаларини тўплаш вазифасини ҳам юклаганди. У бу топшириқни Робинсон кутганидан зиёда уддалади. Тавилдара, Қоратегин ва Саманган водийларига жангариларнинг жойлаштирилиши ҳам Абдуллоҳнинг кўрсатмасига асосан амалга оширилди. Улар билан алоқа ўрнатилиши жосуслик бошқармасининг муваффақияти эди. Робинсоннинг сценарийси асосида Эргашга ўхшаганлар Марказий Осиё давлатларида бир қатор кўпоровчилик ишларини амалга ошириши, тинчлик ва барқарорликни издан чиқариши, одамларда ваҳима уйғотиш, тушкунлик кайфиятини вужудга келтириши, янги қурилаётган биноларни, завод-фабрикаларни портлатиб, давлатларнинг иқтисодига жиддий зарар етказиши ва шу йўл билан «қудратли» давлатга қарам қилиш эди. Айрим давлат раҳбарларига, консулхона ва элчихона ходимларига нисбатан суиқасд уюштириш ҳам ана шу режага киритилганди. Айнан Робинсоннинг топшириғи билан ҳар икки лагерда ашаддий кўпоровчилар тайёрланди.

Жосусини йўқотиш Афғонистон ва Марказий Осиё давлатларидаги алоқаларнинг узилиши билангина чекланмай, бошқа давлатларга қарши режалаштирилган фитналарнинг барбод бўлишига олиб келарди. Петрсон айтганидек, Абдуллоҳ инглизлар томонига оғиб кетса, махфий системалар фош бўлади. Булар Робинсон учун жуда катта йўқотиш бўлиб қолмай, балки унинг обрўсига путур етказарди. Кўз-

ларини бир нуқтага қадаб ўтирган полковникнинг хаёлига Абдуллоҳнинг бундан кейинги тақдирини ҳал қилиш масаласи келди. Энди у билан узилган риштани тиклашга бўлган ҳаракат фойдасиз эди!

– Зудлик билан Абдуллоҳнинг ўрнини босадиган ишончли одам топишимиз керак! – деди Робинсон ходимига юзланиб. – Унинг кўзлари ғамга ботган, юзларига ташвиш из солганди. Петрсон бошлиғининг мақсадини тушунди.

– Мулла Умарнинг одамлари ичида агентларимиз бор. Бироқ Мирзо билан Эргашга чиқадиган алоқачимиз йўқ!

– Топасиз! Бугундан қолдирмай, Абдуллоҳни ўртадан олиб ташлайсиз! Унинг тирик қолиши биз учун хатарлидир.

– Қўлида биз ишлаб чиққан система механизмлари бор. Йўқотишдан олдин уларни қайтариб олишимиз керак!

– Улар аллақачон Гуднинг қўлида эканлигига шубҳам йўқ!

– Балки у билан сўнгги бор гаплашиб кўрармиз?

– Фойдасиз! Кенгашга янги аъзо бўлган Бўрон билан қизиқдингизми?

– Қизиқдим.

– Нималарни аниқладингиз?

Петрсон кенгашнинг янги аъзоси тўғрисида бир ой муқаддам Баширдан эшитганди.

– Бўрон уч йилдан бери Эргашнинг қўлида хизмат қилади. Баширнинг текшируви ва синовларидан ўтган. Бир ярим йил муқаддам шу ерда яшовчи Зебо исмли қизга уйланган. Аёли туғиш пайтида вафот этган. Боласини қўшни аёллардан бири тарбияламоқда.

– Жуда яхши, биз Бўронни тарбиялаймиз! У нафақат мулла Умарга, балки бизга ҳам хизмат қилади. Абдуллоҳнинг ўрнини шу йигит босади.

– Таклифимизни қабул қилармикин? – ишончсизлик билан сўради Петрсон.

– Фарзандини яхши кўрса, албатта, бизга хизмат қилади, – деди Робинсон.

Петрсон маъноли бош ирғади.

– Ҳозироқ йигитларингизга хабар жўнатиш. Бўрон биз билан ишлашга рози бўлгунча, унинг боласидан кўз-қулоқ бўлиб туришсин. Афғонистонга қайтган куниёқ, одамларингиз у билан алоқага чиқсин!

– Фафурни ҳам ўртадан олиб ташлаш керак, – фикрини билдирди Петрсон. – У кенгаш аъзоларида шубҳа уйғотди.

– Бу масалада шоммаслик керак. Айнан ундан шубҳаланишлари бизнинг ишимизга қўл келиши мумкин. Фафурнинг Москвада эмин-эркин ҳаракат қилиши учун Вадим Вольфовични йўқотамиз. Менинг фикримча, кенгаш яқин кунлар ичида Эргашни ўртадан олиб ташлайди. Агар Чегечининг гапига эътибор берган бўлсангиз, Тавилдара ва Самангандаги жангариларни бирлаштирмоқчи бўлмоқда. Бўроннинг фикрида жон бор. Улар қўшиладиган бўлса, албатта, Мирзо Эргашнинг ўрнини эгаллайди. У эса бизга хизмат қилолмайди. Шунинг учун қандай қилиб бўлмасин, биз Фафурни қўлга олишимиз ва у билан ишлашимиз керак. Сизнинг вазифангиз – Башир билан алоқага чиқиб, Фафур тўғрисидаги барча гапларни миш-мишга айлантириш. Лозим бўлса, элик килограмм героини Эргаш лагер атрофидаги ғорлардан бирига яшириб қўйганлигини Баширнинг

қулоғига шипшитиб қўймоқ лозим. «Илонғор»даги қуролларни ёрдамчиларимиз олиб чиқиб кетишса соз иш бўларди, Эргаш билан Чегечининг ўртасига «девор» қўйган бўлардик.

– Бунинг учун бошқа далил ва исботлар ҳам керак!

– Далил ва исботларни мен керагидан ортиқ топиб бераман. Одамларимнинг маълум қилишича, Эргаш Швейцария банкига беш-олти миллион доллар маблағ қўйган. Бу ҳақда Башир ҳам, кенгашнинг бошқа аъзолари ҳам ҳеч қандай маълумотга эга эмас. Бу пуллар Усама томонидан жангариларнинг озик-овқати ва кийим-кечаги, Марказий Осиё давлатларида қўпоровчилик ишларини амалга ошириш мақсадида берилган пуллар бўлиб қолмай, балки Башир билан Абдуллоҳ томонидан рус мафиясининг **отасига** сотиш учун берилган наркотик моддаларнинг ҳақидан яшириб қолгани ҳамдир.

– Агар бу гапларингиз ҳақиқат бўлса, ўша заҳотиёқ Башир Эргашнинг терисини шилиб олади.

– Эргаш Фафурнинг қочиб кетганидан фойдаланиб, Башир томонидан Россияга сотиш мақсадида берган юз эллик **килограмм** соф героинни «Ўлик довон»даги ғор ичига яширганлигига ишора қилинг. Лекин бу гапларни эҳтиёткорлик билан тушунтиринг. Жаҳл устида Эргашни ўлдириб қўйса, билингки, биз Фафурни унинг ўрнига қўя олмаймиз. Аввал Фафурнинг айбсиз эканлигини тушунтиришга ва унинг ишончини оқлашга урининг. Шунда биз ютамыз.

– Вольфович масаласини қандай ҳал қиламиз? Ахир у жангариларни наша эвазига қурол-аслаҳа билан таъминлаб турибди.

– Энди таъминлай олмайди. Унинг ишонган одами бугун эрталаб мудофаа вазири лавозимидан озод этилди. Қуролларни руслардан олишолмаса, албатта, яна бизга мурожаат қилишга мажбур бўлишади.

– Вольфовични Москвада йўқотиш хатарли, – эътироз билдирди Петрсон.

– Шундай бир «сценарий» ишлаб чиқингки, инглизлар уни Лондонга чақиришсин. Ўша жойда мафия сардорлари бизга кўмаклашиб юборишади.

– Кенгаш Фафурнинг бошига катта миқдорда маблағ тикди. Уларнинг одамлари бугунданок унинг изига тушишади.

– Хавотир олманг, уларнинг қўлидан иш келмайди. Чегечи бу ишда бизнинг ёрдамимизга муҳтожлик сезади. Унинг топшириғини бажариш эвазига биз эски алоқани тиклаб олишимиз ва мулла Умарга чиқишимиз учун йўлак очилиши ҳам мумкин. Шунинг учун Фафурни ҳимоямизга олишга мажбурмиз. Агентларга тайинланг, унинг қаердалигини аниқлашсин ва кўз-қулоқ бўлиб туришсин! Вақти келиб, бизга дастёрлик қилади.

– Кенгаш унинг бошига катта маблағ тикканини унутманг!

– Тушунарли! – бош ирғади Петрсон.

– Абдуллоҳ қачон ватанига қайтади? – асаблари толиққан Робинсон ўрнидан турди ва дераза ёнига келди.

– Эрталаб Эронга учади. У ерда бир кун туриб, кейин юртига қайтади.

– Башир-чи?

– У Арабистонга жўнайди.

– Қандай иш билан?

– Хаттоб Чеченистонга жангарилар жўнатишни талаб қилмоқда. Юз нафар одам олиб келмоқчи!

— Яхши! Унинг ҳаракатлари рағбатга лойиқ! Лекин у билан ҳам яқин кунлар ичида алоқани узамиз. Ишончни оқламади!

— Абдуллоҳ-чи?

— Ўқиган ҳукмимни эшитмадингизми? Ҳозир одамларингиз уни ресторанда «шарқона усул»да меҳмон қилишсин!

Петрсон бошлиғининг мақсадини тушунди ва хонадан чиқиб кетди.

ИСТАНБУЛ

Мени меҳмонхонага ташлаб қўйишди. Хонага кирганимда димоғимга сигарета ҳиди урилди. Яқинда кимдир хонада бўлганини сездим. Деразаларни очдим. Денгиздан эсаётган салқин эпкини ичкарига урилди. Бир ҳафта бурун мен билан учрашувга чиққан ходимга йиғилиш ўтказиладиган жойнинг манзилини эслатгандим. Учрашишга кимдир чиқса керак, деб ўйлагандим, афсуски, мени излаб бирор-та одам келмади. Диванга ўтириб, йиғилишда кўрилган масалалар ҳақида ўйладим. Ҳар икки лагердаги жангарилар Помир тоғига кўчириладиган бўлса, биринчидан, улар катта кучга айланади. Иккинчидан, Қирғизистон ҳукумати йўлак очишга рухсат берса, бу Ўзбекистон учун ўта хавфли. Наркотик моддаларга айирбош қилинган қурол-аслаҳалар айнан шу йўлакдан мамлакат ичкарисига кириб келади. Башир ва Абдуллоҳ шуни ҳисобга олишган. Бунга йўл қўйиш мумкин эмасди. Амирий томонидан жангариларни қўллаш учун ажратилган маблағ, Шарифнинг бошига тикилган доллар, Вадим Вольфовичнинг қурол-аслаҳа жўнатиши — буларнинг барчаси

ўта жиддий масала эди. «Гул» операциясини амалга оширмақчи бўлган камикадзеларни шу ернинг ўзида йўқотиш керак, деб ўйлардим. Уларни чегарадан ўтиши кутилмаган фалокатларни келтириб чиқаради. Лекин қандай қилиб, уларни шу ернинг ўзида ушлаб қолиш мумкин? Бир ўзим бу ишларнинг уддасидан чиқолмайман. Ҳар икки лагердан ишончли ёрдамчилар топишим керак! Ҳукукни муҳофаза қилиш идоралари Қоратегиндаги жангариларнинг ҳаракатидан огоҳмикин? Хаёлимга бир-биридан даҳшатли саволлар ёпирилиб келарди. Эшик тақиллаётганини анчадан кейин билдим. Остонага келганимда Эргашнинг гапи ёдимга тушди. Энди орқага қайтишнинг иложи йўқ эди. Оёғимнинг товушини ташқаридаги одам эшитганига амин эдим. Калитни бурадим. Остонада хизматкор турарди.

– Бей афандим, акшам еиегини гетирдим!

– Ташаккур, яқинда овқатландим, кераги йўқ!

Хизматкор сўзимни эшитмагандек аравачасини судраб ичкарига кирди. Егуликларни стол устига қўяётганда, бармоғидаги узукда кўзим тўхтади. Мен билан алоқага чиқадиган ходимнинг чап бармоғидаги узукнинг кўзида араб имлосида Али сўзи ёзилган бўлиши керак эди.

– Аркадашингиз гелдими, эфендим? – сўради хизматкор турк тилида.

– У киши Мехмед Чегечининг уйида қолди! – унга аниқ жавоб беришга уриндим.

– Гелмейежекми? – хизматкор бирдан менга қаради. Кўзларимиз учрашди. Нигоҳларимиздан бир-биримизни тушунгандик.

– Шундай!

Хонада бегона одам бўлмаса-да, очик гаплашиш мумкин эмасди. Кўз илғамас жойларга овозёзгичлар ўрнатилган бўлиши эҳтимоли йўқ эмасди. Аввалдан маълум бўлган сўз ўйинларини ишлатдик.

- Емеги биракайимми?
- Рус ароғи йўқ экан!
- Турк ичкилерини бетенмиёрмусунуз?
- Грузинларнинг чачасидан икки юз грамм ичгим бор!

- Бираз экши олурму?
- Бўлаверади...
- Ийи гежелер, эфендим.
- Овора бўлманг, афандим. Ўзим телефон қиламан!
- Тунингиз хайрли ўтсин, эфендим!
- Сизга ҳам яхши тун тилайман!

Хизматкор аравачасини судраб, хонадан чиқиб кетди. Ўртамиздаги сирли савол-жавоблар орқали мен йиғилишда кимлар қатнашганини маълум қилгандим. Хизматкор эса қўрилган масалалар юзасидан Саманганга боргач, ахборот жўнатишимни тайинлади.

Оқшомни Туркон хонимнинг кучоғида ўтказган Эргаш эрталаб меҳмонхонага шошилиб кириб келди. Руҳи тушиб кетганди.

- Мени ким сўради? – деди ичкарига кирибоқ.
- Бирорта танишингиз келиши керакмиди?
- Эшикни нега очдинг?
- Хизматкор овқат олиб кирганди.
- Унга ҳам очмаслигинг керак эди, – сўзимни бўлди Эргаш. – Ташқарида машина кутиб турибди. Тезда юкларни олиб, пастга туш!

Тўдабоши нимадандир қаттиқ безовта эди...

Йиғилиш поёнига етгандан сўнг Мехмед Чегечи Амирий жаноблари билан Абдуллохни хонада қолишларини илтимос қилди. Одатда бу учлик йиғилишлардан сўнг кўпинча бирга қолишар, бажарилиши лозим бўлган муҳим ишларни маслаҳатлашиб олишарди. Башир суҳбатда иштирок этолмаслигини маълум қилди. Унинг шошиб тургани шерикларига аён эди. Қирғизистонга ўз одамини юбориб, у ердан Ўзбекистонга кириб чиқадиган йўлак очишга ҳукумат раҳбарларининг рухсатини олиши ва бир ҳафта ичида кенгаш раҳбарига бу ҳақда маълум қилиши шарт эди.

Чегечининг назарида йиғинда кўтарилган масалалар етарли ҳал бўлмаган, аниқроғи, айтилган гаплардан унинг кўнгли тўлмаганди. Катта пулларни ваъда қилган Амирийнинг юрагини бошқа нарса кемирарди. Шу кунгача миллионлаб пулларни гуруҳ фаолиятини жонлантиришга сарф қилди-ю, бироқ натижа чикмади. Айниқса, Эргашнинг тўдасидан кўплаб қочоқлар чиқаётганидан қаттиқ ташвишга тушганди. Тўдабошининг лақмалигини билар, балки унга ишонавермаслигининг боиси шу бўлса, ажаб эмасди. Бугунги йиғинга Қоратегиндаги жангариларни кўчириш, тўдабошининг ўрнига Мирзони бошлиқ этиб тайинлаш мақсадида келганди. Қирғизистон ҳукумати йўлак очишга ижозат бергунча бу масалани кейинга қолдиришга мажбур бўлди. Тўданинг энг ишончли одамларининг қочаётгани, айниқса, Фафурнинг қочиши, Шарифнинг юртга қайтиб, халқ ўртасида обрў-эътибор топиши, Исмоилнинг тўйига жўнатилган «гулдаста»нинг портламаганли-

ги, катта маблағлар эвасига тайёргарликдан ўтган одамларнинг қўлидан иш келмаётганлиги, беш юз минг доллар эвасига Гули хоним «сабоғини» олган аёллар топшириқни адо этмай қўлга тушганлиги кенгашнинг инқирозга юз тутаётганидан далолат эди. Қолаверса, Эргаш энг ишончли, деб эътироф этган одамларининг форда қўлга тушишига ҳам Амирий тоқат қилолмасди. Энди нима қилиш керак? Бу ишлардан воз кечиш лозимми? Маблағларни ҳавога совуришдан фойда борми? Мана шу савол Амирийнинг юрагидаги оромни қувиб солган ва қасос ўти билан алангалантирганди. Юрагига оралаган шайтон **унинг ҳар турли йўлларга** соларди. Шундай бўлса-да, қўлини кўтариб ўйиндан чиқиб кетишни хоҳламасди. Кўз тикиб турганларга нима дейди? Амирий таслим бўлди, қўлидан ҳеч иш келмади, деб айюҳаннос соладиганлар олдида шарманда бўлмайдими?

«Йўқ, мен таслим бўлмайман, томирларимда қон оқиб, юрагим тепиб турар экан, устимдаги қонли қўйлакни ечмайман. Ортга чекиниш йўқ. Менга қарши турганларни, йўлимга ғов бўлганларнинг устига дунё ташвишини соламан. Белимда қурол, чўнтагимда пулим бор экан, мақсадим йўлидан қайтмайман!»

Мана шу фикрлар шерикларини тўхтатиб қолишга ундаганди. У Абдуллоҳнинг билагидан олиб, кенг залга бошлаб кирар экан, сўради:

– Эргашнинг ишларидан кўнглим тўлмаяпти. Катта маблағ сарфлаб юзлаб одамларини тайёргарликдан ўтказдик. Натижа эса кўринмаяпти. Одамлари қочиб кетмоқда. Форга яширган қуролларини ҳалигача олиб ўтмади ёки яширилган жойни мулланинг одамларига маълум қилмади. Назаримда у нимани-

дир биздан яширмоқда. Камикадзеларни бизга маълум бўлмаган сабаблар билан ҳамон ушлаб турибди!

– Андак сабр қилинг, азизим. Башир жаноблари Қирғизистон масаласини бир томонга сурган куни Эргашни ўйиндан чиқарамиз. У бизнинг ишончимизни оқламаяпти!

– Каминанинг фикри ҳам шундай. Мақсадимиз бир жойдан чиққанини қаранг!

– Аллоҳ бизларни бир мақсад йўлида бирлаштирган, тақсир!

Иккалалари кулишди.

– Бўронни кенгашга бу қадар тез аъзо қилишингизнинг сабабини тушунмадим? Назаримда у тўдада кўзга кўринадиган, ҳаммамизнинг эътиборимизни тортадиган бирор иш қилмади! Эшитишимча, оддий аравакаш экан. Мақсад не эди?

– Мақсад – Саманган ва Қоратегин водийсида бўлаётган ишлардан огоҳ бўлиш. Эргаш ҳам, Мирзо ҳам бизга бегона! Сиздек ҳиммати баланд инсонлар қанчадан-қанча маблағларни эзгу мақсадимиз йўлига тикмоқдасизлар. Бироқ бу пуллар тўғри сарфланыптими? Ёки хиёнат қилишмоқдами? Шунини аниқлаш, қолаверса, лагерга кимлар нима мақсадларда келиб-кетаётганини билиш. Эргашнинг қочиб кетиш хавфи ҳам йўқ эмас. Ҳазратимнинг ундан ҳафсаласи пир бўлди. «Куёнюрак бу одамнинг қўлидан ҳеч нарса келмайди», – деб айтдилар. Бизнинг одамимиз уни назоратда ушлаб туриши даркор.

– Демак, у бизнинг ишончли «қулоғимиз» экан-да?!

– Шундай!

Иккалалари кулишди.

– Лекин «қулоқ»ларга ҳам у қадар ишониб бўлавермайди!

– Хотиржам бўлинг, бунинг чорасини ўйлаб қўйганмиз. Яқин кунларда сиримизни фош қиладиган одамларнинг бошига қандай кулфатлар тушишини ўз кўзлари билан кўришади!

– Ўта хушёр одамсиз, мулла Абдуллоҳ!

– Сиздан дуо бўлса бас, тақсир!

– Менинг назаримда ҳар икки лагердаги йигитларни тезроқ бирлаштирсак, қандай бўларкин? –
сўради Амирий.

– Адолатли таклиф, назаримда мулла Умар жаноблари ҳам шуни назарда тутаетган бўлсалар, ажаб эмас!

– Буни пайсалга солишнинг кимга кераги бор?

Абдуллоҳ саволга жавоб қайтаришга улгурмади. Хонага Чегечи кириб келди ва шерикларининг олди-га ўтирди. Унинг ортидан хизматкор лаганда қаҳва олиб кирди.

Амирий боядан бери юрагини кемираётган гапни айтди:

– Анави ювуқсиз юзимизга оёқ қўйди! – деди Туркон хоним кириб кетган хонага ишора қилиб. – Хонани ҳам нас бостирди!

– Нимасини айтасиз, – қўл силтади Чегечи. – Эрсирамай ўлсин, қанжиқ! Эргаш билан бир-бирларига айтадиган яширин сўзлари борга ўхшайди.

– Касофатинг ўзингга ургур, Эргашнинг қучоғига кириб, бизнинг айрим сирларимизни «гуллаб» қўймаса, деб ҳавотирдаман. Эсингиздами, бир йил мукаддам Тавилдарага жўнатганимизда овозёзгични унинг тўшагида унутиб қолдирганди.

– Ўша матоҳга ёзилган гап-сўзларни Эргаш эшитган бўлса, нима хаёлга бордийкин?

– Шариат ургурга ишончим қолмади, – гапга қўшилди Амирий. – Уни кенгашдан чиқариш лозим.

– Кенгашдан чиқариш осон, аммо бу унга алам қилиб, бизнинг сирларимизни дунёга ёймаса гўрга эди, деб қўрқаман!

– Гапингизда жон бор, аёл зотига ишониб бўлмайди. Назаримда унинг кенгашга кераги ҳам бўлмай қолди.

– Тайёрлаган одамлари ҳаммамизни шарманда қилган кунийёқ бахридан ўтишимиз керак эди.

– Ҳали ҳам кеч эмас!

– Ўринли таклиф! Қасамёдига хиёнат қилган одамни ушлаб туриш, барчамизнинг бошимизга бало тошларини ёғдириши мумкин.

– Ундан ҳамма ишни кутса бўлади.

– Бошида қилич ўйнаб турибди.

– Баракалла!

Чегечи паст овозда сўради:

– Кенгаш қандай қарор қабул қилади, таксирим?

Амирий унинг мақсадини тушунди.

– Фотиха берсангиз, эрталаб унга ўзим ажойиб «совға» жўнатаман.

Қандай «совға» жўнатилишини ўтирганлар тушунишди ва маъқул, дегандай бош ирғаб қўйишди.

– Энди асосий масалага ўтадиган бўлсак, – гап бошлади Чегечи, – биз катта ўйинга кирдик. Бу ўйинда фақат ғалабани кўзлашимиз лозим. Ҳар бир қадамимиз учун миллионлаб пуллар совурилмоқда. Афсуски, ўтган бир йил давомида Эргашнинг ишларида силжиш йўқ. Назаримда биз томонимиздан ишлаб чиқилган тизимлар душманларимизга аён бўлиб қолмоқда. Эргашнинг одамлари орасида айғоқчилар борга ўхшайди. Бўроннинг зиммасига кенгаш номидан хуфияларни аниқлаш вазифасини топширмоғимиз лозим. Лагерда тозалов ўтказмас эканмиз,

сирларимиз фoш бўлаверади, oдамлар қочаверади, юртдагилар эса қўлга тушаверади.

– Мен бир ҳафта ичида бу топшириқни Бўронга етказаман!

Ҳаммалари ўринларидан туришди. Бир-бирларини бағриларига босишиб, хайрлашдилар.

Туркон хоним билан Эргаш тонгни уйқусиз қаршилашди. Бир-бирларининг дийдорларига тўйишмагани кўзларидан билиниб турарди. Айрилиқ оғир бўлса-да, Эргаш кетишга мажбур эди. Лагердаги одамларидан ташвишланаётганди. Хоним эса у қадар шошилмади. Тўдабошини кузатиб, ойна олдига келиб ўтирди ва пардоз-андоз қилди. У Покистонга учиши лозим эди. Самолётнинг ҳавога кўтарилишига бир ярим соат қолганди. Чегечи унинг сўлиган гулдай буришган юзига нафратли нигоҳ ташлаб қўйди. Шунчаки тил учида хайрлашди.

– Аллоҳ насиб қилса, бир ҳафтадан сўнг қайтиб келаман, – деди хоним.

– Керак бўлганингизда ўзимиз чақиртирамиз, – деди Чегечи ўзини зўрға қўлга олиб.

Хоним, «Тунни Эргашбой билан ўтказганим учун аччиғи келаяпти», деб ўйлади.

– Мендан безганга ўхшайсиз?

– Бундай ўйга борманг, хоним! Сиз билан охиратгача биргамиз!

– У дунёга шошаётганим йўқ.

Туркон хоним кўчага чикди, такси ёллаб, аэропортга жўнади. Машинадан тушиши биланок нотаиш одам бир кучоқ гулдаста кўтариб келди.

– Эргашбой жаноблари шахсан сизга бериб юбордилар, – деди.

Гулдаста ажойиб ва қимматбаҳо эди. Бундай совғалар фақат юқори мартабали хонимларнинг тувилган кунларидагина ҳадя қилинарди.

– Мунча чиройли? – хоним гулдастани бағрига босди.

Самолётга йўловчиларнинг чиқиши давом этарди. Хоним совғани кўксига босганча чипталарни қайд этиш бўлимига шошилди. Самолётга чиққанда ҳам унинг икки кўзи гулдастада бўлди. Устидаги юпқа қоғозни очиб, япроқларига лабини босди. Хушбўй хид димоғига урилди. Кўзларини юмиб, тўйиб-тўйиб хидлади. Вужуди яйради. Самолёт филдираклари заминдан узилганда Туркон хоним вужудида қандайдир ўзгариш содир бўлаётганини пайқади. Ўқчигиси келди, лекин ўқчиёлмади. Кимдир бўғаётгандай ҳаво етишмади. Оғзини очиб, қўллари билан кўкракларини мижғилади. Ранглари кўкариб, кўз олди хиралашди. Чегечининг «Сиз билан охиратгача биргамиз», – дегани ва бунга жавобан, «У дунёга шошилаётганим йўқ», – деб айтган гапларини эслади. Нахотки Амирий...

Стюардесса қиз келди.

– Хоним, сизга нима бўлди?

– Ҳеч нарса, ҳозир ўтиб кетади.

Стюардесса сув олиб келгани кетди. Қайтиб келганида хонимнинг боши кўкрагига осилиб тушган, лабининг бир четидан кўкимтир суюқлик оқиб қўйлагига томар, кучоғидаги гулдаста оёқлари остида ётарди.

Мехмед Чегечининг идорасидан чиққан Абдуллох машинага ўтириб, меҳмонхонага жўнади. Унинг фикри хаёли йиғилишда кўрилган масалаларда эди. Шу сабабли, ортидан кузатиб келаётган машинага аҳамият бермади. Бунинг устига, қорни оч эди. Чегечининг дастурхонида овқатланишни истамади. Йўл ёқасидаги ошхоналардан бирига кўзи тушгач:

– Ресторанда тўхта! – буюрди ҳайдовчига. – Назаримда шу ерда яхшироқ овқат пиширишади.

Ҳайдовчи машинани тўхтатди. Абдуллох ичкарига кирди. Кўп ўриндиқлар бўш эди. У бурчакдаги курсига ўтирди. Хизматкор келди.

– Оқшомингиз хайрли бўлсин, афандим!

– Сенга ҳам!

– Қандай таом буюрадилар?

– Қовурдоқ берсанг!

– Висками, виноми?

– Юз грамм виски!

– Бош устига!

Хизматкор буюртмани олиб кетди. Абдуллохнинг хаёли яна йиғилишда кўрилган масалаларга кетди. Амирий гуруҳ фаолиятини жонлантириш мақсадида катта маблағ ажратгани унинг учун айтиш мумкин эди. Чегечининг таклифига асосан русларга «дори» жўнатиладиган бўлса, албатта, омад эшиклари унинг учун очилади. Бахт ўз кучоғига чорлаб турганда фойдаланиб қолиш даркор. «Тора-Бора ғорида махсус ишлов берилган ўткир «дори»лар жўнатиладиган бўлса-да, албатта, бу иш мен орқали амалга оширилади, ҳеч ким мени четлаб ўтолмайди», деб ўйларди Абдуллох. Амирийнинг ҳам, Чегечининг ҳам қилаётган

ишларининг туби кўринмаяпти. Эргашнинг қўлидан чанг тўзитишдан ўзга иш келмаслиги кўпчиликка маълум-у аён бўлган. Улар худди сичқон-мушук ўйнаётган болаларга ўхшайди. Шундай бўлгач, «дори» савдосидан фойдаланиб, маблағ орттириб олиши зарур. Ўтмай ётган «мол»ини ҳам Эргашнинг ёрдами орқали русларга сотиш даркор.

Абдуллоҳ ўттиз йил жосуслик идорасига сидқидилдан хизмат қилди. Ташкилот ўз айғоқчисининг меҳнатларини Швецария банкига икки миллион доллар қўйиш, Австралиядаги хашаматли дала ховли билан тақдирлаган бўлса-да, кейин сариқ чақа ҳам ажратмай қўйди. Жосуслик хизмати Афғонистон, Покистон ва Ўрта Осиёнинг бир қатор мамлакатларида режалаштирган ишларини айнан Абдуллоҳнинг қўли билан амалга оширди. Марказий Осиёдаги давлатларнинг ерости ва устки бойлик захираларининг ҳисобини, давлат ва одамлар қўлидаги бойликларни, давлат бойми ёки халқми, деган саволларга етарли жавобларни олган ва ўзининг кейинги режаларини ишлаб чиқишга киришган. Албатта, тузилган режани амалга ошириш учун Абдуллоҳга ўхшаш айғоқчилар уларга сув ва ҳаводек зарур эди. Шу сабабли ҳам уни эътибордан четда қолдирмай, ҳамиша кўз-қулоқ бўлиб туришарди.

Мамлакат «Толибон»лар қўлига ўтгач, жосуслик идораси ўзи ишлаб чиққан режаларни бемалол амалга оширишига имкон туғилди. Дунёнинг бир қатор мамлакатларидан ашаддий каллақесарлар, давлат жинойтчилари, босқинчилар Афғонистонга оқиб кела бошлади. Ва янги давлат барпо этиш мақсадида уруш бошлаган ««Толибонлар»» сафига қўшилишди. Афғонистон жангарилар тайёрлайдиган поли-

гонга айланиб қолди. Жосуслик идоралари ўз режа ва дастурларини амалга оширишда айнан мана шу жангарилардан фойдаланиб қолишни мақсад қилди. Ўзларининг тажрибали ходимларини, йўриқчиларини ташлади. ««Толибонлар»»ни курол-аслаҳа, маблағ, озиқ-овқат, уст-бош билан таъминлади. Абдуллоҳ яна уларнинг эътиборига тушди. Узилиб қолган алоқани қайтадан тиклаш лозим эди. Петрсон уни топди. Иккиси узоқ суҳбатлашишди. Бу суҳбат шу қадар ширин сўзлардан иборат бўлдики, Абдуллоҳнинг юрагидаги гина-кудуратлар пардаси ўз-ўзидан кўтарилди. Ҳатто, алоқанинг узилишига жосуслик идораси эмас, балки ўзи айбдордек туюлди. Узоқ ва мароқли суҳбатдан кейин Петрсон эски айғоқчига арзимас топшириқ берди.

– Мулла Умар билан Эргаш назоратингиздан чет-да қолмасин!

Абдуллоҳ унинг нима демоқчилигини тушунди ва маъноли бош ирғаб:

– Хотиржам бўлинг, жаноб, улар ҳамиша менинг назоратимдадирлар! – деб жавоб қайтарди.

Топшириқ улар кутганидек аъло даражада бажарилди. Ўз мақсадларини унинг тили билан ҳар икки тўдабошига етказди. Барча ишлар ва мақсадлар силлиққина амалга оширилганидан кейин жосуслик идоралари Абдуллоҳни яна унутишди. Тўланаётган маблағни бермай қўйишди. Бу эса ўз навбатида Абдуллоҳнинг ранжишига сабаб бўлди. Навбатдаги учрашувлардан бирида у ўзининг норозилигини аччиқ сўзлар ила ошкора баён қилди. Ўртадаги гап-сўзлар қандай қилиб ва ким орқали инглизларнинг қулоғига етиб борганини жосус шу пайтгача ақлига сиғди-ролмайдди. Инглизлар худди немислар каби ҳар со-

нияларнинг қадрини ҳисоблаб, аниқ ва кескин ҳаракат қилишни ёқтиришарди. Агентни ўз томонларига оғдириш илинжида у билан яширин алоқа ўрнатишни режалаштирарди. Бунинг учун вақт керак эди. Бироқ режадаги ишлар вақт билан ҳисоблашмасди. Тезроқ ҳал этилиши лозим эди. Ниҳоят, бунга ходимлар тоқат қилишолмади. Уни учрашувга таклиф қилишди. Шинам ресторанларнинг бирида, нимқоронфилатилган хонада учрашдилар.

— Сизнинг бизга қилган меҳнатингизни юксак қадрлаймиз ва бунинг учун пулни аяб ўтирмаймиз, — деди у билан алоқага чиққан инглиз жосуслик хизмати ходими.

— Қандай топшириқни бажаришим керак? — жосуснинг мақсадини тушунган Абдуллоҳ пачакилашиб ўтиришни жини суймасди. Ахир, пул унга ҳаводек зарур эди.

— Қўлингиздаги стратегик маълумотлардан, махсус тайёргарликдан ўтаётган жангариларнинг исм-шарифларини, уларнинг қайси давлатларга ва нима мақсадда жўнатилишини, қандай ишларни амалга оширишлари тўғрисидаги ахборотлардан бизни хабардор қилиб турсангиз, бас!

— У ҳолда мен ўзим ишлаб турган ташкилотдан юз ўтиришим ва алоқани узишим керак, шундайми?

— Бунга зарурат йўқ. Улар сизни биз билан ишлаётганингизни мутлақо билишмайди. Топшириқларини бажараверинг. Фақат биз хабардор бўлсак, бас!

— Адашмасам, икки ташкилотга бирдай хизмат қиламан!

— Бир-биримизни тўғри тушундик!

— Кенгашни хабардор қилишга мажбурман. Ахир, қасам ичганман. Сезиб қолишса, мени ўлимга маҳкум қилишади.

– Ўлимдан қўрқманг. Шу соатдан бошлаб сизни химоямизга оламиз.

– Ишонсам бўладими?

– Шубхага ўрин йўқ!

– Яна қандай топшириқ берасиз?

– Кенгаш аъзоларига жосуслик бошқармасидан воз кечиш таклифини киритсангиз, ёмон бўлмасди.

– Гапларингиз ҳазил эмасми, жаноб?

– Бизнинг ишимизда адашиш бўлмаганидек, ҳазиллашишга ҳам ўрин йўқ!

– Бунинг учун мен дорга осилишимни ўйлаб қўрсангиз ёмон бўлмасди.

– Буни шунчаки маслаҳат тариқасида ўртага ташланг. Қизишманг. Ўзингизни биз томонимизда эканлигингизга шубҳа уйғотманг. Керак пайтда бизни бемалол ҳақорат қилишингиз ҳам мумкин! Аввало, атрофингиздаги шерикларингизнинг фикрларини ўрганинг. Ким қарши, ким биз билан ишлашга тайёр, ким жосуслик бошқармасининг тарафдори, шулардан хабардор бўлиб турсак, ёмон бўлмасди. Ёдингизда бўлсин, бизни ўз ҳамкасбларимизга мутлақо қаршилигимиз йўқ.

– Унда нима учун мени улардан воз кечишга мажбур қилмоқдасиз?

– Нотўғри тушунманг, азизим, мен қарши қўйиб, сизнинг қўлингиз билан улардан ўч олмоқчи эмасман, фақат уларни нима қизиқтираётганини билиб турсак, ёмон бўлмайди.

– Шундай денг, – мийиғида кулиб қўйди Абдуллоҳ.

– Яна бир кичик илтимосимиз, сиз мулла Умар жанобларига ҳам ўзингизни жосуслик хизматидан норози эканлигингизни шунчаки гап орасида сезди-

ринг. Секин-асталик ҳамда эҳтиёткорлик билан уни бу ташкилотдан суғуриб олишимизга йўлак очинг. Агар бу топпириқни бажарсангиз, сизнинг камтарона хизматингизни банкдаги ҳисоб рақамингизга ўн миллион доллар қўйилиши билан тақдирлаймиз, жаноб!

Ўн миллион Абдуллоҳнинг томирида ивиб бораётган қонни бирдан гупуртириб юборди. Бу унга ғойибдан берилган иноятдек, ғойибдан берилган бойликдек туюлди. Таклифни рад этишга ҳеч қандай асос йўқ. Бажонидил қабул қилиш даркор, деб ўйлади. Келадиган даромад уни хавф-хатарларни ўйлаш фикридан худди денгиз тўлқинлари қайиқчани учириб юборгандек олисларга олиб кетди.

Ушбу учрашувнинг бўлиб ўтганига ҳам бир ойдан ўтган бўлса-да, жосуслик агентлиги ходими ундан кўпгина маълумотларни олишга муяссар бўлди.

Бу суҳбат шу қадар махфий ўтган эдики, Абдуллоҳнинг шубҳаланишига асос йўқ эди. Ўзини ўта эҳтиёткор ва хушёр одам, деб билган Абдуллоҳ изига жосуслик бошқармасининг ходими тушганидан ва босган ҳар бир қадамини кузатиб бораётганидан афсуслар бўлсинки, беҳабар эди. Юқорида айтиб ўтганимиздек, Робинсон Абдуллоҳга ўзининг ҳукмини ўқиганди. Уни ижро этиш мақсадида Туркиядаги резидент Абдуллоҳни таъқиб остига олганди. Улар бирин-кетин ошхонага киришди. Бироқ резидент столга ўтирмади. Абдуллоҳнинг ёнига борган хизматкорнинг қайтишини қоронғи йўлакда кутиб турди.

– Хизмат, афандим? – чиройли табассум ила сўради аёл. У қотмадан келган, узун бўйли жосусни яхши танирди.

Резидент ён чўнтагидан бир боғлам доллар олиб, киши билмас ҳаракатлар билан аёлнинг чўнтагига

жойлади. Хизматкор резидентнинг эмас, балки ҳам нига солинган пулнинг хизматини бажариш лозимлигини тушунди. Қўлини кўксига босиб, чиройли табассум инъом қилиб, ўз миннатдорчилигини изҳор қилган бўлди. Бу, «хотиражам бўлинг, хизматингизни бажарилади», деган маънони англатарди. Резидент ҳам ширин табассумга жавобан жилмайди ва иккинчи чўнтагидан кичкинагина шишачани олиб, аёлнинг қўлига топширди.

– Бурчакда ўтирган жанобни менинг ҳисобимдан шарқона меҳмон қилсангиз, бошим осмонга етган бўларди, – деди пичирлаб.

– Сизнинг азиз меҳмонингиз бу ердан хафа бўлиб чикиб кетмайди.

Резидент аёлнинг ёғ иси анқиб турган чиройли қўлчасини лабига босиб хайрлашди. Хизматкор идишчадаги пуштиранг кукунни овқат устига сепди. У шу заҳотиёқ эриб, таомга сингиб кетди.

Хаёли ўзидан олисларга кетган Абдуллоҳ тепасида хизматкор пайдо бўлганини сезмади. У овқатни мижознинг олдига қўйди.

– Ёқимли иштаҳа, ош бўлсин, бейим!

Овқатни кўриб, Абдуллоҳнинг иштаҳаси карнай бўлди. Қўлини қошиққа узатганда телефони жиринглади. Ўчириб қўймаганидан афсусланди. Лекин кўтармади. Олдига қўйилган таом унинг кўзига жуда чиройли кўринди, таралаётган ис иштаҳасини китикларди. Бир қошиқ таомни оғзига солиб, эринмай чайнади. Иккинчи қошиқни олганда кўзи телефондаги рақамларга тушди. Жосуслик идораси агентлигининг ходими кўнғироқ қилаётганини билди ва оғзидаги овқатни чайнамай ютиб, телефонни олди.

– Эштаман, – деди

– Жаноб, олдингизга қўйилган овқат захарланган!

Абдуллоҳнинг юраги товонига тушиб кетди. Типирчилаб, ўзини қаерга қўйишни билмай қолди. Тезгина ўрнидан туриб, ташқарига чиқди.

– Меҳмонхонагами? – сўради ҳайдовчи.

Абдуллоҳ гапиролмади. Ичи чўғдек кизиб борарди. Бўйнидан кимдир бўғаётгандай нафас ололмай қийналарди. Қусгиси келарди, бироқ ўқчигани билан ичидан ҳеч нарса тушмасди.

– Сизга нима бўлди, бейим? – сўради ҳайдовчи.

Кўзлари ола-кула бўлиб кетган Абдуллоҳ жавоб бермади. Агентлик ходими жосусни изма-из кузатиб борарди. Йўл-йўлакай Абдуллоҳга кўнғироқ қилди, бироқ гўшакни кўтармаганидан аччиқланди. Ниҳоят жавоб берганда, фақат икки оғиз сўзни айтишга улгурди:

– Зудлик билан касалхонага боринг!

Бу орада жосус кичкинагина кўчага бурилганди. Йўл коронғи эди. Агентлик ходими жосусга етиб олди. У ортидан келаётган одамни кўриб, изига тушишганини сизди. Ёнида ўзини ҳимоя қиладиган куроли ҳам, пичоғи ҳам йўқлигидан афсусланди. Рақибининг хужумидан ҳимояланиш мақсадида қўлларини чўнтагидан чиқарди. Аммо таъқиб қилиб келаётган кимса унга яқинлашмади. Атрофга қаради, йўлакда одам кўринмади. Шундан сўнг учига овозютгич ўрнатилган тўппончадаги ўқдондан икки дона патронни бўшатиб, ўзини зулмат қаърига урди.

Башир Арабистонга учмади. Меҳмонхонага келди-ю, кенгаш раҳбарларига берган ваъдасининг удасидан чиқиш мақсадида ёрдамчиси Яхёни чақиртирди.

– Хозироқ Москва орқали Қирғизистонга учасан. У ерда одамларимиз сени чипта билан таъминлашади. Бишкекда сени Эржигит кутяпти.

– Қандай топширик билан? – сўради Яхё.

Башир мақсадини тушунтирди.

– Учрашув натижасини зудлик билан менга маълум қил!

Яхёни Шереметово аэропортида Баширнинг одами кутиб олди. Қўлига чипта тутқазди.

– Ярим соатдан кейин самолёт учади. Манас аэропортида ўзимизникилар сени кутишяпти. Қўлида димломат, кўзида қора кўзойнак бор. Олдинга келиб, тожик тилида саломлашади. Сен қирғиз тилида жавоб қайтарасан. Тушунарлими? – деди нотаниш кимса.

– Ўша йигитнинг исми Эржигитми? – сўради Яхё.

– Йўқ, у сени Эржигитнинг олдига бошлаб боради.

Самолёт Қирғизистонга келганда тонг ёришганди. Яхёнинг бу юртга дастлабки келиши эмасди. Тўқсонинчи йилнинг бошларида Баширнинг топшириғига биноан Ўш ва Жалолободда сўнгра Бопкентда бўлган. Жойлар кўзига таниш... Яхё меҳмонхонага жойлашиб, Эржигитга сим қокди. Ярим соат ўтиб, у келди.

– Ўзбекистонга ўтадиган хавфсиз йўлак очишимиз керак. Хукумат раҳбарларига гапи ўтадиган одам топ! Бу кенгашнинг топшириғи! – деди

– Одам топамиз, аммо ҳукумат раҳбари бунга рухсат бермайди. Ўзбек билан қирғизлар азалдан қуда-анда, қариндош. Йўлак очиб берса, икки халқ ўртасида низо чиқади.

– Бизга шу керак, – тап тортмай деди Яҳё. – Ҳозир қариндош-уруғчиликни ўйлайдиган вақт эмас.

– Қийин ишни бўйнингга олибсан, майли, айтган одамингни топаман. Бироқ гарантия беролмайман.

– Бу ёғини менга қўйиб бер. Бизникилар қирғизларга ва ҳукуматнинг дахлсизлигига зарар етказмайди. Ажратилган йўлакдан бир қарич четга чиқмаймиз. Аксинча, ҳукуматга ёрдам берамиз!

– Қандай ёрдам?

– Ҳозир мамлакатнинг иқтисодий аҳволи танг, одамлар ярим йилдан бери иш ҳақи олишолмаяпти. Нарх-наво осмонда. Коррупция авжига чиққан. Аҳоли орасида ҳукуматга норозилик кучаймоқда. Бу кетишда ҳукумат билан халқ ўртасида жанжал чиқиб, қон тўкилиши, илиги қалтираб турган ҳукумат парчаланиб кетиши мумкин. Ҳукумат Хитой ва Россиядан катта миқдорда қарздор. Уни ёпишнинг иложи йўқ, муддат оз қолган. Эрта-индин улар ҳақини қисташади. Ҳукумат биз қўйган талабни бажарса, ички базорни озиқ-овқат маҳсулотларига тўлдириб ташлаймиз. Тўланмаган иш ҳақларини ёпамиз. Бу ишнинг тепасида турганларнинг ҳар бирига Швейцария банкида махсус ҳисоб рақами очилиб, ўн миллион доллардан маблағ қўйилади. Буларнинг барчасини чўтга соладиган бўлсанг, юз миллиарддан зиёдроқ маблағ кетади. Арзимаган йўлак учун давлатингга шунча маблағни ҳайр-эҳсон қилишимизни ўйлаб кўр! Яна бир гап, яқинда бўлиб ўтадиган сай-

ловда бизни қўллаган раҳбарни давлат тепасига келишига кафолат берамиз!

Эржигит ўйланиб қолди. Ҳақиқатан ҳам вазият ташвишли эди. Ишчилар, талабалар, нафақахўрлар олти-етти ойдан бери маош олишмаётгани, турли шаҳар ва вилоятларда норозилик митинглари бўлаётгани ана шу вазиятнинг келиб чиқишига ва кескинлашишига сабаб бўлаётганди. Хитой ва Россия ҳукуматлари қарзларни тўлаш вақти келганлиги тўғрисида Ташқи ишлар вазирлигига огоҳлантириш хатини жўнатганди. Ҳукумат мана шундай оғир вазиятни бошидан кечириб турган пайтда Яхёнинг таклифи раҳбарларга маъқул келиши мумкин эди. Зеро, икки кадам йўлак учун бошлиқлар ҳеч нарса ютқазмайди. Қолаверса, Башир йўлакни умрбодга сўраётгани йўқ. Истаган пайтда уларни чиқариб ташлаши мумкин.

– Таклифингизни керакли одамларга етказаман, улар ўйлаб кўришади! – деди Эржигит.

– Қанча вақт кутаман?

– Уч-тўрт кунда масала ойдин бўлади.

– Демак, биз яна шу хонада учрашамиз!

– Албатта!

– Унда мен ҳозирок кенгаш аъзоларига бу тўғрида хабар жўнатишим мумкин!

Эржигит индамади. Яхё буни розилик аломати, деб қабул қилди.

Эржигит ўша куни давлат раҳбарининг ёрдамчиси Октойнинг ҳузурига кириб, Баширнинг талабини айтди. Октой ўзига тегиши лозим бўлган пулнинг қийматини эшитиб, ўрнидан туриб кетди.

– Икки метрли йўлак холосми, бошқа жой сўрашмайдами? Бизнинг одамларни қийнашмайдами?

Майли, тоғ оралиғидан бўлса, берамиз. Мен ҳозирок раҳбарнинг хузурига кираман, розилигини оламан!

Оқтой типирчилаб қолди.

— Раҳбарнинг хузурига киришдан аввал ёрдамчиси Худайбергановга учранг, — ўзича маслаҳат берди Эржигит. — Ҳеч бир масала унинг иштирокисиз ҳал бўлмайди. Ота рози — худо рози, деганларидай, Худайберганов кўнса, албатта, раҳбар ҳам рози бўлади!

Худди гуриллаб ёниб ўчган алангадай Оқтойнинг ҳафсаласи пир бўлди. Худайберганов давлатлараро масалага жиддий ёндашишини у яхши биларди.

— Уларнинг мақсади — Қирғизистонни иккинчи Афғонистонга — жангарилар тайёрлайдиган полигонга айлантириш. Бу билан икки халқ ўртасидаги азалий дўстликни, биродарликни, қариндош-уруғчиликнинг илдизига болта уриш! Ўзбек халқи ҳамиша бизнинг яхши-ёмон кунларимизда ёнимизда турган. Бошимизга мусибат тушганда, еб турган нонини берган. Биз жангариларга ён бериб, уларнинг талабини қондирадиган бўлсак, дунё ҳамжамияти олдида шарманда бўламиз. Биз билан бирорта давлат ҳамкорлик қилмайди. Башир иқтисодий аҳволимиз танг бўлиб қолганидан фойдаланиш йўлини ўйлаб топибди-да! Хитой ва Россия давлатларидан олган қарзларимизни тўлашга қодирмиз! Имкониятларимиз етарли. Бориб айтинг, қирғиз халқи ҳеч қачон, ҳеч вақт террорчилар билан ҳамкорлик қилмайди. Ўзининг яқин қўшниси Ўзбекистонни ёлғизлатиб ҳам қўймайди. Ўзбекнинг оёғига тикан санчилса, қирғизнинг вужуди оғрийди. Кимки ўзбекларга қарши турса, у бизнинг ҳам душманимиздир! Жангариларнинг муқаддас тупроғимизни оёғости қилиб, босиб ўтишларига йўл қўймаймиз!

Эржигит ёрдамчининг сўзларини оқизмай-томизмай Яхёнинг кулоғига етказди. Аччиқ, ҳақ сўзлар унга чаён чаққандек таъсир қилди. Бир неча минг чақирим олисда бўлган Башир ҳам кутилмаганда рад жавобини эшитиб, чўғни босиб олгандай типирчилаб қолди. Бу унинг учун мутлақо кутилмаган янгилик эди. Яхёга ўзининг галдаги топшириғини берди:

— Зудлик билан ишончли одамларимизни атрофингга тўпла! Миллатлар ўртасида қон тўкилишига олиб келадиган низоларни келтириб чиқар! Ҳукумат раҳбарларини гаровга олинглар! Октойга айт, амалдаги ҳукумат ағдариб ташланган куни у мамлакатнинг биринчи раҳбари бўлади. Худайбергановнинг уйини ёқиб юборинглар! Буйруқ бажарилмагунча сен ўша ерда қол! Бугундан эътиборан мен Бишкекка қарши уруш очдим. Уни олов ичида кўргим келяпти!

ҚОРАТЕГИН

Ортиқ совуқ тоғларнинг қор қоплаган баланд **чўққиларидан** ошиб ўтди. Бир неча бор йўлдан адашганди. Бироқ бораётган сўқмоқдан қачонлардир ўтган одамлар ўз изларини қор устига муҳрдек босиб қолдирганди. Шу сабабли, ортига қайтмади. Қийинчиликларга бардош бериб, олдинга интилди. Атрофда тошлардан ўзга нарса кўринмасди. Тўртинчи куни ҳолдан тойиб ётиб қолди. Қоронғи тушди. Шунда унинг кўзлари олисларда ёниб турган алангаларга тушди. Одамлар яшайдиган жойга яқин келиб қолибман, деб ўйлади. Бу умид унинг танасига қувват ато этди. Пастликка тушиб борди. Тонготар пайтида гулханлар нур сочиб турган жойга етиб келди. Одамларнинг юришидан, кулоғига чалинаётган

узук-юлуқ сўзларидан ўзи кўзлаб келган манзилга келганини билди. Юрагига ёруғлик кирди. Бир оз юрди. Пастга тушганида тўрт томонидан қуролли одамлар уни ҳалқадек ўраб олишди. Гапиртиргани қўйишмади, қўл-оёғини боғлаб, чодирлар тикилган томонга судраб кетишди. Тошлар устига ётқизиб қўйишди.

– Мен олисдан келдим, бошлиқларингнинг олди-га олиб киришлар! – деди Ортиқ соқчиларга. – Унга айтадиган муҳим гапим бор!

– Бошлиқ сени қабул қилмайди, ҳозир бу ерда эмас! У келгунча биз тайёрлаб қўйган жойда «ором» олиб ётасан!

Ортиқни зиндонга ташлашди. У бир неча кундан бери оч-наҳор эди. Тинимсиз йўл босиб толиққанди. Зиндонга тушган заҳоти ухлаб қолди. Уйғонганида ёнида бегона одамни кўрди. Бу – Жаҳонгир эди. У Ортиқнинг кўзларига тикилиб турди-да, беихтиёр оғзидан «ғилай», деган сўз чиқиб кетди.

«Мени қаердан таниди?» Ортиқнинг кўнглидан шундай ўй кечди. Рўпарасида турган йигитнинг ўткир нигоҳларига қарашга ботинолмади.

– Сени танимадим, кимсан? – сўради сабри чидамай.

Қасоскор адашмаганини сезди ва:

– Сенинг исминг Ортиқми? – деб сўради.

– Шундай, ўзинг кимсан?

Жаҳонгир ўзини зўрға босди. Бир ҳамла билан қашқир янглиғ Ортиққа ташланиб, ғажиб ташламоқчи бўлди. Бироқ зиндондан чиқиб кетишни, қарши-сида турган қонхўрнинг сир-синоатидан огоҳ бўлишни ўйлаб қолди.

– Нега сени зиндонга ташлашди? – деди аламини ичига ютиб. – Ахир сен Эргашбойнинг яқин одамларидансан-ку!

– Сўрама, – деди Ортиқ қўл силтаб. – Мен йўлдан адашиб, Мирзонинг лагерига келиб қолибман. У келгунча шу ерда ётадиганга ўхшайман. Сен-чи? Сен нега бу ерда ётибсан?

– Мени ҳам Мирзо келгунча шу ерда сақлаб турадиган бўлишди.

Жаҳонгир уни гапга солди. Ортиқ бошидан ўтганларини сўзлади. Прокурорни ўлдиришга ким топшириқ берганини, унинг уйига қандай бостириб киришганини ҳамда қийнаб ўлдиришганини сўзлаб берди.

– Мен аёлининг қулоғига сим тикдим. Шундай қилсам, у бақиролмаслигини, қийналиб ўлишини билардим. Шеригим Гулнозанинг пешонасига симни санчди. Прокурорни Маъсуднинг ўзи тинчитди. Қисталоқ мард одам экан, хотини билан неварасини ўлдираётганимизда ҳам ахдидан қайтмади. Қонун доирасида иш кўрганман, деб туриб олди.

– Шерикларинг кимлар эди, улар қаерда қолишди? – сўради Жаҳонгир ўзини зўрға қўлга олиб.

– Қамбар номардлик қилди, изимиздан одам қўйган экан. Қорасувдан кечиб ўтаётганимизда шерикларимни отиб ўлдирди. Мен сув остига шўнғиб, омон қолдим. Бир амаллаб қирғоққа чикдим. Шерикларимни отиб ўлдирган одамни кўриб қолдим. Тошларни пана қилиб унинг олдига бордим. Тўпдай келадиган тош билан бошига солиб, ўлдирдим. Кейин шу томонга келавердим.

Сен нима ишлар қилгансан? Гурухга қандай қилиб қўшилдинг, кимларнинг жонини олдинг? Шулар тўғрисида гапириб бер! – сўради Ортиқ.

– Мен қасоскорман! – ўрнидан туриб деди зўрға ўзини қўлга олган Жаҳонгир. Унинг важоҳати кўркинчли эди.

– Қасоскорман?! Кимдан қасос олмоқчисан? – юрагига гулгула тушган Ортиқнинг оғзидан чиққан бу сўзлардан уни қўрқув босганини билиш мумкин эди.

– Сен ўлдирган одамлар менинг ота-онам ва фарзандим бўлади. Мен сенларни излаб, бу ерга келдим! Тополмайманми, деб қўрққандим, ўзинг чангалимга тушдинг!

– Ҳазиллашма, – зўрға тилга кирди «Ғилай». У ўтирган жойида оёқларини ҳаракатга келтириб, ортига тисарилди. Жаҳонгир унинг юзига қараб тепди. Оғиз-бурнидан қон келган Ортиқ башарасини чангаллаб, ерга ётиб олди. Жаҳонгир унинг бўйнидан ушлаб, ўрнидан турғазди.

– Менда айб йўқ, мени мажбурлашганди, пул берамиз, деб алдашганди, – тилига келган сўзлар билан Жаҳонгирдан шафқат кутарди Ортиқ. – Ўлдирма!

– Сен менинг отамни, онамни, фарзандимнинг ох-у зорларига қулоқ солганмидинг?! Уларнинг кўз ёшини кўрганингда, раҳминг келганмиди? Сенлар инсон эмас, махлуқсанлар! Махлуқдай ўлишинг керак! – Жаҳонгир «Ғилай»нинг ингичка бўйнидан тутди ва жон-жаҳди билан бўға бошлади. У қасоскорнинг темирдай панжаларини бўйнидан олиб ташлашга бир неча бор уринди, бироқ ожизлик қилди. Кўзлари косасидан ирғиб чиқди. Юзи кўкарди. Нафаси ичига тушди. Бир-икки ҳиқиллади. Оғзидан оқ кўпик чиқди. Кейин кўзларини бакрайтирганча қотиб қолди.

САМАНГАН

Ўғлим соғайиб қолганди. Унга Ёдгор деб исм қўйгандим. Куннинг ярмигача у билан бирга бўлдим. Вақт тизиз эди. Булоқ бошида мени Зокир кутарди.

— Кенгашга аъзо бўлганинг билан табриклайман. Улар сени сафларига қабул қилмайди, деб хавотирлангандик. Бу ҳам бўлса бизнинг ютуғимиз. Энди йиғин ва мажлислар сенинг иштирокингизсиз ўтмайди. Қизишма, сушлашиб ҳам кетма. Берилган топшириқларни вақтида бажар. Таклиф ва мулоҳазаларингни дадил айтавер. Жангариларнинг бирикишига, Помир тоғларига қўчиб ўтишига йўл қўйма.

— Баширнинг одами Бишкекка ўтиб кетди.

— Қирғизистондан қандай хабар жўнатишини зудлик билан бизга маълум қил! Турқон хонимнинг шахсига оид маълумотларни жамла. Қоратегин водийсидаги жангариларнинг исм-шарифи, яшаш жойи, нима мақсадда ўтиб кетгани тўғрисидаги аниқ маълумотлар бизни қизиқтирмоқда.

— Эргаш ўша куни нимадандир хавотирланди. Меҳмонхонадан тезроқ чиқиб кетишга шошилди.

— Изига одам тушганини сезиб қолганди.

— Сен айтган одам билан учрашдим, аммо у гапирмади.

— Хонага овоз ёзиш аппаратлари ўрнатилганди. Гапирмаганинг яхши бўлибди. Биз Эргашни хонада қўлга олишни режалаштиргандик, афсуски, у меҳмонхонага қайтмади.

— Балки уни шу ерда қўлга олармиз?

— Бунинг иложи йўқ.

— Эргаш ойда бир маротаба яширин йўлдан Қоратегинга ўтиб туради. Снайперларнинг ишидан фойдаланиб қолинса, чакки бўлмасди.

- Буни марказ билан маслаҳатлашиб кўраман!
- Яқин кунларда лагерга хориждан бир гуруҳ мутахассисларнинг келиши кутилмоқда. Улар камикадзеларни рухий тайёргарликдан ўтказишади.
- Уларни юртга ўтказмаслик чорасини кўр. Иложини тополмасанг, чегаранинг қайси жойидан кесиб ўтишларини аниқла! Бутун умидимиз сендан!
- Топшириқни бажаришга сўз бераман!
- Зокир хайрлашиш олдидан шундай деди:
- Энди сен билан учрашувга бошқа ходим чиқади.
- Нега? – хайрон бўлдим.
- Буни кейин тушунасан.

* * *

- Тўдабоши Хикматни чақиртирди.
- Нима гап, амирим, кайфиятингиз бузук?! – сўради Хикмат тўдабошининг тунд чехрасига тикилиб.
- Сўрама! – қўл силтади тўдабоши. – Бошлар оёқ, оёқлар бош бўлди.
- Тушунтириброк гапиринг, тинчликми?
- Тинчлик бўлганида юрагимни чангаллаб келармидим? Кенгаш анави аравакашни менга ёрдамчи қилиб тайинлади.
- Шунга хафамисиз, амирим? Бир хисобдан унинг ёнингизда юргани маъкул. Нима қилса ҳам шу тупрокнинг эгаси.
- Биламан, мулла Умар билан Башир бу ердаги гап-сўзлардан хабардор бўлиб туриш мақсадида уни атайин менинг қўйнимга киритмоқда!
- Сир бой берманг, у шохида юрса, биз баргида юрагимиз. Гапимизга кирмаса, бу тоғларда қоялар кўп, жарлар кўп. Бирортасидан «Қулаб» тушиши мумкин.

– Каллангга ёмон фикрларни келтирма. Юрагим-ни бошқа дард кемиряпти.

– Айтинг, дардингизни олай, амирим!

– Алоқачи йигит Маҳмуднинг одами экан!

– Ривож-а?!

– Ха, ўша ювуқсиз бизнинг сирларимизни унга ет-казиб турган!

– Тушунтириброк гапиринг?

– Маҳмудни ўлимга маҳкум қилганимни айтиб қўйибди.

– Кимдан эшитдингиз?

– Баширдан.

– Балки уйдирмадир?

Эргаш ёрдамчисига оч бўридай тикилди.

– Хунасаннинг овозини диктофонда ўз қулоғим билан эшитдим!

– Нима қилиш керак? Маҳмуд ўлиб кетди.

– У-ку ўлди, аммо Ривож тирик!

– Нима қилмоқчисиз?

– Ўлдираман, қонини ичаман! Унга, тўданинг си-рини **ошкор қилсам**, ўлимга маҳкумман, деб қасам ичдирганман!

– Кўплаб одамларимиз ўзимизнинг қўлимизда ўлаяпти.

– Кенгашда, «ханжарим қиндан суғурилган, ти-риклай қабрга тикаман», деб онт ичдим. Ижро эти-шим шарт.

– Бу ишни пинҳона қилсангиз, акс ҳолда, йигит-ларнинг руҳи тушиб кетади, амирим.

Эргаш бош чайқади.

– Қароримни ўзгартиролмайман! – деди қатъий-лик билан. – Йигитларнинг руҳини кўтарадиган нар-са олиб келганман! – Эргаш кўрпасининг қатидан

Амирий томонидан берилган икки юз минг доллар солинган тугунни олиб, курси устига ташлади.

– Йигитларнинг ҳар бирига тўрт юз доллардан таркат!

– Тўрт юз доллардан?

– Айтганимни қил!

– Амирим, ахир... бу катта пул!

– Қўлида катта пул бўлган одамнинг кўнглига шодлик сиғади. Ҳеч ким мендан норози бўлмайди. Ошпазларга икки минг доллар бер. Шаҳарга тушиб озиқ-овқат, ароқ олиб келишсин. Ортганини олиб қўй, офир кунимизга асқатиб қолар.

Ҳикмат тугунни олиб, ташқарига чикди. Ярим соат ўтиб, қайтиб кирди.

– Йигитларингиз хурсанд, амирим. Ҳақингизга дуо қилишяпти.

– Энди ҳаммасини бир жойга йиғ. Шодлик кирган кўнгил томоша истайди. Анави аравакашни ҳам йигитларга таништириб қўяй.

– Ҳозир мавриди эмас, хўжайин. Бир-икки ҳафта аравасини судраб юрсин, кейин таништиарсиз!

– Хомсан, Ҳикмат! Баширнинг кўзи бизда. Сен билан мен танимайдиган одамлари ичимизда.

Ҳикмат ташқарига чиқиб кетди. Ярим соат ўтиб, тўдабошига ҳамма тўпланганини маълум қилди. Эргаш ташқарига чикди. У Ҳикматнинг қулоғига, «Ривожни олиб чик», – деди. Алоқачини хонасидан судраб чиқишди. Қўл-оёғини боғлашди. Ерга ётқи-зишди. Тўдабоши унинг тепасига келди.

– Қани айт-чи, нега қўл-оёғингни боғладик? – Эргаш қалтираб турган Ривожнинг кўзларига тикилиб сўради.

– Ўлимдан хабарим бор, қилган гуноҳимдан беҳабарман, амирим.

– Шундай, де, – истехзоли жилмайди тўдабоши. – Ўлимдан хабаринг бор-у, айбингдан беҳабармисан, ит?!

– Амирим...

Тўдабоши пир-пир учаётган юзини Ривожнинг оқарган бетига яқин келтирди.

– Нега менинг махфий фармонимни Маҳмудга етказдинг?

– Унга ҳеч нарса демаганман, хўжайин.

– Тонма, қанжиқ!

Эргаш оломонга юзланди.

– Дўстларим, мана бу шайтоннинг боласини нима учун жазолаётганимни билиб қўйинглар. Маҳмуд сизларга ҳар ойда жўнатилиши лозим бўлган беш юз минг долларни ўзлаштириб келган. Оқибатда, сизларнинг қозонларинг вақтида қайнамаган, ҳақларинг тўланмаган. Устиларингдаги моғор босган кийимлар ўрнига янгиси келтирилмаган. Оқибатда, сизлар иш ҳақисиз, озиқ-овқатсиз, кийим-кечаксиз қолдиларинг. Мен Маҳмудни бу ерга чақиртириб, сизларнинг кўз ўнгиларингда жазоламоқчи бўлганимда, Ривож унга яширинча хабар жўнатган. Маҳмуд пулларни олиб қочиб кетган. Башир жанобларининг одамлари эса уни Мисрда тутиб олишган ва ўша ерда жазолашган!

– Вой, аблаҳей, бизнинг нонимизни яримта қилган шу экан-да!

– Ўлдириш керак уни!

– Қозиққа ўтқизамиз!

Жангарилар ҳар томондан қичқириб, ўзларининг ҳукмларини ўқирди. Эргаш оломонни ўзининг сўзларига осонгина ишонтирганидан мамнун бўлди.

Эргаш кўлларини кўтарди. Оломон жим бўлди.

— Азизларим! Бу хоиннинг жазосини ўзим бераман!

Тўдабоши шундай деб Ҳикматнинг қўлига лупа берди. У асбобни нима мақсадда олганини тушунди. Қўл-оёғи боғланган Ривожнинг юзини куёшга қаратишди. Ёруғлик бир нуктага жамланди. Ундан чиққан юқори даражадаги иссиқлик Ривожнинг кўзига тушди. Бир зумда киприклари куйиб кетди. Кўзи ёшланиб, қорачиғи куя бошлади. Ривож типирчиларди, бақирарди. Эргашдан раҳм-шафқат сўрарди. Бироқ тўдабоши унинг илтижоларига қулоқ солмасди. Ўн дақиқа ўтиб, Ривожнинг қорачиғи куйди. Ҳикмат лупани иккинчи кўзига тўғрилади. Ривож ёруғликни кўрмай қолди.

— Мана энди, қўл-оёғини еч! — буюрди Эргаш ёрдамчисига. — Қаёққа қочаркин, бир томоша қиламиз!

Кимлардир кулди, кимлардир ижирғанди.

Ривож маст одамдек гандираклаб, кўзларини чангаллаб, бошини тошларга уриб йиғлади. Тўдабоши ўйлаб топган жазоси билан қаноатланмади. Истанбулда ичган қасамини эслади. «Тириклай қабрга тикаман!»

— Гўр казинглар! — буюрди шотирларига.

Тўрт йигит қўлига кирка билан курак олиб, жар томон чопди. Тўпланганлар Эргашни ўзининг ишончли ва содиқ одамларини ўлдираётганидан хавотирга тушишганди. Улардан бирининг сабр-бардоши етмади, ўртага чиқди.

— Эргашбой, нега ўз йигитларингни қийнаб, азоблаб, ўз қўлинг билан ўлдирияпсан? Булар сени деб келган. Бунақада тўдани тугатасан. Маҳмуд ўлиб кетди, Ривожни шу азобга солишинг шартмиди?

– Шарт! – қичқирди Эргаш. – Кимки тўдага хиёнат қилса, ўлимга маҳкум. Битта бўлсаям содиқ ва вафодор йигит қолиши керак менга!

Хамма жим бўлди. Бу жимжитлик узоқ давом этмаслиги, тўдабоши фурсатдан фойдаланиб, вазиятни тезда ўзгартириши кераклигини тушунди.

– Сизларга айтадиган хушxabарим бор. Биринчиси, кенгаш аъзоларининг тавсиясига кўра, Бўрон бугундан бошлаб менинг ёрдамчим этиб тайинланди. Унинг гапи ҳар бирингиз учун қонун! Иккинчи янгилик, Амирий жаноблари билан Абдуллоҳ ҳазратлари қочоқ сотқин Фафур билан Шарифнинг боши учун йигирма минг доллардан тикишди. Ҳар иккисининг бошини шу ерга келтирадиган мард ичларингда борми?

– Бор, амирим!

Икки жангари тўдабошининг олдига келди.

– Баракалла, шунқорларим! Ғам-ғусса босган кўнглимни тордек кўтардингиз. Мен бошлиқлар билан кенгашиб, қачон жўнашларингни айтаман!

Қабр кавлагани кетганлардан бири қайтиб келди.

– Гўр тайёр, амирим, – деди кўлини кўксига босиб.

– Тайёр бўлса, анави сотқинни тириклайин кўминглар! – амр қилди Эргаш баланд овозда.

Йигитлар Ривожнинг қўлтиғидан тутиб, оёғини ерга теккизмай, олиб кетишди. Уларнинг ортидан ҳеч ким эргашмади. Жангарилардан бири тўдабошининг олдига келди.

– Кўзини кўр қилдинг, тириклайин қабрга тикишинг нимаси? Яхшиси от, қийнама, ўлдир!

– Қийналсин, тириклай гўр азобини тортсин, нафас ололмай бўғилсин, шунда танам яйрайди!

Алоқачининг бақиргани эшитилди.

– Итлигингни билганимда, бўри бўлиб ғажирдим, сени Эргаш!

Қўлига пул тушган жангарилар бу томошани тезда унутишди. Кимнидир ароқ ва ғўшт учун шаҳарга жўнатишди. Бошқалар тўп-тўп бўлиб қимор ўйинини бошлашди.

Эрталаб соқчилардан бири ташқарида ювинаётган Эргашнинг ёнига югуриб келди.

– Амирим, алоқачининг қабри очиқ, ичида жасад йўқ! – деди.

– Қашқирлар еб кетмабдими? – сўради Эргаш.

– Қабр кавланган, кимдир мурдани олиб кетган!

«Ўлмаган бўлса-я», деган фикр Эргашнинг хаёлидан ўтди-ю, қўлидаги сочиқни улоқтириб, жар томон чопди. Атрофдагилар унинг ортидан эргашди. Тўдабоши қабр атрофини айланиб, кўнглига ёмон ўйларни келтирди. «Ичимиздагилардан бири Ривожни қочириб юборган», деган қарорга келди. У Санжарни чақиртириб:

– Ривожни қочирган одамни топ! – деб буйруқ берди ва унинг оёғи остига бир дона юзталиқ долларни ташлади. Санжарнинг юраги патиллаб, кўзлари ёниб кетди. Ҳамманинг нигоҳи ўзига қаратилганини кўриб, қаддини букиб, пулни олмади. Жангариларнинг кўнглига ғулғула ва қўркув оралади. «Пулни деб, бирортамизни тутиб бермасмикин?» деган хавотирда нафасларини ичларига ютишди. Санжар тиз чўкиб, қўл-оёқлари билан бурни ерга теккудай энгашиб, тошли тупроқни искади. Кўзига ташланиб турган пул уни илдамроқ ва чаққонроқ ишлашга ундарди, чўғ бўлиб юрагини ёндирди. Қабрни айланиб ўтгач, димоғига нотаниш ис урилди. Ўлжа топган

итдай икки қўллаб ерни титди. Қўли ишда бўлса-да, кўзи пулда эди. Юзталиқ ўзиники бўлишини жуда хоҳларди. Кутилмаганда у тупроқни-титиб, бир қулоч йўғон симни топганида ҳамма хайратдан қотиб қолди. Санжар қабр ичига тушди. Бир муддатдан кейин яна қайтиб чиқди. Тош-у тупроқларни хидлаб-хидлаб, кейин доира шаклида турган йигитларнинг олдига келди. Уларнинг ҳар бирини кўзларига тикилиб, қўлларини искади. Барчанинг юраги та-ка-пука эди. Ўзидан кўрқарди. Ниҳоят у қўлини бе-лига тираб, қош-қовоғидан қор ёғиб турган бошлиқ-нинг қошига қайтди.

– Амирим, – деди гуноҳкорлардай паст овозда, – қабрни бизникилар очмаган.

– Унда ким очган, менга шуни айт!

– Четдан келишган, амирим, – Санжар қўлини кун ботиш томон чўзди. – Улар шу томонга кетишган!

– Ривож ўлганми-тирикми?

– Уни тириклай олиб кетишган!

– Хм! – Эргаш юрагига ханжар ботгандай инграб юборди. Кейин бирдан ўзига келди. Санжарнинг ёкасидан тутди.

– Сен, хунаса, мени алдама! Биров четдан келиб қабрни очмайди. Ривожни қочирганлар шу ерда!

Тўдабошининг ғазаб чақнаган кўзлари атрофга бокди. Ҳеч ким унинг кўзига тик қарай олмади. Бошлар эгилганди, кўзлар ерга қадалганди.

– Ҳикмат! – овозининг борича қичқирди Эргаш.

– Йигитларнинг орасини ёриб, Ҳикмат чиқди.

– Буюринг; амирим?!

– Кеча Ривожнинг ёнини олган Валихўжа қани?!

– Ошхонада, амирим!

– Тезда топиб кел! Бу ишни ўша ифлос қилган!

Ҳикмат ошхона томон чопди. Хиёл ўтмай, Валихўжанинг қўлидан судраб, хўжайиннинг олдига олиб келди.

– Сен, хунаса, қилғиликни қилиб, мени ҳеч нарсадан беҳабар, деб ўйлаяпсанми? Ривож қани? Қаёққа қочирдинг?!

Валихўжа турган жойида музлаб қолди.

– Мен... мен...

– Мен-менлама! Мен ҳаммасини биламан. Бу ерда Ривожнинг ёнини оладиган сендан бошқа яқин одами йўқ! Уни қочиргансан тўғрими?!

– Хўжайин...

Эргаш уни гапиртирмади. Ёрдамчиларига буюрди.

– Тириклайин кўминглар!

Беш-олти нафар жангари Валихўжанинг қўлоғидан ушлаб, қабр олдига олиб боришди. Унинг тили ҳамон айланмасди. Бирдан ўзига келди. Шерикларини силтаб, туртиб, тегиб ташлади.

– Нима қияпсизлар?! Ахир мен кечадан бери ташқарига чиққанам йўқ-ку!

У қанчалик кучаниб, типирчиламасин, шерикларининг қўлидан чиқолмади. Сўзига қулоқ соладиган одам топилмади. Ҳатто у билан бирга бўлган дўстлари ҳам бирор гап айтишга журъат этишолмади. Жангарилар Валихўжанинг бўйнини қайириб, ерга ётқизишди. Кимдир устига миниб олди. Кимдир белига ўхшатиб тепди. Шунда Валихўжа оғриққа чидамай, додлаб юборди. Энди у ўрнидан туролмасди. Ерга ёпишиб қолганди. Уни лаҳад ичига ташлашди. Тезда устига тупроқ тортишди. Катта-катта тошларни юмалатиб келишди. Кўз очиб, юмгунча тирик одамни ўз қаърига олган қабр пайдо бўлди.

Ахмад Шоҳ Маъсуднинг қўлига араб давлатларидан катта микдорда курол-аслаҳалар келтирилганлиги ва улар ҳозирда Эргашнинг омборида сақланаётганлиги тўғрисида маълумот келиб тушганди. Қўмондон аниқлик киритиш мақсадида ўз одамларини тўдабоши эгаллаб турган ҳудудга жўнатди. Разведкачиларига ҳар қандай йўл билан жангарилардан бирини асирга олиш вазифаси топширилганди. Улар икки кун тошлар орасида беркиниб ётишди. Ҳудуднинг атрофи кучайтирилган соқчилар билан ўраб олинганлиги туфайли ичкарига киришнинг иложи бўлмаганди. Разведкачилар бу ерда узоқ қолишолмасди. Озиқ-овқатлари тугаганди. Орқага қайтмоқчи бўлиб турганларида, лагерда тўс-тўполон кўтарилди. Улар ўз шерикларидан бирини тириклай қабрга қўмишаётганини дурбин орқали кузатиб туришди. Жангарилар унинг бошига муштлаб, орқасига тешиб, **худди темирни** буккандай минг азоб билан уни букчайтириб, қабр ичига туширишди. Тупрокни тортиб, устига тошларни бостириб, кейин орқага қайтишди. Улар олислаши биланок, Ахмад Шоҳ Маъсуднинг йигитлари илондай судралиб, қабр ёнига келишди. Гўр ичига симни тикиб, ҳаво кирадиган тешик очишди. Қуёш ботаёганди. Қабрни очиш хатарли эди. Тепадаги соқчилар кўриб қолиши мумкин эди. Қоронғи тушгач, улар қабр тепасида тўпланишди. Тупрокни суриб, гўрни очишди. Ривож хушсиз ётарди. Тешикдан кираётган ҳаво унга тириклик ато этганди.

Разведкачилар уни чуқурдан чиқариб, сув ичиришди. Оғрикни қолдирадиган дори беришди. Ривож хушига келмади, уни кўтариб орқага қайтишди.

Туни билан йўл юришди. Довонлардан ошиб, ирмоқлардан кечиб ўтишди. Қуёш чиққанда улар қароргоҳда пайдо бўлишди. Шифокорлар хастага тиббий ёрдам кўрсатишди. Эртаси куни Ривож хушига келди. Аҳмад Шоҳ Маъсуд унинг олдига кирди.

– Эшитишимга қараганда, яқинда араблар Эргашнинг омборига катта миқдорда қурул-аслаха олиб келишибди. Шу гаплар ростми?

Ривож булардан огоҳ эди. Билганларини айтди.

– Номаълум одамлар ўн кун бурун 500 та «Калашников», 250 дона «М-16», 100 дона «УЗИ» автоматларини, 20 дона зенит ракеталарини, мингдан зиёд портловчи мосламани келтиришди, – деди у.

– Қуруллар кимга тегишли?

– Бунисини билмайман.

– Омборни кимнинг одамлари қўриқлайди?

– «Толибонлар»!

– Қуруллар қандай мақсадда келтирилган?

– Араб давлатларидан юзга яқин каллакесарнинг келиши кутилмоқда.

– Қачон?

– Куни менга маълум эмас.

– Улар қаерга жойлашишади?

– Қурул-аслаҳалар Эргашнинг омборида сақланишидан уларни шу атрофга жойлашиши мумкин, деб ўйлайман. «Толибонлар»нинг мақсади – сизни ва Абдурашид Дўстумни тўрт томондан ўраб олиш. Бундан бир ой муқаддам Кобулдан келган «Толибонлар»нинг одами, «ҳар қандай йўл билан ҳар икки қўмондонни йўқ қилишимиз керак», деган таклифни Эргашга билдирди. Тўдабоши Абдурашид Дўстумни йўқотишни ўз бўйнига олди. Сизни йўқотишни эса, «ўзимиз ҳал қиламиз», деб айтди.

келмади. Уни аллақачон ўлганлар рўйхатига тиркаб қўйганди.

– Тирикмисан?

– Тирикман, хўжайин, сизга бўлган садоқатим ва вафодорлигим мени ажал гирдобидан қутқариб қолди.

– Шундай де, – захарханда жилмайди тўдабоши.

– Шундай, амирим...

– Қаерларда юрибсан? Мен берган топширик нима бўлди?

– Топширик... – Рустамнинг тилини тош босди.

– Гапир, ит! Шунча кундан бери қайларда санқиб юргандинг?!

Тўдабошининг дабдурустан «ит», деб мурожаат қилиши Рустамнинг юрагига ханжар тифидай ботди. Қайтиб келганидан ўкинди. Бироқ энди кеч эди. Эргашнинг кўнглини юмшатадиган жавоб топишни ўйлади.

– Даргоҳингизга қайтиш учун пайт пойладим, амирим! – Рустамнинг тили зўрга айланди.

– Нега пайт пойладинг, кимнинг қопқонига тушгандинг, қанжиқ?! – Эргаш унга нимадир бўлганини сизди.

– Амирим... – Рустамнинг оёқлари қалтиради.

– Гапир, ит! Нима гап?! Топширик нима бўлди?! – баттар аччиқланди тўдабоши.

– Топшириқни бажаролмадим, хўжайин.

– Бажаролмадим?! – Эргаш ўрнидан туриб кетди.

– Нега бажаролмадинг?!

Рустамнинг юрагини титратган куч ҳақиқатни сўзлашга мажбур қиларди. Бўлиб ўтган воқеаларни бирма-бир айтиб берди.

– Демак, сотилибсан-да?! Гафур сени шунча кундан бери бекорга ушлаб турмаган. Гап ўргатган, иш ўргатган!

– Астаффируллох, хўжайин, ундай деб ўйламанг.

– Сени бекорга қўйиб юбормаган. Фафур юз эллик кило героинимни ўғирлаб, тўданинг ҳақиға хиёнат қилиб, пулларни олиб қочиб кетди. Юрагида алами бор. Сени бу ерга жосус сифатида жўнатган. Акс холда, қайтмасдинг. Сен сотқинсан!

Рустамнинг устига биров қайноқ сув қуйиб юборгандай бўлди.

– Хўжайин, худонинг номи билан қасам ичаман, ишонинг, ўзим келдим. Сизга бўлган садоқатим хурмати қайтдим.

– Ёлғон гапирма, ит! Кўзларинг ниятингни сотиб турибди! Сени гапга ўргатишибди-да, а?! Шундай десанг, эшак Эргаш лаққа тушади, бағрига олади, меҳрибонлик кўрсатади, одамларига, «кўриб қўйинглар, мана, менинг содиқ одамим қайтиб келди, деб мактанади», деб ўргатдими, а?! Мени лақиллатолмайсан! Жазонинг ўзинг билан. Хой, Сафар! Қайдасан, каламуш!

Ташқаридан узун бўйли, юзини пахмоқ соқол босган, башараси ҳақиқатан ҳам каламушга ўхшаш йигит кирди.

– Буюринг, амирим!

– Манави итни ўрага ташланглар!

Рустам ўрага тушган одамнинг қийналиб ўлишини бошқаларга қараганда кўпроқ биларди. Бир пайтлар шу чуқурни қазишда ўзи ҳам қатнашганди. Остига ва айланасига қирраси пичокдай ўткир тошларни териб чиқиш айнан унинг таклифи асосида амалга оширилганди. Дастлаб энг хавфли одам ташланганда, баданини тошлар тилиб, ичак-човоқлари чиқиб, қонига беланиб, азоб чекканини, оғриққа чидамасдан дод солганини ва охир-оқибат юраги ёрилиб ўлиб қол-

ганини кўрганди. Тўдабоши, «ўрага ташланглар», деганда ана шу одамнинг ўлим олдидан чеккан азоб-уқубатлари кўз олдидан ўтди ва бундан қаттиқ кўрқиб кетди. Ўзини Эргашнинг оёғи остига ташлаб, йиғлаб юборди.

– Амирим, худо гувоҳ, сизни деб қайтиб келдим. Даргоҳингиздан паноҳ излаб қайтдим. Бундай қилманг!

Эргашнинг юзида совуқ табассум балқиди.

– Мени деб келган бўлсанг, қабул қилдим! Энди мени деб умрингнинг қолган қисмини ўрада ўтказасан!

– Бир умр оёғингизни ялай, хўжайин, елкамда кўтариб яшай, раҳмингиз келсин! Бир қошиқ қонимдан кечинг! Ота-онамни, бола-чоқаларимнинг дийдорини кўрмай ўлиб кетсам, рўзи маҳшаргача қабримда тинч ётолмайман! Минг бор тавба қилдим.

Рустам юзини чангаллаб, боягидан қаттиқрок хўнграб юборди. Тўдабоши, елкаси оша ёнбошида қўл қовуштириб турган Сафарга қараб, «топшириқни бажар», дегандай бош ирғаб қўйди. У Рустамнинг елкасидан ушлаб тортди. У тўдабошининг оёқларини маҳкам қучоқлаб олганди. Соқчилар ёрдамга келишди. **Кўпчилик бўлиб** Рустамни ўрнидан турғазишди. **Кўйлаклари йиртилиб** кетди. Шунда қўйнидан бир даста пуллар тушиб, атрофга сочилиб кетди. Жангарилар долларни кўриб, «ув», деб қичқиришди. Эргашнинг кўзлари косасидан ирғиб чиққудай бўлди.

– Мана, гапимнинг исботи! – деди у пулларга ишора қилиб. – Бунча маблағни ҳеч ким сенга бекорга бермайди. Айтганларим ҳақ бўлиб чиқдими?

– Ҳақсиз! – дейишди атрофдагилар жўр бўлишиб.

Рустам ўғирлик устида қўлга тушган одамдай нима дейишни билмай, тилига ҳақлигини исботлаш-

га бир сўз келмай, бошини чангаллаб қолди. Фақат йиғларди, қалтирарди. Соқчилар қўлтиғидан олиб, ташқарига судрашганда, қаршилиқ ҳам кўрсатмади. Унинг оёғини ерга теккизмай, ўра томон олиб кетишди. Тўрт метр чуқурликдаги ўранинг туби қорайиб, қирғоғидаги қиррали тошлар офтоб шуъласида худди қонга бўялган ханжар мисоли ялтираб турарди. Унинг кичкинагина туйнуғи одамни ютиб юборишга шай турган улкан илоннинг оғзини эслатарди.

Рустамни ўра тепасига олиб келишганида у тақдирга тан берди. Ҳеч қандай тавба-тазаррулар, ялиниб-ёлворишлар жазодан қутқариб қололмаслигини тушунди. Қўлини қайириб турган шерикларини туртмади, уларнинг бақувват панжаларидан чиқиб кетишга уринмади ҳам. Ҳамон қон қуйилган кўзларидан аччиқ ва аламли ёшлар оқиб тушарди. Учили тошлар унинг кўзига худди жаллоднинг қонсираган қиличини эслатарди. Шу тошларга бадани теккудай бўлса, этини йиртиб ташлашини кўз ўнгига келтириб, танаси жимирлаб кетди.

Соқчилар унинг қўлтиғидан ушлаб кўтаришганда Рустам йиғидан тўхтади. Нафасини ичига ютди. Энди ўра ичига тушгунча типирчиламай туриши лозим. У худога нола қилди. «Ўзинг паноҳингда асрагин, Тангрим. Тошларга урилмай, оёғим ерга тегсин. Ишқилиб, ўлиб қолмайин.» Жангарилар тутқуннинг оёқларини ўра оғзига тўғрилашди.

– Сени Яратганнинг ўзи асрасин! – деди бири.

– Илтимос, силкитмай эҳтиёткорлик билан ташланглар, – ялинди Рустам.

– Пешонанга ёзилганини кўрасан!

Улар, «бир, икки, уч», деб санашди ва бандининг қўлларини қўйиб юборишди. Рустам кўзларини

юмиб олганди. Худодан мағфират қилишини такрор ва такрор сўради. Оёғи ерга тегиб, белида санчикли оғриқ турганда кўзларини очди. Болдири, кейин куймичи игна санчгандай зирқиради. Тепадаги жангарилар бошларини эгиб, Рустамга қараб туришарди.

– Худо деган экансан, тирик қолдинг!

– Балки хўжайиннинг раҳми келиб, эрта-индин сени озод қилар!

Жангарилар ўзларича гуноҳкорга маслаҳат бериб, секин-аста тарқаб кетишди.

Ўра ичи Рустам тасаввур қилганидан ҳам тор эди. Одам зўрға айланарди. Ер дақиқа сайин уни қисаётгандек эди. Тошларнинг учи ўсиб чиқаётган тикан мисоли миясига қадалиб турарди. У аста бошини кўтариб, кўкка бокиб, бу ердан чиқишнинг иложи йўқлигини тушуниб, ғойибдан мўъжиза содир бўлишини ёки Эргашнинг юрагидаги қаҳр-ғазаб «муз» эриб, раҳм-шафқат уйғонишини Тангридан ёлвориб сўради. Ўзи билган дуоларни такрор ва такрор ўқиди. Томоқлари қақшаб, оғзидан нам қочди. Тик туравериб, оёқларидан қувват кетди. Ҳаво етишмасдан бўғилди. Фафурнинг олдига қайтмаганидан афсус ва надоматлар чекди. «Ўлим нақадар кўрқинчли, – деди ўзига ўзи. – Нахотки шу чуқур ичида димиқиб ўлиб кетсам? Ҳолимдан хабар олгани, қутқаргани танишларим, дўстларим келмаса? Улар қаерда? Мени ўрага ташлашганини кўришдимикин?»

Қош қорайди. Осмонга ой чикди. Тутқуннинг оёқлари толиқди. Ўтиргиси, бир зумгина дам олгиси келди. Бироқ на ўтиришга, на ётишга имкон бор эди. Ҳатто, айлана олмайди ҳам. У яна йиғлади. Овозини баланд қўйиб йиғлади.

Ташқаридаги иссиқдан, очликдан паноҳ излаб, чуқурга тушиб, тошлар орасида жон сақлаб ётган илонлар бисёр эди. Улар хандаққа тушган одамларнинг қонини сўриб, озиқланиб яшарди. Қоронғи тушганда уйғонишди. Тиллари билан одам хидини олишди. Бошларини тошлар орасидан чиқариб, мунчоқдек кўзларини ялтиратиб, шундоқ қаршиларида турган одамни кўришди. Судралиб юрувчилар оч эди, ташна эди.

Рустам рўпарасидан чиқаётган илоннинг бошини кўриб кўрқиб, баланд овозда дод солди. Афсуски, товуши тепага эмас, ўра тубига қараб кетаётгандай, тошлар ютиб юбораётгандай туюлди. Илонлардан бири чўзилиб, йигитнинг елкасига ёпишди. Кейин қизил тилини чиқариб, бўйнига чирмашди. Иккинчи илон эса кўкрагига ёпишди. Оёғига ҳам илон илашган ва тепага қараб ҳаракатланаётганди. Рустамнинг баданидан мадор кетди. Кўрқув бутун вужудини қуршаб олди. Илонларга ҳеч қандай қаршилик кўрсатолмасди. Бир пайтнинг ўзида уч илон заҳар томиб турган ўроқ тишларини Рустамнинг баданига ботирди.

Жангарилар сафдошларини унутишганди. Ўрадан яқин жойда беш-олтитаси дайдиб келган итни тутиб келишган, бошини узиб, гўштини симга тиқиб, оловга тоблаб пиширишарди. Бирининг сабри чидмай, ханжари билан қорайиб кетган этнинг бир бўлагини кесиб, оғзига солиб чайнаб ўтирарди. Ўрадан чиқаётган овоз ҳаммаларининг қулоғига эшитилиб турса-да, парво қилишмади. Уларнинг фикри зикри қорин тўйдириш эди...

Рустам жон олиб, жон бераётган тунда Самангандан бир неча минг чакирим йироқда бўлган Москва

Ўрмонзорларида ўқ отилди. Рустамнинг овозини тошлар ютган бўлса, ўқ товушини дарахтлар ютди. Ўқ кимга қарата узилганди, кимнинг фарёди сокинликни бузганди?! Бу тўғрида китобимизнинг кейинги саҳифаларида баён қиламиз.

АФФОНИСТОН

Усама бин Ладен разведка бошқармаси ходими томонидан берилган топшириқларни бажаришни очикдан-очик рад этиб қолмай, балки у билан учрашишни ҳам ёқтирмасди. Дунёнинг бир қатор мамлакатларида бўлган портлатишлар, давлат раҳбарларига уюштирилган суиқасдларда, одамларининг қўлга олинишида унинг қўли борлиги секин-аста ойдинлашиб бораётганидан ташвишга туша бошлаганди. «Булар айнан мен билан учрашиб юрган ходимлар томонидан фош этилаётган», деб ўйларди. Матбуотларда босилиб чиқаётган ўзи ҳақидаги турли-туман хабарларни ўқиганида Усаманинг ғазаби ўн чандон ошиб кетарди. У ғазабларини ошқора баён қила бошлади. Хавфсизлигини таъминлаш мақсадида тураржойларини тез-тез ўзгартириб турди ва буни ўзгалардан **сир сақлади**. Разведка бошқармаси билан **уланган** алоқа воситаларини улоқтириб ташлади. Келган сигналларни жавобсиз қолдирди. Покистонлик тележурналист Ҳамид Мирга берган интервьюсида: «Мен ўз нигоҳларимни Америкага қаратдим. Америка бутун мусулмонларнинг душманидир», — деб очикдан-очик баёнот берди.

Разведка бошқармасининг ходимлари хатоларини кеч тушунишди. Собиқ агентининг тураржойини аниқлаш мақсадида қилинган ҳаракатларнинг бар-

часи самарасиз якунланди. Охир-оқибат, уни йўқотишга қарор қилинди. Бироқ кимнинг қўли билан? Ким уни яшаётган манзилини аниқлаб беради? Жосуслар бу тўғрида узоқ бош қотириб, мулла Умарни ишга солишга қарор қилишди. Биргина умид ундан эди. Одамларидан бирини унинг олдига жўнатишди.

— Арзимаган топшириғимиз бор, — деди у билан учрашувга келган ходим.

— Қандай топшириқ? — сўради мулла Умар.

— Бизни Усаманинг қаерда яшаётгани қизиқтиради.

Мулла Умар ёмон туш кўрган одамдай сесканиб, чап кўзи билан қаршисидаги одамга ғазаб билан қаради.

— Адашмасам, Усама жаноблари сизлар билан ишлашни истамай қолган.

— Гап бунда эмас, унинг одамлари тинч аҳолини ўлдирмоқда. Биоларни портлатмоқда.

— Хавотирланманг, бин Ладен жаноблари инсониятнинг эмас, балки динимиз душманларининг душманидир!

— Наркотик моддалар савдоси билан шуғулланмоқда.

— Дунёни ўз измига солмоқчи бўлган инсонларнинг қайси бири қурол-аслаҳа, қора дори савдоси билан шуғулланмаяпти!

Дастлабки вариант иш бермаганига тушунган жосус иккинчи вариантни ишга солди:

— Бу ўлкада фақат сиз ҳукмронлик қилишингиз керак. Биз сиз томондамиз. Қолаверса, Усаманинг дунёнинг бир қатор йирик банкларида музлатилган миллиардлаб пуллари сизнинг ҳисобингизга ўтказиб беришга ваъда берамиз.

— Усама менинг азиз меҳмоним, қолаверса, қариндошлигимиз бор. Сиз бу гапингиз билан ўғилга ўз отасини тутиб бериш вазифасини қўймоқдасиз!

Жосус совуқ жилмайди. Бошқа таклиф ўртага сифмасди. У мулла Умар билан тил учида хайрлашиб, орқага қайтишга мажбур бўлди. Мақсадига етолмаган жосус Усамадан ўч олиш йўллариини излай бошлади. Кўплаб резидентлар Афғонистонга ва бошқа мамлакатларга ташланди. Улар Усама билан яқин алоқада бўлган одамларни, уни қачон, ким билан овқатланишини, қаерда дам олишини, қайси пайтда ухлашини, куннинг қайси соатларида қаҳва ичишини ўрганишди. Тўпланган маълумотлардан террорчилар етакчиси бир кунда тўрт маҳал қаҳва **ичиши** маълум бўлди. «Усама қайси давлатнинг қаҳвасини ёқтиради?» «Бу ичимлик қаердан, қачон ва ким **орқали** келтирилади?» деган саволларга жавоб топиш зарур эди. Бутун диққат-эътибор шу масалага қаратилди. Ниҳоят, Бразилиядан жўнатишган маълумотномада бу саволга ойдинлик киритилди. Резидент Усама Бразилия кофесини хуш кўришини маълум қилганди. «Бу мамлакатда қаҳва ишлаб чиқариладиган юзлаб корхоналар мавжуд, бироқ бин Ладен ёқтирган қаҳвани қайси корхона ишлаб чиқаради?» Энди шу саволга жавоб топиш лозим эди. Резидентлар қаҳва ишлаб чиқариладиган корхоналарга ишчи, харидор никоби остида суқилиб киришди. Бошқарма ўз одамларидан деярли ҳар соатда маълумот кутарди. Ниҳоят, улардан бири бин Ладен ёқтирган қаҳва айнан «Тимо» компаниясида махсус тайёрланиб, жўнатилиши тўғрисида хабар топди. Қолган маълумотлар ушбу хабарнинг ҳақиқатга яқинлигини тасдиқлади. Резидентнинг кейин қўшимча қилишича, қаҳва ҳар ойнинг охириги пайшанбасида махсус самолётда Покистонга жўнатилиши ва

у ердан Усаманинг ишончли одамлари олиб кетиши ҳам маълум бўлди.

Жосуслик бошқармасининг ходимларидан бири «Тимо» компаниясига ишга жойлашди. Бир неча ойдан сўнг топшириқ бажарилди. Резидент алоқага чиқиб, Усама учун тайёрланган махсус қахва йўлдалигини маълум қилди.

Бин Ладен ҳақиқатан ҳам Бразилия қахвасини хуш кўрарди. Чарчаган пайтларида шу ичимликдан истеъмол қилиб, хордиқ чиқарарди. У ўзининг шахсий ошпази ва яқин қариндоши Зухрийнинг қўлидан таом ерди. Соқчилар бошқа одамни ошхонага қўйишмасди. Янги келтирилган ичимликни сутга аралаштириб, олиб киришди. Икки хўплам ичгандан сўнг Усаманинг боши енгил айлангандек бўлди. Кейин қусгиси келди. Соқчилар шу заҳотиёқ шифокорларни чақиришди. Улар Усамани овқатдан заҳарланганини аниқлашди. Истеъмол қилган овқатлар махсус лаборатория текширувидан ўтказилди. Заҳар Бразилиядан келтирилган қахвадан топилди. Улар, «бу ишда марказий разведка бошқармаси ходимларининг қўли бор», деган хулосага келишди ва шубҳаланиб, Зухрийнинг бошини ўша заҳотиёқ ошхонада узиб ташлашди.

Қахвага қўшилган махсус кимёвий дори аввало жигарга таъсир қилиши, уни бир ҳафта давомида эритиб юбориши лозим эди. Ҳар соатда жигарда маълум ўзгаришлар кузатиларди. Усамани шошилинич даволаш лозим эди. Лекин қайси давлатда? Ёрдамчилар бу ҳақда бош қотириб, Германияни танлашди. Усаманинг бу ўлкадаги одамлари керакли идоралар билан алоқага чиқишди. Катта маблағлар тикилди. Ниҳоят, уларнинг розилиги олинди. Мутлақо бего-

на одам қиёфасига киритилган Усама махсус рейсда Покистон орқали Германияга учиб келди. Машхур шифохоналардан бирига ётқизилди. Бир ҳафта давомида унинг жигари ювилиб, керакли дори-дармонлар ёрдамида эриб кетиш хавфи туғилган жигар фалиятти тикланди. Усама саломатлигини ростлагач, яна Покистон орқали Афғонистонга қайтиб келди. Разведка бошқармаси бундан эртаси куни хабар топди. Улар бин Ладеннинг ўлимини кутишаётган бир пайтда «Ал-Жазира» телекомпанияси Усамани Германияга келиб, даволаниб кетганлигини, соғлиғи у қадар хавф остида эмаслигини маълум қилди.

— Нахотки Усама германияликларга боши учун тикилган йигирма беш миллиарддан кўпроқ ҳақ тўлаган бўлса? — деб ажабланишди жосуслар.

— Бизнинг сирларимиз фош бўлди. Энди кескин чоралар кўришга мажбурмиз, — деди бин Ладеннинг изига тушган бўлим раҳбари Ричард ва шошилиш равишида ўз одамларига навбатдаги топшириқни берди...

ЮРТДА

Маълумингизким, бир пайтлар Червон хонимнинг хонасида хорижлик даъватчилардан «таълим» олган аёлларнинг айримлари ҳали ҳамон ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларидан яшириниб юришарди. Айримлар хонимни Афғонистонга ўтиб кетганлигидан беҳабар эди. Ўз айбларини тушуниб етмаганлари, тавба-тазарру қилмаганлари, ўз ғояларининг таъсир кучига берилиб, ҳали ҳам оғизларини кўпиртириб, айюҳаннос солаётганлар катта пулларни ваъда қилган, қулоқ ва бармоқларига тилла тақинчоқларни илиб қўйган кимсаларнинг қайтиб келишидан

умидвор эди. Шулардан бири ўттиз беш ёшлардаги Зулайхо исмли аёл эди. Табиат ундан гўзалликни аямаган бўлса-да, ақл, фаросат деган буюк неъматдан андак бенаиб қилганди. Гарчи олти ойдан бери биров йўқлаб келмаган бўлса-да, кўнгли хонимнинг «муборак» хонасида томоша қилган Фарбнинг шарм-сиз видеоларидан олган таассуротларни кўмсарди. Бир йилча муқаддам ҳасталикка чалиниб, айни дамда қайсидир ташкилот идорасида қоровул бўлиб ишлайдиган эридан кўнглини тўлдирадиган ҳузурни тополмай, ҳаёллар гирдобига фарқ бўлиб юрарди. Юрагига кириб олган ширин ҳислар ҳаё-ю иф-фат пардасини йиртиб, нозик жойларини қитиқлаб, ниҳоят уч фарзандини ташлаб, кўчага чиқишга мажбур қилганди. Вужудидаги ҳирс оташи ҳосил қилган чанқоқни бостирадиган эркакни изларди. Бир неча кунлик сарсонгарчиликдан кейин шаҳардаги ўқув билим юрти ётоқхонасидан уни топди. Қирқ ёшлардаги бу йигитнинг исми Мансур бўлиб, бир пайтлар хонимнинг уйида у билан танишганди.

Мансур ўзининг беҳаё қарашлари ва ҳаракатлари билан қаҳрамонимизнинг хотирасида сақланиб қолганди. Уни қаерда ва нима иш қилишини ҳам яхши биларди. Забон билан айтишга уятли сўзларни кўз қарашларида бир-бирларига етказишарди. Дилдаги тилаклар тилларга кўчмасдан хонимнинг уйи ёниб, бу ерга келгувчиларнинг кўпи қўлга тушганди. Шу сабабли улар бир-бирларининг дийдорларини кўришдан бенаиб бўлишганди.

Зулайхо уни излаб, ишхонасига ўтди. Мансур ҳали ҳам билим юртининг ётоқхонасида комендант вазифасида ишларди. Ҳафтада бир уйига бориб-бормасди. Четдаги гумашталари билан алоқаси узилма-

ган, улар томонидан жўнатиб туриладиган акчага умидвор бўлиб, ора-сира топшириқларини бажариб юрарди.

— Эрим ичкиликка берилиб кетган, доимо уйга маст келади, — дея турмуш ўртоғидан нолиди аёл.

Мансурнинг кўзига у анча тўлишиб, чиройига чирой қўшилиб кетгандай кўринди.

— У сени яхши кўрадимиз? — деб сўради.

— Кўрмаса туролмайди, яшшамагур! Ёш боладан ҳам қизғанади. Кўчага чиқаргиси келмайди, — Зулайхо бу сўзларни тилининг учини бураб, шундай ширин бир талаффузда гапирдики, йигитнинг томиридаги қонлар жўшиб кетди.

— Мен билан кўрса-чи? Мансурнинг мақсадини Зулайхо кейин тушунди.

— Сиз билан учрашганимни билмайди-да! — йигит унга яқинроқ сурилди. Қўлларини Зулайхонинг елкасига ташлади.

— Сендай гўзални ҳар қандай эркак қизғанади-да, жонидан!

— Сиз ҳам қизғанасизми? — нозланди аёл.

— Сўрама!

— Ёлғон!

— Қасам ичайми?

— Қизғанганингизда излаб борардингиз!

— Энди ёнимдасан!

— Ишонмайман, — Зулайхо эркалиниб, Мансурнинг пинжига кирди.

Шундан кейин улар бир-бирлари билан кунора учрашадиган бўлишди. Баъзи кунлари Зулайхо Мансурнинг хонасида қолиб кетарди. У эридан қутулиш йўлларини ўйлади. Бир пайтлар Червон хонимнинг уйида хориждан келган аёл: «Эрларинг-

ни ҳам ўз томонларингга оғдиринглар, ҳаммалари соқол қўйишсин, биз томонга ўтишни истамаган эр сизга номахрамдир», – деганди.

Зулайхо ўша даъватчи аёлнинг сўзларини эслаб, Мансурга шикоят қилди.

– Хозиргача соқол қўймаяпти. Устозларим олдида юзим шувут бўлди. Билиб қолишса, шарманда бўламан!

– Бугуноқ даъват қил, соқол қўймасанг, сен билан яшамайман, де!

– Айтганимни қилмасанг, жавобимни бер, дедим. Қулоқ солмади. «Сен ўзгариб қолдинг, қандайдир оқимга кириб олгансан, бу йўлингдан қайт, йўқса, мелисага тутиб бераман», – деб пўписа қиляпти. Сизнинг олдингизга келаётганимдан ҳам шубҳаланяпти. Ҳамма гапни Мансур ўргатаётган, деди.

– Шундайми?! Демак, эринг яхшиликча биз томонга ўтмас экан-да. Унинг танобини тортиб қўйиш керак! – деди Мансур қаҳр билан.

– Буни чўзиб ўтиришнинг кераги йўқ. Вақт ўтса, гап «болалайди».

– Билса билар, кўрқадиган жойим йўқ. Етти йил ўтириб чиққан одамни биров яхши дермиди!

– Бугун олдингизда қоламан. Ярим тунда уйга кирасиз. Эрим даҳлизда икки боласини ёнига олиб ётади. Эшик орқасида темир болға бор. Бошига урсангиз, «тинчийди».

– Ўйлаб топган жазоинг адолатли!

Зулайхо Мансурнинг хонасида қолди. Тунги соат ўн иккиларда у йўлга чиқди. Тун ойсиз эди. Икки қадам нарини кўз зўрға илғарди. Масофа у қадар олис эмасди. Шундай бўлса-да, велосипед миниб олди. Қишлоққа кириб келди. Симёғочдаги чироқлар йўл-

ни ғира-шира ёритиб турарди. Мансур қарши томондан келаётган иккинчи велосипедли одамга дуч келди. Саломлашиб, ўтиб кетишди. Улар бир-бирларини овозларидан ҳам танишмади.

Эшикка кулф солинмаганди. Ҳовли жимжит, ҳамма ухлаганди. Мансур Зулайхо айтган болгани эшик ортидаги хашак тагидан топди. Айвондаги чироқ ўчирилмаганди. Деразага парда тортилган бўлса-да, ичкарини чироқ ёғдуси ғира-шира ёритиб турарди. У оёқ учида юриб, ичкарига кирди. Бошларини кўрпага ўраб, пишиллаб нафас олиб ётганларнинг юзи кўринмасди. Мансур узун бўлиб ётган ўртадаги одамнинг бошини мўлжаллаб болға билан солди. У бир-икки типирчилаб тинчиди. Мансур ёнидан пичоғини олиб, кўрпа устидан санчди. Кейин ташқарига чикди. Болғадаги қонни арикдаги сувга ювди. Ҳеч ким кўрмаганидан, ҳатто болалар уйғонмаганидан хурсанд бўлди. Велосипедга миниб, орқага қайтди. Зулайхо уни кутаётганди.

– «Тинчитдингизми»? – сўради ичкарига хотиржам кириб келган Мансурдан.

– Энди сен уйингга боравер, – деди қоровул. – Тонг ёришиб қолди, ҳализамон одамлар кўчага чиқишади. Бирортасининг назари тушиб қолмасин.

– Мелисалар, «Қаерда эдинг?» деб сўрашадиган бўлса, нима деб жавоб қилай? – чикиб кетиш олди-дан маслаҳат сўради Зулайхо.

– Қўркма, менинг хонамда қолганингни айтавер. Бу ерда сенга кўзи тушганлар бор.

Зулайхо узоқдан уйи олдида тўпланиб турган кўни-қўшниларни, иккита милиция машинасини кўрди. Тиззаси қалтираб кетди.

– Нима гап, тинчликми? – сўради остонада турганлардан.

Ҳеч ким индамади. Зулайҳо ичкарига кирди. Уй ичидан чиқиб келган эрини кўриб, арвоҳга дуч келгандай бакириб юборди. «Наҳотки кўзларим алдаётган бўлса, ахир, ўлдирдим девди-ку!»

– Тунда кимдир уйга кириб, қизимизнинг бошини мажақлаб, биқинига пичоқ уриб кетибди, – деди кўзларидан ёш оқиб турган эри.

– Ўлдими?! – ранги оқариб кетган Зулайҳо йўлида турган эрининг кўксидан итариб юборди ҳамда ичкарига отилиб кирди. Қонга бўялган тўшак устига ўзини ташлади-да, овозининг борича ўкирди.

– Вой, болажоним!

У титроқ қўллари билан худди фарзандини қидираётгандек қонли болишни, кўрпани мижғиларди. Юрагига сифмаётган фарёд бўғзини ёриб чиқарди. Нохуш ис анқиб турган хонанинг барча бурчакларидан акс-садо қайтарди.

«Вой, болажоним!»

Остонада ҳали кўп нарсалардан беҳабар бўлган эри турарди. У чалажон илондек тўлғаниб, фарзандининг доғида фарёд чекаётган аёлининг ҳолига ачиниб, раҳми келиб, юпатадиган, кўнглига таскин берадиган сўзни бисотидан тополмай, аччиқ кўз ёшларини ютган кўйи жим қотганди.

– Уни шифохонага олиб кетишди, – ниҳоят шўрлик эрнинг тилидаги кулф ечилди. – Дўхтирлар умид бор дейишди...

Тергов-суриштирув ишлари бошланди. Мансурнинг юрагига ғулғула тушди. Мелиса келиб, тутиб кетадигандек туюларди. Ярим тунда уйдан чиқиб кетди. Биз унинг қаерга кетганлиги, кимнинг паноҳидан жой топганлиги тўғрисида китобимизнинг кейинги бобларида ҳикоя қилсак-да, ҳозир мухта-

рам ўқувчиларимизнинг эътиборини Самангандаги воқеаларга қаратсак...

САМАНГАН

Тонг ёришаётган бўлса-да, Жалолдан дарак бўлмасди. Нима бўлди унга? Эргашнинг қоронғи дилига ҳар турли ваҳимали ўй-хаёллар тумандай ёпирилиб кирарди. Юраги ёмон ҳовур ва изтироблардан гўё биров мижғилаётгандай оғрирди. Хонасида ўтиролмайд қолди. Ниҳоят, «қочиб кетган», деган қарорга келди. Тирик бўлганида шу пайтгача қайтиб келарди. Ярим соатлик масофа. Ҳар қандай ишни бажарса бўлади. У хонимнинг ширин гапларига учганми ёки «акажоним», деб ақл-у ҳушини олиб, чегара томонга бошлаб кетганми – бу ёғи худога аён!

Эргаш ташқарига чиқди. Чодирдан бир неча қадм нарида йигитлар латифа айтиб, кулишиб ўтиришарди. Улар тўдабошини кўришмади.

– Ҳой, қон қусгур, Санжар?! Қайдасан, итбурун!

Эргашнинг овози йигитларнинг қийқириғи ва кулгисини босиб тушди. Ҳаммалари бир пайтда тўдабошига қарашди ва унинг вазоҳатини кўриб, ўринларидан туришди.

– Менга Санжарни топиб келтиринглар, тезда!

Йигитлар «Искабтопар»ни бошлаб келишди.

– Хизматингиздаман, амирим...

– Ёнингга шерикларингдан олиб, тоққа чоп! Итдан тарқаган Жалол кеча шомда кетганича қайтиб келгани йўқ. Чегара томонга кетган бўлса, иккисининг калласини узиб, келтирасан. Тушундингми?!

– Тушундим, амирим!

– Тушунган бўлсанг, нима қилиб ўтирибсан, ҳароми!

Санжар ортида турган йигитлардан тўрттасини эргаштириб, жўнағай (тоғдаги ёлғизоёқ йўл) бўйлаб, тоғ томон чопди. Олдинда ўзи бошини эгиб, чуқур-чуқур нафас олиб, ерни искаб, чопқиллаб борарди. У адашмаганди. Димоғига хоним билан Жалолнинг оёқларидан қолган хид уриларди. Қуёш ботиб, қош қорайиб борарди. Изкуварлар довондан ўтиб, қўздан ғойиб бўлгунича, лагердагилар қараб туришди.

Санжар хоним тўхтаган жойни ҳам топди. Хидлади.

— Улар шу ерда дам олишган, — деди ортидагиларга қараб.

— Жуда узок кетишибди-ку? Бир нафаслик ишни шу тошлар орасида бажарса ҳам бўлаверарди-ку! — иршайиб деди жангарилардан бири.

— Назаримда улар тил бириктириб қочишган!

— Узокқа кетишолмайди, — деди «Искабтопар» тортишувга барҳам бериш мақсадида. — Ҳозир икки чақирим нарида кетишмоқда. Тезроқ чопсак, етиб оламиз!

Исковучлар яна чопишди. Улар жар ёқалаб боришарди. Бир чақирим масофа ортда қолганди. Ниҳоят, Санжар тўхтади. Чарчаган шериклари ҳам тўхташди. Ҳаммалари қўлларидаги автоматни отишга шайлаб олишганди.

— Бўрининг иси келяпти, — деди Санжар тепаликка ишора қилиб.

Барча хушёр тортди.

— Яна бу қутурган бўри бўлмасин?! — деди бошқа жангари.

— Бўри бу томонга кетган! — Санжар қўли билан кун чиқиш тарафни кўрсатди.

Осмонга қуёш чиққанди. Чўққиларнинг орасидан нур сочиб турарди. Санжар яна тўхтади.

– Қон иси келяпти, – деди шерикларига қарамай.
– Афтидан, биз етиб келганга ўхшаймиз!

Улар энди эҳтиёткорлик билан олдинга боришарди. Эллик қадам юришганларида ерда чўзилиб ётган одамни кўришди. Унинг бўйни узиб ташланганди. Мурданинг очиқ қолган кўзлари ялтираб турарди.

– Бу Жалол! – жангарилардан бири унинг кийимидан таниди.

– Ким ўлдирдийкин?

– Хоним сўйиб кетган!

– Вой, қанжиқ! Ҳақиқий тулки экан-ку!

– Тулкилиги учун ҳам ичимизга кириб олган-да!

– Бўри бўғизлаган, – Санжар мурданинг бўйнига қадалган тишларни кўриб, шундай хулосага келди.

– Червон хонимнинг ўзи қаерда? У тирикми?

– Балки уни ҳам бўри ўлдириб кетгандир?

Санжар атрофни кўздан кечирди. Боши ерга теккудай энкайиб, тошларни искади.

– У тирик! – деди олтин топган одамдай суюниб.

– Тирик?! – ҳайратланди шериклари.

– Ҳа, тирик! Хоним шимол томонга кетган!

– Бир ўзи-я!

– Кетдик, изидан борамиз, у узоққа кетолмаган! – деди Санжар. – Тезроқ чопсак, етиб оламиз!

– Ахир, чегарага беш-олти чақирим қолди-ку! Бизни тутиб олишлари мумкин!

– Чегарачилар берадиган жазо тўдабошининг жазоси олдида ҳеч гап эмас, – деди йигитлардан бири.

Улар чопишди. Чегарага яқинлашиб қолишди.

Санжар адашмасдан, бегона сўқмоқларга қайрилмасдан, бурни билан хонимнинг тошлар ва ўт-ўланларда қолдирган исини олиб келаётганидан бахтиёр эди. Ҳид хонимга етиб олишига жуда оз қолганини

билдирарди. Шу сабабли ҳам орқа-олдига бокмасди. Чегарага етиб келганини ҳам сезмади. «Мендан қочиб қутулолмайсан, шум кампир, Жалолнинг қонини ичганингни Эргашбой билса, терингни шилиб, пайтава қилиб, оёғига ўраб олади. Сенинг аҳмоқ бошинг учун менга қанча чойчақа беришини билмайсан-да. Амири-мизга сенинг тиригинг эмас, аҳмоқ бошинг керак. Шу бош учун айтган пулимни беришга тайёр.»

Мана шундай ўй-хаёллар Санжарнинг вужуди-га куч, оёғига қувват ато этарди. У аввалгидан ил-дамроқ чопарди. Аёлнинг иси димоғига аниқ ва ти-ниқ уриларди. Энди боши ерга теккудай энкайиб чопмасди. Тик турган ҳолда борса-да, таниш иси димоғи оларди. Санжар бирдан қадамини секинлат-ди. Шунда оёғи нимагадир илиниб қоқилди, шитир-лаган овоз келди. Бошини кўтариб, йигирма қадам нарида чўнкайиб ўтирган одамни кўрди...

— Етиб келдик! — деди қувончи ичига сиғмай шерикларига ўгирилиб. Ҳаммалари енгил тин олиш-ди. Бироқ икки-уч қадам нарида ерга тиз чўкиб, пе-шонасини тупроққа босиб ўтирган аёлга яқинлашиш-га у қадар шошилишмади. Энди у қаёққа ҳам қочар-ди? Чегарага етгани билан ўртада тиканли тўсиқ бор. Қолаверса, жонига оро кирадиган аскарлар кўрин-майди. Бўлганда ҳам бу томонга ўтишолмайди.

Санжарнинг ўт чақнаб турган кўзлари билан хо-нимнинг кўркувдан катта-катта бўлиб кетган кўз-лари ниҳоят учрашди. Жувон изидан исковчилар қувиб келишини хаёлига ҳам келтирмаганди. Сан-жарни кўрганида ўзини тутолмай, ўкириб йиғлаб юборди.

— Йўқ! — деб қичқирди жон ҳолатда. — Энди мени тириклай бу ердан олиб кетолмайсанлар! Ўлдирсанг

ҳам мана шу ерда ўлдирасанлар! Қоним шу жойга тўкилади, жасадим шу тупроққа кўмилади!

Хоним қўлларига тиралиб ўрнидан турди. Кўзларини жангарилардан узмай, орқаси билан бир неча қадам нарида турган тиканли тўсиқ томон юрди. Санжар шерикларига қараб, «тутинглар», деб амр қилди. Икки йигит тўрт хатлаб, аёлнинг олдида пайдо бўлишди ва унинг қўлларидан ушлаб, қайириб, қадини букчайтириб, орқага судрашди.

– Ҳали сен юртимга етиб келдим, энди Эргаш-бойнинг одамлари тутолмайди, деб ўйлаганмидинг? Чучварани хом санабсан, кампир! Қани, олдимизга туш! Тўдабоши сени кутиб турибди!

Бу гапларни эшитган аёл жон-жаҳди ила оёқларини ерга тираб олди.

– Эргаш энди фақат жасадимни кўради!

Хонимнинг вужудида ноаён куч уйғонди. Жангариларни ўзига қўшиб, чегара томон тортарди. Улар олишиб, бақиришиб кетдилар.

– Ҳой, мегажин! Ҳаддингдан ошма! – улардан бир оз нарида турган Санжар ўзича жувонга насихат қилмоқчи бўларди. – Биз кўпчиликмиз!

Аёл жангариларни судраб, тортиб, тўсиққа етиб келди ҳамда иккала қўллари билан тиканли симга ёпишиб олди. Тиканлар унинг баданига игнадек санчилди, кўйлагини йиртиб ташлади. Ерга чакиллаб қон томарди. Оғриқларга хоним аҳамият бермади.

Жангарилар ҳам бўш келишмади. Худди улоқ тортаётган чавандозлардек бири қўлидан, бири кўйлагидан, яна бири эса сочидан тортарди. Сочи узилиб, бошида чидаб бўлмас оғриқ турса-да, аёл симни кўйиб юбормади. Жангарилар унинг қонга бўялган қўлларини қайириб, бир амаллаб тўсиқдан ажратиш-

ди. У энди такдирга тан берганди, қисматдан қочиб қутулиб бўлмаслигини тушунганди. Ўкириб-ўкириб йиғлади...

– Итлар, қўйиб юбор! Мен юртимга ўтиб кетай! Худонинг омонатини қоним томган тупроқда топширай! Тегмаларинг!

– Юм оғзингни, қанжиқ! – кимдир аёлнинг юзига тарсаки тортиб юборди. Хонимнинг кўзларидан ўт чакнаб кетгандай бўлди.

– Қотиллар! – овозининг борича қичқирди аёл. – Ўлдирсанг ҳам чегаранинг нариги томонида ўлдир!

Жангарилар аёлнинг оғзини юмишди. Хоним улардан бирининг қўлини, бошқасининг қўкрагини тишлаб олди. Залворли муштлар яна бошига ёмғирдай ёғилди. У гангиб, кўз олдини оқ ҳалқачалар қоплаб, ер билан осмон аралаш-қуралаш бўлиб кетганга ўхшади. У яна симли тўсиқ ортида турган диёри томон талпинди. Жангарилар унинг устига ўзларини ташлашди.

– Қайт орқангга, мегажин!

Хоним эс-хушини йўқотиб қўяёзди. Қаршилиқ кўрсатишга энди ҳоли қолмаганди. Жангарилар уни мисоли ўликни судрагандек тортиб, Санжарнинг оёқлари олдига келтириб ташлашди.

Чегара постидаги сигнализация ишга тушганди. Ўн олтинчи қақиримда тревога эълон қилинганди. Бир гуруҳ аскарлар шу томон чоғиб келишарди. Лекин масофа олис эди.

Хоним ҳамон жон олиб, жон бериб қичқирарди, дод соларди. Ўзини жангарилар ихтиёрига топширишни, яна лагерга қайтишни истамасди. Ўн қадам нарида юрти кўриниб турарди. Вужудига куч-қувват бераётган диёр ҳиди келарди. Аёл ватанига ўтиб ке-

– Бўла қолларинг! – шоширарди Санжар шерикларини. – Аскарлар яқинлашиб қолишди. Энди унинг кулоқларига ҳам беш юз қадам нарида келаётган чегарачиларнинг овози эшитила бошлаганди.

Жаллод ишини бажариб бўлганди. У танадан узилган ва бир парча матога ўралган бошни Турғуннинг қўлига тутқазди.

– Ушла!

Турғун чўчинқираб уни олди.

– Чопдик! – буйруқ берди Санжар одамларига.

Хаммалари сертош йўлдан тоғлар томон чошиб кетишди. Чегарачилар етиб келишганда, тиканли сим ортида тиз чўкканча қотиб қолган бошсиз жасадни кўришди. Зулмат қўйнига кириб, кўздан йўқолаётган тўрт нафар кимсаларнинг шарпасини ҳам кўришди. Бу уларнинг иши эканлигини билишди. Хонимнинг жасади икки давлатнинг чегараси оралиғида қолиб кетди...

МОСКВА

Федерал хавфсизлик хизматининг Биринчи Бош бошқармасига Афғонистон ҳамда Покистон давлатларида махсус тайёргарликдан ўтаётган икки юз нафар жангарининг Россия худудига яширин йўллар билан кириб келиши, уларни Чеченистонда фаолият юритаётган Хаттоб гуруҳига қўшилиши ҳамда мамлакатнинг турли шаҳарларида террорчилик ҳаракатларини олиб бориши тўғрисидаги маълумот келиб тушганди. Бошқарма бундай маълумотни араб давлатларидаги резидентларидан ҳам олганди. Афғонистондан юборилган маълумот анча жиддий ва ишонарли эди. Раҳбарлар ташвишга тушиб қо-

лишди. Жангариларнинг ўтиши мумкин бўлган чегара чизиқлари мустаҳкамланди, қўшимча кучлар ташланди.

Кўзига қон қуйилган икки юз нафар жангарининг қўлидан нима иш келиши русларга беш қўлдек аён эди. Бир ой муқаддам чегарани бузиб ўтган ўн нафар жангари мамлакатнинг турли шаҳарларида, қолаверса, пойтахтнинг ўзида бир қатор қўпоровчилик ҳаракатларини амалга оширганди. Одамлар яшайдиган қўп қаватли бинолар остига, бозорлар, универмаглар, кинотеатрларга, ҳатто, болалар боғчаларига қўлбола портлатгич мосламаларни қўйиб кетишди. Чекистларнинг хушёрлиги туфайли уларнинг қўпи зарарсизлантирилди. Бироқ портлаганлари ҳам бўлди. Уйлар қулади, одамлар ўлди. Жангарилар бу билан чекланиб қолишмади. Боғчага бостириб киришди. Юзга яқин болани гаровга олишди. Икки кун бирорта одамни ичкарига қўйишмади. Атрофни кўзларига ёш, юракларига қайғу-ҳасрат тўлган ота-оналар ўраб олишди. Фарзандларини қутқариш учун жонларини беришга тайёр эдилар. Жангарилар ҳукуматга ўз шартларини қўйишди. Болаларнинг ширин жонларини қурол-аслаҳага, самолётга алмашишларини айтишди.

Чекистлар болаларни қутқариш учун ўз жонларидан кечишга қарор қилишди. Боғча ичидан чиқиндилар оқиб ўтадиган қувурни топишди. Олти нафар чекист бир чақиримли йўлакдан қуртлаб кетган балчиқ ичида балиқдай сузиб ичкарига кириб боришди. Исга чидаб бўлмасди. Нафасни бўғарди. Мия фаолиятига таъсир ўтказарди. Шундай бўлса-да, чекистларнинг бирортаси ортга қайтмади. Гўдакларни жангарилар қўлидан қутқариш

мақсадида ичкарига кириб боришди. Қувур қоқоғи ошхонада жойлашганди.

Чекистлар кичкинагина «сценарий» ишлаб чиқишганди. Ҳар бир сониянинг аниқ ҳисоб-китоби олинганди. Улар ичкарида пайдо бўлишлари биланоқ, ташқаридаги шериклари жангарилар билан музокара ўтказишлари лозим эди. Уларнинг диққат-этибори ташқарига қаратилган бир пайтда, олти нафар чекист ер остидаги йўлакдан чиқишди. Ҳаммалари товушсиз отиладиган қуроллар билан қуролланишганди. Саккиз нафар жангарини нишонга олиб, бир пайтнинг ўзида уларни ўққа тутишди. Шу тариқа юз нафар боланинг ҳаёти сақлаб қолинганди.

Афғонистондан юборилган маълумотда жангарилар айнан боғча ва мактабларни, одамлар яшайдиган кўп қаватли биноларни, кинотеатрларни ва бошқа объектларни портлатишни режалаштиришганлиги айтилганди. Зудлик билан хавфсизлик чоралари кўрилди. Лекин бу кутилиши мумкин бўлган хавфнинг олди олинди, дегани эмасди. Нима қилиб бўлса ҳам жангарилар ўтадиган йўлакни зудлик билан аниқлаш, уларни чегарадаёқ йўқ қилиш зарур эди.

Қандай қилиб жангариларнинг йўлини тўсиш мумкин? Наҳотки йўлакни аниқлаб бўлмаса? Бошқарма бошлиғи ўз одамларига ҳар куни янгидан-янги топшириқларни берарди. Хориждаги чекистлар эса раҳбарларни ташвишдан озод қиладиган маълумот жўнатишга ожиз эдилар.

Нихоят, руслар ишончли одамларидан бир нечтасини Афғонистон ва Покистонга ташлашга мажбур бўлишди. Уларга қандай қилиб бўлмасин, жангарилар ичига кириб олиш, улар орасидан ишончли алоқачи топиши ва келиши кутилаётган жангари-

ларнинг мамлакат ичига қайси координатдан, қачон кириб келишини, уларни кимлар кутиб олишини аниқлаш вазифаси юклатилди.

Чекистларнинг бирортаси топшириқни бажаролмади. Айримлари қўлга тушди, баъзилари юрак бетлаб, лагерларга яқин боролмади. Қўлга тушганларни эса жангарилар аяб ўтиришмади. Инсон тасаввурига сиғдирилмайдиган азоб ва қийноқлар билан жазолашди. Фош бўлган чекистларнинг ҳаракатлари, гап-сўзлари тасвирга туширилиб, Россияга қайтарилди. Бу ердаги одамлар эса дискларни ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг эшиги олдига ташлаб кетишди. Маълумот олиш руслар учун жуда қимматга тушди. Улар энг содиқ, ишончли ҳамда тажрибали ходимларидан айрилишди. Бунинг устига, мулла Умар рус махсус хизмати ходимларини қўлга туширган одамга юз минг доллар мукофот ажратганди. Катта пул тикишининг сабаби, айбончиларни тутиш эмас, балки жангарилар ўртасида қўрқув, ваҳима уйғотиш эди. Афғонистондаги бегона юрт одамлари шубҳа остига олинарди. Руслар вақтинча чекинишга, ўз ходимларини Афғонистондан қайтариб олишга мажбур бўлишди. Чеченистондаги жангариларни Афғонистондаги ««Толибонлар»» билан боғлаб турган ришталарни топиш йўллари ишлаб чиқилди. Мамлакатнинг айрим ҳудудларига ўрнашиб олган хорижлик жангарилардан тозалаш биринчи навбатга қўйилди. Хаттоб ва унинг атрофидаги каллакесарларни зудлик билан йўқотишга қарор қилинди. «У ўртадан олиб ташланмагунча, Россияга хориждан ёлланган жангариларнинг кириб келиши давом этаверади», деб ўйлашди. Бу ҳақиқатан ҳам адолатли фикр эди. Бироқ Хаттобни йўқотиш осон эмасди.

Ўта маккор ва муғомбир бўлган террорчилар сардори ҳар соатда яшаш жойини ўзгартириб турарди. Руслар қўлларига келиб тушган махфий маълумотларга таяниб, у турган жойни зенит ракеталаридан ўққа тутишар, самолётлардан бомба ташлашарди. Бироқ Хаттоб ҳар гал тирик қолаверарди.

Хаттоб ҳамиша кўриқчилар куршовида юрар, бегона одамларни ўзига яқин йўлатмасди. Руслар томонидан ишлаб чиқилган бир қанча операциялар барбод бўлди. Уни йўқотишга жўнатилган ходимларнинг қўлидан иш келмади. Айримларининг ўрмонлардаги дарахтларга осилган, кўзлари ўйилган, боши узилган таналари қолиб кетди.

Янги одам топиш тўғрисида узоқ бош қотирган раҳбариятнинг эътиборини кутилмаганда Крамаренконинг Афғонистондаги одами тортиб қолди. У ҳозир ҳам ўша ердами, деган саволга жавоб топиш лозим эди. Бўрон билан боғлиқ маълумотлар жамланди. Хатто, хазина излаб борган чекист ўлими олдидан жўнатган хабарномасида Бўронни учратганини қайд этиб ўтганди. Бошқарма раҳбариятининг буйруғига биноан Мудофаа вазирлигидан 1980 – 1986 йилларда Афғонистонда хизмат бурчини ўтаган ва генералнинг тилмочи вазифасида ишлаган Бўроннинг шахсига доир маълумотлар кўтарилди. Ўзбек махсус хизмат идораси томонидан ахборот алмашиш эвазига юборилган маълумотлар таҳлил қилинди. Улар орасидаги яқинлик ҳамда ўхшашлик жангарилар орасида ўзбекларнинг одами борлигидан далолат берарди. Покистондаги «Ал-Ҳаққоний» мадрасаси, Қандаҳор, Қундуз ва Жалолободдаги террорчилар тайёрлайдиган лагерлар, қолаверса, бундан икки ой муқаддам Грузиянинг тоғли ҳудуд-

дидан Чеченистонга ўтиши режалаштирилган ўттиз нафар жангари тўғрисидаги аниқ маълумотларда Бўроннинг қўли борлиги аён бўлганди. Руслар у билан алоқага чиқишни ва ўз мақсадлари йўлида ишлашни ўйлашарди. Бироқ у билан алоқага чиқадиган одамлари йўқ эди. Биргина йўл – бу муаммо идоралар ва давлатлараро келишув асосида ҳал этилиши мумкин эди.

Афғонистон масалалари билан ишлаш бўлими бошлиғи подполковник Евтушенко шу мақсадда бошлиғининг хузурига кирди.

– Бизга фақат ўзбек махсус хизмат идораси ходимлари ёрдам бериши мумкин, – деди қўлидаги жилдни раҳбарнинг олдига қўйиб. Кейин у Бўрон тўғрисида керакли маълумотларни айтди.

– Бошқа чора йўқми?

– Асло!

– Ўзбеклар рози бўлишармикин?

– Ҳар қандай йўл билан уларни кўндиришга ҳаркат қилишимиз керак.

– Қўлимизда Ўзбекистонга доир муҳим маълумот борми?

– Ҳаммасини топширганмиз!

– Бир оз шошибсан.

– Лекин ўртоқ полковник, яқинда ходимларимиздан иккита янги маълумот олдик. Назаримда мана шу маълумотлар бизни ўзбеклар билан ҳамкорлик қилишимизга қўл келиши мумкин.

Полковник бир ҳафта касалхонада даволаниб, ишга яқинда қайтганди, шу сабабли, йиғилиб қолган маълумотлардан беҳабар эди.

– Қандай маълумот экан?

– Афғонистондан қочиб ўтган, кенгаш аъзолари томонидан ўлимга маҳкум қилинган Фафур исмли йигит бизда яшайпти!

– Бизда яшайпти? – хайрон бўлди полковник. – Нега мен хабардор эмасман?

– Бу маълумотни олганимизга икки кун бўлди. Хозирча бизнинг кузатувимизда.

– Афғонистондан қочиб ўтишига нима сабаб бўлган?

– Жангарилар бошлиғи Эргаш билан ўрталарида келишмовчилик вужудга келган. Вадим Вольфович томонидан берилган пулларни ўзлаштириб юборган. Сири фош бўлгач, қочишга мажбур бўлган!

– Кенгаш нима учун уни ўлимга маҳкум этди?

– Наркотик моддаларни мафия отасига етказиб бериш билан шуғулланган! Бундан ташқари, Фафур тўдадаги барча махфий маълумотлардан хабардор. Гуруҳ аъзолари қайси жойларда яшайди, нима ишлар қилади, кимлардан топшириқ олади, қаерни портлатиш ва кимларни ўлдириш тўғрисидаги маълумотлар ҳам айнан унинг қўлида сақланган. Буларни сотиб қўйса, кенгашнинг узоқ йиллар давомида ишлаб чиққан режалари барбод бўлади. Раҳбарлари шундан хавотирланишмоқда. Бошига катта миқдорда пул тикишларининг боиси шунда!

– Қанча тикишибди?

– Юз минг доллар!

– Боши тилладанми? – кулди полковник.

– Кенгашнинг махфий ҳужжатлари улар тиккан пулдан қимматроқ! Қолаверса, ўзбек разведкаси икки йилдан бери унинг изига тушган.

– У ўзбекларга зарур экан, эҳтиёт чорасини кўр. Бўрондан фойдаланишимиз учун у бизга имконият-

лар эшигини очиб бериши мумкин. Иккинчи маълумотинг нима ҳақида?

— Бу хабарни куни кечагина олдик. Ходимларимизнинг маълум қилишича, марказий жосуслик бошқармаси Бўронни назоратга олган. Абдуллоҳни ўлдириб, ўрнига Бўрондан фойдаланишни режалаштиришган. Қаршилиқ кўрсатгудек бўлса, фарзандини гаровга олишмоқчи.

— Хотини борми?

— Ўлган!

— Фарзанди ким билан яшайди?

— Қўшниларидан бири энагалик қилади.

— Бу ҳам яхши маълумот. Менимча, ҳар икки хабардан ўзбекларни огоҳ қилсак бўлади. Лекин бир оз кутишга тўғри келади. Аввал музокара ўтказайлик. Қўлимизда уларни қизиқтираётган муҳим маълумотлар борлигига ишора қилайлик. Ўйлайманки, сенинг қўлингдаги ҳар икки хабар ўзбекларни бепарқ қолдирмайди. Улар ўз ходимларининг ҳаётини сақлаб қолиш ва Фафурни қўлга олиш учун биз томонимиздан қўйиладиган талабларга рози бўлишади.

— Тушунарли, ўртоқ полковник!

— Ҳозир Абдуллоҳ қаерда?

— Ўлган!

— Ўлганми, ўлдирилганми?

— Овқатига заҳар қўшилган.

— Демак, мақсад сари бир қадам қўйилган.

— Фафурни қўлга олайликми?

— Ҳозирча назоратда турсин. Зарур пайтда қўлга оламиз. Бугуноқ Тошкент билан боғлан, — деди бошлиқ. — Лекин ўзимиз томонимиздан қўйиладиган талабларни айтишга шошилма! Аввал уларнинг фикрини ўрганайлик. Фафурнинг шу атрофда юрганини эслатиб қўй.

Евтушенко хонасига кирганида телефон жиринглади.

– Эшитаман, – деди подполковник гўшакни олиб.

– Ғафур хонасида йўқ! – деди қўнғироқ қилган ходим. – Ҳозирча шахси аниқланмаган одамни ярим тунда ўлдириб, ғойиб бўлган!

– Аэропортлар, темир йўл бекатлари зудлик билан назоратга олинсин. Москвадан чиқиб кетса, библиб қўй, тухумингни суғуриб оламан!

Кутилмаган хабар Евтушенокони таҳликага солиб қўйди.

БИШКЕК

Яхёнинг Бишкекдаги ижарага олган хонасига тўпланган меҳмонлар ичкарига кириб келган одамни кўриб, ўринларидан туришди ва қўлларини кўксига қўйиб, саломлашишди. Кўринишидан ўзига ҳаддан ортиқ бино қўйган бу кимса Арабистондан ташриф буюрган Ориф афанди эди. Унинг келиб чиқиши ва мақсадлари тўғрисида Қирғизистон разведка бошқармасининг архивида шундай маълумот сақланарди:

МАЪЛУМОТНОМАДАН КЎЧИРМА

Ориф Абдумалик ўғли 1950 йили Туркиянинг Измир шаҳрида, муҳожир Абдумалик Носир ўғли оиласида туғилган. Ота-онаси ўтган асрнинг йигирма олтинчи йилида Талас қишлоғидан қулоқ сифатида бадарға қилинган. Саксонинчи йилларда Ориф афанди таҳсил олиш мақсадида Германия Федератив Республикасида бўлган. Бу ерда туркий миллат вакиллари билан танишган. Шўро

ҳукумати таркибидан Ўрта Осиё давлатларини ажратиб олиш мақсадида яширин фаолият юритаётган гуруҳ таркибига кирган. Миллатпарастлиги билан жосуслик бошқармасининг эътиборига тушган. 1978 йили мамлакатнинг ғарбидаги диверсия ва қўпоровчилик ишларига тайёрлайдиган курсга қабул қилинган. 1985 йили Ориф афанди қалбакилаштирилган паспорт билан Қирғизистон Республикасига сайёҳ сифатида таширф буюрган. 1989 йили иккинчи бор қайтиб келган. Одамлар орасида диний можароларни келтириб чиқарадиган варақаларни тарқатган ва Қирғизистондан чиқариб юборилган. 1992 йили Ориф афанди Ўрхон Жамол номига расмийлаштирилган сохта паспорт билан учинчи бор Қирғизистонда бўлган. Ўш ва Жалолобод вилоятларида, ўзига аввалдан таниш бўлган ақиданарастлар билан алоқа ўрнатган. Ақиданарастлик ғояларини тарғиб этувчи варақаларни, китобларни, адабиётларни тарқатган.

Ҳақиқатан ҳам Ориф афанди 1990 йиллар бошида Меҳмед Чегечи, Амирий ва бошқалар билан тиллашиб, атрофига беш юздан зиёд миллатчини жамлайди. Раҳнамолар Ориф афандини Қирғизистондаги ички вазиятни издан чиқариши ва миллатларни бир-бирига гижгижлаш мақсадида ҳамёнларидаги ақчаларини аяшмайди. У устозларининг ўғитларига амал қилди. Тоғли ҳудудларда яшаётган қирғиз миллатига мансуб аҳолини Ўш, Жалолобод, Ўзган шаҳарларига кўчириб тушишга даъват этди. «Қирғизистонда фақат қирғизлар яшаши керак, ўзга миллат вакилларида бўлган амалдор ва мансабдорлар лавозимидан четлатилсин», деган ғоялар билан ўз одамларини қуроллантиради. Бироқ Ориф афанди

кутган воқеалар содир этилмайди. Асрлар давомида бир тупрокда, бир қишлоқ, бир овулда яшаётган миллат вакиллари уларнинг мақсадларини тушуниб етишади. Ориф афанди хуфиёна ишларини давом эттиради...

Чегечи ва Амирий Ориф афандини Қирғизистонда олиб бораётган ишларидан мамнун эдилар. Улар тутаетган алангага мой сепиш, бутун бир мамлакатни олов ичида кўриш, ўз хукмронликларини ўрнатиш, шу йўл билан бу ўлкани иккинчи Афғонистонга айлантириш мақсадида ғазналарининг эшигини очиб беришди. Афанди жирканмасдан, ҳатто уялмасдан оғзига сиққан маблағини олишга ҳақли эди. Бироқ Ориф яна қирғиз чекистларининг эътиборига тушиб қолди.

У бадарға қилинган бўлса-да, миллатчи, ақидапараст одамлар қалбига ўзининг заҳарли ғояларини сингдиришга, ишини давом эттирадиган «шогирд»лар тайёрлашга улгурганди. Улар пировардида қон тўкилишга олиб келадиган сабабларни қидиришарди. Охир-оқибат, тарих саҳифаларига қонли ҳарфлар билан битилган, шу пайтгача инсоният кўзи кўриб, қулоғи эшитмаган қонли воқеалар содир этилди.

Йиллар ўтган бўлса-да, Ориф афандининг кўнглидаги умид чироғи ўчмаганди. Бугун бўлмаса эртага ўзи танлаган одамни ҳокимият тепасига ўтқазишга ишонарди. Амал ва мансаб иштиёқи уни бир неча ўн минг чақирим масофадан Қирғизистон томон оҳанрабодек тортарди. Бу орада Башир билан яқиндан танишди. Унинг Бишкекка уруш эълон қилганини эшитиб, зудлик билан Қирғизистонга учиб келганди. Ўзининг эски танишларини тўплади.

– Талабларимизни инкор қилган одамлар билан келиша олмаймиз, – деди Ориф афанди ўтирганларга қарата. – Башир жаноблари Қирғизистонга уруш эълон қилдилар. Бу уруш милтиқларсиз олиб борилади. Жанггоҳларда ғоялар жанги бошланади. Ўзларингга аёнки, бу юртда кўп миллатли одамлар яшайди. Биз аввало улар ўртасида низо чиқаришимиз, уларни бир-бирларига гижгижлашимиз зарур. Жанжалга сабаб бўладиган баҳоналарни ўйлаб топсак, ўзларининг қонларини ўзлари тўкишади. Ҳукумат бу тўполонни босиш билан овора бўлганида, биз бошқа режаларимизни амалга оширамиз. Мудофаа вазирлиги, милиция ва Миллий хавфсизлик хизмати ходимлари, ҳукуматнинг юқори мансабдор шахсларини қўлга оламиз. Улар қўлимизда бўлса, ҳукумат талабимизни бажаришга мажбур бўлади. Гаровга олган ҳар бир мансабдор шахс учун кенгаш раҳбарлари ўттиз минг доллардан мукофот ажратган. Худойбергановнинг боши учун эса юз минг доллар суюнчи.

Йиғинга Эржигит ҳам таклиф этилганди. Бурчакда ўтирар экан, Ориф афандининг оғзидан чиқаётган пуллардан эсанкираб, боши айланиб қолаёзди. «Бунча пулларни қаердан олишмоқда?» деган савол хаёлидан кетмасди. Ориф афандининг қисик кўзлари, ниҳоят, Эржигитда тўхтади.

– Ҳукуматни қўлга олганимиздан сўнг ҳокимият тепасига ишончли ва содиқ одамимизни қўямиз. Кенгашнинг қарорига биноан бундай ишончга Эржигит жаноблари лойиқ!

Ўтирганлар Эржигитга қараб қўйишди. Унинг юзи шолғомдек қизариб кетганди. Қўлини кўксига қўйиб, мансаб инъом этган раҳнамога миннатдорчилигини изҳор қилди.

– Худойберганов менга тириклайин керак, – деди Яҳё. – Уни қўлга олиш режасини тузиб чиқмоғимиз жоиз. Таклифларингни айтинглар?

Эржигит давлат раҳбари ёрдамчисининг қачон ва қаерда дам олишини яхши биларди.

– Худойберганов якшанба куни шаҳар четидаги дала ҳовлисида бўлади, – деди.

– Соқчилари биланми?

– У соқчисиз юради.

– Айни муддао!

– Бу вазифани ўзингиз бажарасиз! Керакли одамларни ёнингизга олинг, ҳар бирига ўн минг доллардан тухфа қилинг! – Ориф афанди бир боғлам пулни Эржигитнинг олдига ташлади. Кейин Яҳёга қаради.

– Масъул идора раҳбарларини гаровга олиш билан сиз шуғулланасиз. Якшанба куни тонгда топшириқ бажарилганлигини Башир жаноблари эшитишни истайдилар.

– Гаровга олинганларни қаерда сақлаймиз?

– «Аждарғор»га олиб борасизлар. Ўша жойда сўроқ қиламиз. Миллий масалалар билан ўзим шуғулланаман. Ўш, Жалолобод, Олабуқа, Боткент шаҳарларига одамларимни ташлаганман. Улар ишни бошлашган.

Эржигит одамларига қўнғироқ қилиб, тўпланадиган жойни маълум қилди. Улар ярим тунда учрашдилар.

– Ўйлайманки, мени уялтириб қўймайсизлар! – деди Эржигит уларнинг олдига ўн минг доллардан ташлаб.

– Хавотир олманг, биз қилган ишимиздан исчиқармаймиз! – одамлари унга шундай жавоб қайтаришди. – Ишга қачон киришамиз?

– Бугундан бошлайсиз!

Худойберганов ярим кечагача ухлмасди. Рахбарнинг Олмаотада бўладиган кенгашда ўқийдиган нутқини ёзиб чиқди. Боши ёстикқа текканида соат тунги икки бўлганди. Эржигитнинг одамлари аллақачон давлат маслаҳатчисининг уйига етиб келишганди. Улар ҳеч кимнинг назари тушмайдиган овлоқ жойга яшириниб, чироқ ўчишини кутишарди. Чироқ ўчган заҳотиёқ ҳаммалари яширинган жойларидан худди суваракдек чиқиб келишди. Девор ошиб, бирин-кетин ичкарига киришди. Эшикни тепиб синдиришди. Худойберганов бошини кўтаришга улгурмади. Босқинчилар унинг устига ташланишди. Қўл-оёқларини қайириб, боғлашди. Оғзига скор ёпиштириб, бошига қоп кийдириб, ташқарига олиб чиқишди. Гугурт ёқишлари билан машина етиб келди. Худойберганов уларнинг қўлидан чиқишга чирнарди.

– Кўпам типирчилайверма, манноп! – деди босқинчилардан бири ёрдамчининг бошига уриб. – Энди кунинг битди! Бизнинг таклифимизга кўнмадинг, бари бир қўлимиз баланд келди. Энди сенга ўхшаганлар хизматимизни қилади.

Худойберганов нимадир деди. Эржигит тушунмади, аммо онасидан келиб сўкинаётганини юраги сезди. У ёнидагиларга буйруқ берди.

– Нега оғизларингни очиб турибсизлар?! Етти буклаб, багажга тиқинглар!

Юзларини ниқоб билан яширган босқинчилар Худойбергановни даст кўтариб, оёқларини қайириб, юкхонага солишди.

– Шу пайтгача яйраб, хоҳлаганингча ўйнаб-кулиб, бизларни назар-писанд қилмай яшадинг. Энди

шундай тор жойларда бошинг айланса, орқанг айланмай яшайсан. Дунё кенг эмаслигини билиб қўй! – Эржигит зарб билан капотни ёпди.

Машина Яхёнинг қароргоҳи томон йўл олди...

– Мен ёнаётган уйни кўриб, кайф қилишни истайман!

Эржигит канистрдаги бензинни олиб, ичкарига кирди. Қўшни хонада ёрдамчининг хотини ва болалари ухлаб ётишарди. Эржигит уйнинг атрофига бензин сепиб чиқди. Гугуртни чақиб ерга ташлаши биланок, аланга кўтарилди. Олов деразаларга, томга, ёфочларга чирмовукдай ёпишди. Эржигит қўлларини бир-бирига ишқалаб, мириқиб кулди.

– Уйингнинг, болаларингнинг ёнаётганини бир кўрсанг эди, – деди овозини чиқариб. – Афсус, ҳеч бўлмаса зурриётларингнинг додини эшитмайсан-да! – олов унинг қувончдан ёришган юзини қизил рангга бўяганди. Эржигит орқага қайтди.

Худди шу пайтда босқинчилар Худойбергановни ўз қароргоҳларига олиб келишганди. Яхё уни ертўлага олиб тушишларини буюрди. Кейин ўзи ҳам пастга тушди. Бандининг бошидан қопни, кўзларидан тасмани олди.

– Биз ертўлада эмас, шинам хоналарда, юмшоқ курсиларда ўтириб, мамлакат тақдирини ҳал қилишимиз керак эди, – деди иршайиб. – Афсуски, бизнинг таклифимизни қабул қилмадинг!

Худойберганов бу ишларнинг тепасида Эржигит турганлигидан огоҳ эди.

– Пушаймон эмасман! – деди қаршисида кўзлари чакнаб турган Яхёнинг юзига тикилиб.

– Гапларингдан кўрс ва қўполлигинг билиниб турибди.

– Мени тушунганингдан хурсандман! Мақсадингни айт?

– Талабимизни одамларимиз айтишган!

– Агар ўша талаб бўлса, бу мавзуда гаплашиш ортиқча! – Худойберганов бошқа гапга ўрин қолдирмади.

– Бир-биримизни тушундик! – зардали овозда деди Яхё.

У ортидаги йигитларга қараб қўйди. Улар ёрдамчини цемент устига ётқизишди. Кийимларини йиртиб ташлашди. Тўрт томонга арқон тортиб, қўл-оёқларини боғлаб осишди. Ёрдамчининг танаси беланчак ми-соли чайқалиб турарди.

– Сўзингдан ҳали ҳам қайтмадингми? – Яхё унга чақчайиб қаради.

– Мақсадинг ўлдириш бўлса, отиб ташла, жонимни қийнама!

– Ўзингни ватан учун қурбон қилмоқчимисан? – Яхё унинг сочидан чангаллаб, қизарган юзини ўзига қаратди. Худойберганов буларнинг қўлидан омон чиқмаслигига ақли етди ва Яхёнинг юзига тупурди.

– Хоин! Искирт! Қийноқларинг билан мени қўрқитолмайсан! Ватанни сотиб, роҳатда яшагандан кўра, ватан йўлида азоб чекиб ўлиш – шараф!

Яхё қутуриб кетди. Қўлига таёқни олди-да, ёрдамчининг кўкрагига солди. Унинг суякларининг қирсиллаган овози, кейин бақирган товуши ертўлада момақалдирокдек гумбурлади.

– Аввал суякларингни синдираман, кейин қонингни ичаман! Охири, гўштингни итларимга едираман! – бақирди телбавор қиёфага кирган Яхё. Бунга жавобан жони ҳалқумига келган ёрдамчи, «ўлдир, от», деган сўзларни тилига олди. Яхё уни осонликча енголмаслигини ва измига бўйсундиrolмаслигини ту-

шуниб, баттар қутурди. Таёқ билан рақибининг дуч келган жойига савалади. Охир-оқибат, бандининг суяклари синиб, гавдаси осилиб қолди.

— Итдан таркаган ҳароми, биздан бир парча тошли ерингни қизғандингми? Қўлимизда азоб чекиб ўлишни ўзинг учун шараф, деб билдингми? Билиб қўй, сен қизғанган ерингга жасадингни қўйиш насиб қилмайди! Биз ўлигингни худди ҳиндулардай ёқиб ташлаймиз. Кулга айланасан! Сендай нокаслар учун қабр қазиб ўтириш керак эмас! — Яхё нима қилаётганини билмасди. Жазавага тушиб, таёқ билан ёрдамчининг дуч келган жойига соларди. Таёқ синди, қўллари толиқди, кийимлари қизил қонга беланди. Худойберганов ҳеч нарсани ҳис этмасди. Ўликдай қотиб қолганди. Ташқаридаги одамларидан бири кирди.

— Худойбергановнинг уйи ёняпти! — деди у бошлиғига. Шунда Яхё қўлидаги ярми синган таёқни ташлаб, ташқарига чиқди.

Шаҳар ўртасидаги икки қаватли бино гуриллаб ёнарди. Эндигина уйғонаётган куёш тун юзига тортилган чимматни кўтариб борарди. Эржигит узоққа кетмаганди. Аланганинг тобора кўкка кўтарилишидан, кимматбаҳо жиҳозларни, муҳими, уй ичида қолган Худойбергановнинг хотини ҳамда фарзандларининг ёниб, кулга айланаётганидан ҳузур қиларди, кайф қиларди. Қўлларини ёйиб, турган жойида ирғишлаб, ичаги узилгудек куларди.

— Битта қолмай ёниб кетсин, менга деса бутун шаҳар олов ичида қолсин! — деди ёнаётган уйдан кўзини олмай.

Айни дамда иккинчи гуруҳ ҳукумат раҳбарларини қўлга олиш билан машғул эди.

САМАНГАН

Эргаш ҳамон йўл пойларди. Боя Жалолнинг йўлини пойлаган бўлса, энди уч йигитни эргаштириб кетган Санжарни кутарди. Кетганига уч соатдан ўтган бўлса-да, унинг қайтиб келмаётганидан юраги сиқиларди. Нега келмаяпти? Червон хоним ҳақиқатан ҳам Жалолни эргаштириб кетгани чинми? Агар улар узоққа кетишмаганида, одамлари аллақачон қайтишган бўларди. Ишқилиб, топсин-да. Қўлдан чиқариб юборса, бошида яна маломат тоши айланади. Баширга кун туғади. Меҳмед Чегечининг тили узаяди. Бир пулга қиммат бўлиб қолади. Кенгаш бошлиғининг топшириғи билан Қоратегиндаги жангарилар бирлашадиган бўлса, Чегечи, албатта, Мирзони бошлиқ этиб тайинлайди. «Бунга йўл қўйиб бўлмайди, – Эргашнинг дилига келган сўз ихтиёрсиз тилига чикди. Яна такрорлади: – Йўл қўйиб бўлмайди!»

Эргаш ўйга толиб ўтирар экан, шу томон келаётган одамнинг шарпасини кўриб, юраги дукиллаб кетди.

Санжар шерикларини эргаштириб, туядек лўкиллаб келарди. Эргашнинг йўл пойлаб, кўзидан уйқу қочиб ўтирганини биларди. Шу мақсадда тезроқ чопишга, тезроқ хўжайиннинг оёғи остига қувғиндининг бошини ташлашга ошиқарди. Сўқмоқ хатарли эди. Тоғларнинг қоялари ой нуруни тўсиб, йўлни зулмат пардасига ўраганди. Оёғи тойийдиган бўлса ёки бир тошга қоқилиб кетгудай бўлса, туби кўринмас жарга учиб кетиши ҳеч гап эмас. Аммо бу на Санжарнинг, на ортидагиларнинг эсига келарди. Улар тинимсиз чопарди, лагерга тезроқ етиб олишга шошишарди. Ҳаммаларининг назарида изларидан

чегарачилар қувлаб келаётганга ўхшарди. Шундан кўркишарди, шундан хавфсираб, илдамроқ чопишарди. Орқада хонимнинг бошини кўтариб олган Турғун оқсоқ итдай лўкиллаб келарди. Латта чуваланиб, бошнинг ярми очилиб қолганди. Узун сочлар тошларни супуриб борарди. Турғун буни кўрмасди ва аҳамият ҳам бермасди. Шериклари олислаб кетишганди. Уларга етиб олиш мақсадида каттароқ қадам ташларди. Юраги ваҳима ва кўркувдан кўксини ёриб чиққудек гурсиллаб тепарди. Вужуди ҳолсизликдан бўшашиб, оёқларини зўрға кўтариб ташларди. Коптоқдек бошни қўлтиқлаб чопиш осон эмасди. Бош қўлтиғидан сирғалиб тушиб кетай дерди. Қаттиқроқ бағрига босишга мажбур бўларди. Шилимшиқ қон қўйлагини нам қилиб, баданига ўтганди. Гоҳ-гоҳида қўллари билан оёқларига тегиб турган сочларни йиғиштириб, латта ичига тикар, шунда нигоҳи хонимнинг очик қолган кўзларига тушарди. «Яна мени Эргашбойнинг олдига олиб кетяпсизми, Турғунбой?» деяётгандай туюларди. Бадани ток ургандай жимирлаб, кўркиб, бошни жарга улоқтириб юборгиси келарди.

«О, лаънати, шу сочларинг бошимга бало бўлмаса гўрға эди. Бўриларга дуч келтирмаса эди. Анави аблахлар мени ҳам унутиб, жонлари кўзига кўриниб, бирортаси орқасига қарамайди, қўлимдагини олай ҳам демайди», ўзича минғирлаб борарди Турғун. У бир зум тўхтаб, хонимнинг йўғон, аммо титилиб, чуваланиб кетган сочларини йиғиб, латта ичига тикиб олди. Қанчалар қарамасликка ҳаракат қилмасин, кўзлари аёлнинг шамдай қотиб қолган нигоҳи билан учрашди. Лаби тортилиб, тилла тишлари ялтираб турарди.

Хонимнинг овози қулоғига чалингандай бўлди. «Чарчадингизми, Турғунбой? Бир нафас дамингиз-

ни олинг. Бўридан қўркманг. У бу ерларга қайтиб келмайди». Турғун ўттиз қадамлар нарида кетаётган шерикларининг ортидан қичқирди.

– Тўхтанглар!

Унинг ёқимсиз овози теварак-атрофдаги тошларга урилиб, садо таратди.

Ҳаммалари тўхташди.

– Тезроқ кела қол! – қичқирди Санжар.

– Қўлимдагини олсаларинг-чи?

– Чоп! Қутишга вақтимиз йўқ!

«Нега шуни қўлимга ола қолдим?» яна ўзини ўзи койиди Турғун. У шерикларини куттирмаслик ва сўкиш эшитмаслик мақсадида жони халқумига келиб чопарди. «Бориб, буни бирортасининг қўлига тутқазиб қўяман», деб хаёл қилар ва тезлигини ошириш мақсадида қадамини илдамлатарди. Олдинда бораётган шериклари уни кутишни исташмасди. Яқинлашай деганида, яна чопиб кетишарди. Тоғ йўлларида юриш осон эмасди. Ҳар қадамда тошлар думалаб ётарди. Турғун қоқилиб тушмасликка ҳаракат қиларди. Йўқ, у бари бир оёғи тошга тегиб, ўмбалоқ ошиб, ерга йиқилди. Қўлидаги калла ўзидан икки қадам нарига бориб тушди. Шундоқ ёни пастлик эди. Турғун ўзини бошқара олмади. Ушлаган тоши билан бирга тубсиз жарга шўнғиди. Ўлим муқаррар эканлигини, ҳеч ким энди унинг жонига оро киролмаслигига ақли етиб, овозининг борича қичқирди. Унинг овозини эшитган шериклари тўхташди ва ортга қайрилишди. Турғун йўлда кўринмасди. Ер ютгандай бойиб бўлганди.

– Турғун! Ҳой, Турғун! Ўликмисан, тирикмисан?! Жавоб бер?! – қичқиришди шериклари.

Жангарилар ортга қайтиб келишганида ҳамон қирғоқдан майда тошлар сирпаниб пастга тушиб-тушиб турарди. Зулмат жангарини ўз қомига ютганди.

– Бош қаерда қолди? – сўради ташвишланиб Санжар.

– Ўзи билан бирга жарга олиб тушиб кетган бўлса керак, – жавоб қилди кимдир.

– Иш ҳаром бўлибди, энди бошлиқдан балога қоламиз.

– Ахир биз хонимни ўлдирдик-ку?!

– Ишонмайди! «Бошни кўзим билан кўраман, оёғим остига келтириб ташлайсан!» – деган.

– Балки жарга тушармиз.

– Ўлгинг келяптими?

– Қуруқ қўл билан қайтсак, бизни хўжайиннинг ўзи ўлдиради-ку!

– Ўлдириб нима фойда топарди?

– Ўлдирмай нима фойда топади!

– Унда сен туша қол, – деди Санжар маҳмадона шеригига қараб.

Жангарилар теварак-атрофни титиб чиқишди. Тошларни ушлаб, тепишди. Шундан улардан бири оёғи остида ётган каллани кўриб қолди.

– Топдим! Мана, бу ерда экан! – деди бақириб.

Ҳаммалари келишди. Сочлари тўзиб, совуқ кўзлари тепага битиб қолган бошни қўлга олишга атрофдагиларнинг юраги бетламади..

– Ҳайдар, каллани ол! – буюрди Санжар.

– Мен қўрқаман! – ўзини четга тортди Ҳайдар.

– Эркакмисан? Нимадан қўрқасан, тентак, ахир у ўлган одамнинг боши-ку! Сени еб қўймайди.

– Еб қўймагани билан тушимга киради. Шерматга ўхшаб жинни бўлиб қолайми?!

Тортишиб ўтиришнинг мавриди эмасди. Вақт ўтиб борарди. Лагерда Эргаш уларни кўзи тўрт бўлиб кутмоқда.

Санжар ҳамёнидан эллик доллар олиб, Ҳайдарга узатди. У пулни кўрган заҳотиёқ, лабининг таноби қочди:

– Пул – юракнинг қуввати! – деди долларни чўнтагига жойлаб. Кейин каллани қўлига олди. Ҳаммалари аввалгидек чопиб кетишди.

Эргаш ортига қараганда, кўзи ўн қадам нарида турган одамга тушди. Соқчилардан бошқа ҳамма ухлаб қолганди. «У ким, нега келаётганини соқчилар кўришмади», ўйлади. Бақирмоқчи бўлди, аммо келаётган одамни таниди.

– Шермат?!

Кийимлари йиртилиб, далва-далва бўлиб кетган галдирсифат қиёфага кириб қолган Шерматнинг йиғламсираган овози келди:

– Хўжайин, мен келдим! Воҳиднинг бошида шароб ичаман, деб ваъда бергандингиз, олиб келдим. Иккимиз бир майхўрлик қилайлик!

Эргаш унинг ақлдан озганини, кечалари шу атрофда дайдиб юришини соқчиларидан эшитганди.

– О, палакат, сен ювуқсиз етишмай турувдинг ҳозир, – деди. – Бор, кўзимга кўринма!

– Хўжайин, ваъдага вафо қилиш керак-да. Мен қачонгача каллани кўтариб юраман? Ташлаб юборсам, Воҳид хафа бўлади. Келинг, иккимиз бир шаробхўрлик қилайлик!

– Соқчи! – қичқирди тўдабоши.

Унинг овозини эшитиб, иккита йигит югуриб келди.

– Манави думбулни йўкот, бу ердан!

Улар Шерматнинг қаршилигига қарамай, қўлтиғидан олишиб, судраб кетишди.

– Хўжайин ваъдаларида турмадилар! – йиғлаб бақирарди телба. – Ахир, шунда шароб ичаман, деб қасам ичувдингиз!..

«Ё, Раббий! Нималар бўляпти, ўзи?! Бу кетишда ўзим ҳам телба бўлиб қоламан-ку! Ўзинг кечир!» лаблари дириллаб, ўзи билан ўзи гаплашгандек деди Эргаш. У ҳақиқатан ҳам қўрқиб кетганди. Орқага қайрилди. Шунда у шу лагер томон келаётган уч одамни кўрди. Ким бўлди булар? Эргашнинг юрагидаги ғашлик пардаси қўтарилиб, ўрнидан турди. Қоронғи бўлса-да, Санжарнинг юришидан таниди. У кела солиб, тўдабошининг оёғи остига каллани ташлади.

– Чегарага етиб борган экан, хўжайин. Симтўсик олдида тутиб олдик.

– Жалол қани?

Санжар дудуқланди.

– Нима бўлди унга?

– Хўжайин, – Санжар уни бўрилар ғажиб кетганини айтишга сўз тополмади.

– Гапирсанг-чи, ит? Жалолга нима бўлди? – «Искабтопар»га чақчайиб қаради тўдабоши.

– Бўри ғажиб кетибди, хўжайин!

– Ёлғон айтасан, ҳароми!

– Каломулла урсин, хўжайин, шерикларим ҳам кўришди.

– У чегарадан ўтиб кетган! – ишонгиси келмасди Эргашнинг. – Сенлар атайлаб қочиргансанлар. Ожиз бир аёлни осонгина тутиб олгансанлар!

– Ишонмасангиз, ўлигини олиб келишимиз мумкин!

– Нега олиб келмадинг?! – баттар қутурди тўдабоши.

– Гапимизга ишонасиз деб...

– Қайт изингга, ит! Ернинг тагидан бўлса ҳам Жалолнинг калласини топиб кел! Қуруқ қайтадиган бўлсанг, бошингни ўзим узаман!

Санжар ноқулай аҳволга тушди. Унинг ортга қайтишдан ўзга чораси қолмаганди. Бир ўзи доvon томон йўл олди.

– Яна биттанг кўринмаяпти? – қўл қовуштириб турган икки жангаридан сўради тўдабоши.

– У жарга йиқилиб тушди, амирим, – бошини эгиб минғирлади йигитлардан бири.

– Атайин итариб юборгандирсанлар-да!

Йигитларнинг юраги тўхтаб қолаёзди. Лекин тўдабоши бошқа гапирмади. У оёғи остида матога ўралган бошга қаради. Энкайиб, чўчинқираб, қўлининг учи билан матонинг четини кўтарди. Хонимнинг бақрайган кўзларини кўриб, юраги сесканди.

– Буни майдоннинг ўртасига олиб бориб, қозикқа илинглар! Эрталаб ҳамма кўрсин! Қочоқлар шундай жазоланишини билиб қўйишсин!

Эргаш йигитларга шу сўзларни айтиб, чодири томон юриб кетди. У тўшакка чўзилди-ю, бироқ миасида ғужғон ўйнаётган ўй-фикрлардан қутулолмади. Энди нима қилиш керак, деган саволга жавоб тополмай қийналарди. «Ишончли одамларим бирин-кетин ўлмокда. Санжарни ёлғиз жўнатиб, хатога йўл қўймадимми? У ҳам бирорта йиртқичнинг домига тушиб, ўлиб кетмасайди.»

Тонг сахарда эшик тақиллади. Эргаш чўчиб, кўзларини очди.

– Кимсан?

– Менман, хўжайин...

Тўдабоши ташқаридаги одамнинг овозидан таниди.

– Кир!

Бахтиёр кирди.

– Уйғоқмисиз, хўжайин? – паст овозда сўради келгувчи.

– Нима дейсан?

– Хунук хабар...

Эргаш сапчиб турди.

– Нима гап? Ким қочди?

– Хонимнинг ходага илинган калласи йўқ!

– Нима?!

– Кимдир олиб кетибди!

– Нега олиб кетади? Сенларнинг кўзинг қаерда эди?!

– Хўжайин...

– Топинглар!

– Хўжайин...

– Гапир, жонинг узилгур!

– Ходага... яхшиси, ўзингиз ташқарига чиқинг, – ялинди Бахтиёр. У ниманидир айтишдан қўрқаётганини тўдабоши сизди. Ўзининг ҳам юрагига гулгула тушди. Ташқарига чиқди. Яйловга жангарилар йиғилганди. Узун хода кўриниб турарди. Учи бўш эмасди. Эргаш яқин борди-ю, хода учига илинган бошни кўриб, қўллари билан юзини чангаллаб, қичкириб юборди:

– Бу кимнинг иши?!

ЮРТДА

Ўн минг долларни ҳамёнига жойлаб, тоғ-у тошлардан ошиб, бийдай дала-даштларни кезиб, ниҳоят, чегарага етиб келган Зиёга дарёнинг қайси жо-

йидан кечиб ўтишни яхшигина тушунтиришганди. Қандаҳор шаҳрида бу тўғрида унга сабоқ беришганди. Аввалдан кўриб-билиб юргандай саёз жойни кийналмай топди. Кийимларини ечиб, тугунга туғиб, бошига кўйиб, ўзини дарёга ташлади. Сув совук эди. Баданига игнадек санчилди. Қулоч отиб, сохил томон сузди. Оқин кучли эмасди. Қийналиб, азоб-укубатлар тортиб, сохилга ўтиб олди. Бадани ҳам совукдан, ҳам кўркувдан дир-дир қалтирарди. Чегарачилар қайсидир тошнинг ортида уни кузатиб тургандек, ҳозир келиб, «Қўлингни кўтар, олдимизга туш!» дейдигандек туюларди. Ой чиқмаган тун эди. Борлиқ мудрарди. Зиё ўзини юлғунзор ичига урди. Тинимсиз йўл босди. Бу ерга чегарачилар келмаслигига ишонч ҳосил қилгач, ўра ичига тушиб, шох-шаббаларни йиғиб, гулхан ёқиб, кийимларини қуритди. Баданига иссиқ югургач, яна йўлга тушди. Икки кун ухламади. Чўнтагидаги ўттиз минг, Эргашнинг қўлида қолган етмиш минг доллар уни ҳар сонияда йўл юришга ундарди. Ахир, пул уни кутяпти! Юз минг доллар! Айтишга осон. Оғзингнинг бир чеккасидан елдай чиқиб кетади. Шунча пулни қўлга киритиш учун одамлар йиллаб, керак бўлса, умр бўйи азоб-укубатлар исканжасида итдай дайдиб, жигари қон бўлиб ишлайди. Улар эришолмаган, фақат тушларига кириб чиқадиган ўша юз минг деган савил нақд бўлиб турибди. Фақат бир ҳафта ухламаса, тинимсиз йўл босса, айтилган бошни узиб, бир қошиқ қонни рўмолчасига юқтириб, ханжарни тўдабошининг оёғи остига ташласа, бас. Ҳаммаси рисоладагидай. Юз минг доллар ҳамёнида!

Зиё бели синмаган даста-даста пулларни кўз олдидан кетказолмай, йўл босарди, кўзларидан ширин

уйқуни ҳайдарди. Учинчи куни қуёш ботганида, осмонга ой чиққанда Шарифнинг фермаси ёнида пайдо бўлди.

Ўша оқшом Ҳамдам калла Шарифни ҳол-жонига қўймай, боққа бошлаб кетганди. «Бу кеча иккимиз боғда ётайлик, ҳавоси ўзгача бўлади», – деганди. Икковлари боғ айланишди. Дов-дарахтларни кўздан кечиришди. Меваларни ҳидлаб кўришди.

Шу воқеадан сўнг Ҳамдам калла чўлда қолишга аҳд қилганди. «Энди бирга ишлаймиз, ўғлим. Олти-миш бешга кириб, элга, юртга нафим тегмади. Беш кунлигим борми-йўқми – худога аён. Боғингга боғ-бон бўлай, мол-қўйларингга чўпон бўлай», – деганди. Шариф қариянинг раъйини қайтаролмай, олиб қолганди.

Иккиси боғ айланиб, қоронғи тушганини пайқамай қолишди. Капага келиб, қумғон осиб, ўчоққа ўт ёқишди. У ёқ бу ёқдан гурунглашиб ўтиришди.

– Ўғлим, – деди Ҳамдам калла теварак-атрофга кўз ташлаб, – насиб қилса, пахтани териб олганимиздан кейин мана бу баланд тепани текислатамиз, ер очамиз. Шу ерни ҳам боққа қўшамиз. Худо хоҳласа, бир-икки йилдан сўнг боғимиз яна кенгаяди.

– Ниятим ҳам шундай, ота! – деди Шариф қариянинг гапидан завқланиб. – Эшитишимга қараганда, бир пайтлар бу ерларга одам кундуз куни ҳам юргани кўрқар экан. Қаранг, юракни сескантирадиган жойлар бугун боғ-роғларга, пахтазорларга, ғаллазорларга айланди.

– Буларнинг ҳаммаси мустақиллигимизнинг ша-рофатидан, ўғлим. Шундай имкониятни яратиб берган ҳукуматимизга раҳмат.

Улар капага қайтиб келишди. Бундан кейин қилинадиган ишлар тўғрисида анча вақт гурунглашиб ўтиришди. Чўлнинг ғир-ғир шабадаси дилларга қувонч олиб кирарди. Олисларда чигирткалар чирилларди. Қурилиш бўлаётган томонларда тунги сменада иш давом этарди. Аллақаерда қишлоқ ёшлари тўпланиб, концерт қўйиб, ўйин-кулги қилишарди.

– Қорин ҳам очди. Озгина эт қовурайлик, – деди Шариф ва ўзи гўшт тўғрашга уннади. Хамдам калла ўрнидан турди.

– Мен шох-шабба териб келай, ўғлим! – деди.

У тепаликка тирмашди. Шариф ўчоқ бошида қолди. Хаёли ўзидан олисларга кетди. Келганига ҳам бир неча йил бўлди. Катта ишларни бажарди. Прокуратурага хат ташлаб, тўғри иш қилган экан, ортидан ҳеч ким излаб келмади. Гуноҳидан ўтишганига иқрор бўлди. Ҳалол меҳнат қилиб, туманда обрў топди. Эл ҳурмати-га сазовор бўлди. Қиладиган ишлари ҳали талайгина. Хамдам калладек ишончли одам ёнида. Чўлда қолиб ишлашни ўзи учун бахт, деб билди...

Зиё дарвоза ёнига келди-ю, аммо ичкарига киришга шошилмади. Вақт эрта эди. Ферманинг орқа томонига ўтди. Узоқдан бўлса ҳам Шарифни кўриш истагида девордан бўйлади. Бироқ кўринмади. Дарвоза олдига қайтди. Қоровулдан сўради:

– Менга Шарифжон керак эди.

– У боққа кетган, – деди қария қоронғиликда турган одамнинг мақсадини тушунмай.

– Боғ узоқми?

Қоровул қўли билан қум тепаларни кўрсатди.

– Ҳув анави барханнинг ортида!

– Қайтиб келадими?

– Келмаса керак!

Ортиқча гаплашиб ўтиришга хожат йўқ эди. Қоровул унинг овозини эслаб қолиши мумкин. Зиё ортига бурилди. Чол кўрсатган тепалик томон юрди. Бархандан ошиб ўтганида димоғига ёқимли ис урилди. Кўзлари гуркираб ўсаётган дарахтларга тушди. Бошқа дунёга кириб қолгандай ҳис этди ўзини. Дов-дарахтлар орасида милтираб, гулхан ёнарди. Белини букиб, ўша томон юрди. Шарпа чиқармасдан борарди. Яқин келганида қулоғига гўнғир-гўнғир овоз чалинди. Шарифнинг овозидан таниди. Ёнида ўтирган қарияни эса танимади. Зиё қўйнига қўл солди. Тўппончанинг дастасидан чангаллади. Бирдан икки одамни отиб бўлмасди. Ўқ овозини эшитиб, тирик қолгани қочиши мумкин. Қолаверса, тўдабошига, «Шарифнинг бошини узаман», деб қасам ичган. Эргашга бориб, уни отдим, деса ишонмаслиги, муҳими, ўқинг хато кетган, деб пулни бермаслиги тайин. Зиё уларнинг ухлашини кутишга қарор қилди. Бир оз ўтгач, Шарифнинг ёнида ўтирган одам ўрнидан турди. Тепалик томонга юрди. Шариф ёнбошлади. Дарахтларнинг шох-шаббалари уни кўздан тўсди. Ҳамдам калла ғойиб бўлиши биланок, Зиё дарахтларни паналаб, қапага боришга қарор қилди.

Ҳамдам калла тепаликдан шох-шаббаларни терди. Зиё қум устида илондай судралиб, саксовул томон келарди. Тепаликка чиққан қариянинг юрагига нимадир гулғула солди. Қапа томон қаради. Кўзи дарахтларни паналаб бораётган нотаниш кимсага тушди. «Нахотки яна келишган бўлса?» деб ўйлади. У пастга тушди. Сас чиқармай, Зиёни изма-из таъқиб қилди. Ўзини йўқотиб қўймади. Бир бошга бир ўлим, деб изма-из келаверди. Икки қадам оралиқ уларни ажратиб турарди. Зиё бутун диққатини Шарифга қа-

ратгани боис, ортидаги одамни пайқамади. Шариф гўштни майдалаб бўлиб, кўрпачага ёнбошлаб, хаёл суриб ётарди. Ажал келтирувчи банда яқинлашаётганини сезмасди. Ҳамдам калланинг сабри чидамасди. Орадаги масофани бир ҳатлашда босиб ўтди-да, Зиёнинг ханжар тутган қўлига таёқ билан солди. Зиё ортидаги одамни кўриб, саросимага тушиб қолди. Бир муддат ўзига келолмади. Чол унинг гирибонидан тутди. Кўзлар учрашди. Улар бир-бирларини сўзсиз тушунишди. Зиё шу қадар кўркиб кетгандики, ёнидан тўппончани олишни ҳам унутганди.

— Итнинг топшириғини бажаргани келибсан-да, ит?! — Ҳамдам калланинг овозида қахр-ғазаб акс ётарди. — Шариф сенларга нима ёмонлик қилганди, қанжиқ?! Чўлга келиб, тинчгина меҳнат қилаётган йигит бошлиғингга ёқмай қолдимми?

— Қўйиб юбор, минг доллар бераман!

— Сен итлар ҳамма нарсани пул билан ўлчаёсанлар! Пул деб қон тўкасанлар, пул деб қон ичасанлар, жон оласанлар. Ўзингни сотасанлар! Билиб қўй, бу ўлканинг эгалари, «Ватаним деб, элим деб, ёниб яшайди». Ўз виждонларини, имон-эътиқодларини сотмайди. Фурури тоғдан баланд ўзбекни енгиб бўлмайди! Халқимиз сендек ғаламис, ичи қора, худбин, имон-эътиқодини, туғилиб ўсган она юртини сариқ чақага сотадиган малайларнинг муқаддас чегарамизни ҳаром оёғи билан босиб ўтишига йўл қўймайди!

Зиё тўппончасини олиш мақсадида қўлини кўтармоқчи бўлганида Ҳамдам калла унинг ялпоқ юзига пешонаси билан зарба берди. У ердан оёғи узилиб, тўнтарилиб тушди. Ҳамдам калла рақибининг қўлидаги тўппончани тортиб олди.

– Мени ўлдирма, истасанг, ҳозирок бу ердан кетаман! Чўнтагимдаги жами пулларимни ташлаб кетаман. Илтимос, ўлдирма!

– Тавба-тазарруларингни Эргашига айтасан!

Ҳамдам калла оёғи остидаги ханжарни қўлига олди. Зиё қути ўчиб, безгак тутгандай қалтирарди.

– Бундай қилма! Раҳминг келсин! Қонимни тўксанг, гуноҳга ботасан. Ахир, муқаддас китобларда мўмин мўминнинг қонини тўкса, дўзахга тушади, дейилган. Сен художўй, намозхон одамсан-ку! Қандай қилиб мени ўлдиришга қўлинг боради?! Охира-тингни ўйла!

– Мустақил ватанимнинг азият тупроғига шум ниятда ҳаром қадамини қўйган, она халқига хиёнат қилган юртфуруш, хоинни ўлдириб, Қиёматгача дўзах ўтида ёнсам, мингдан-минг розиман! – Ҳамдам калла ханжарни Зиёнинг кўкрагига санчди. У овоз чиқармай, кўксини чангаллаб, оғзини очиб, энтикиб-энтикиб ҳаво сўриб, типирчилаб, оёқлари билан қумларни титиб, ниҳоят тинчиб қолди. Ҳамдам калла жасадни тепалик ортига олиб ўтиб кўмди.

Қайтиб келганида Шариф ухлаб қолганди. Чол уни уйғотмади. Бўлиб ўтган ишларни билмагани дуруст, деб ўйлади.

«Бу сўнггисими? Балки эрта-индин яна бирортаси келар! Энди ортга қайтишга, кўрқиб яшашга ўрин йўқ! Ватандамиз!»

САМАНГАН

«Чўтир» одамларнинг кўзидан нарида, лагердан унча узоқ бўлмаган, қоя остидаги ғорда кун кечирарди. Кўпчилик бу ерни унутиб юборганди. Тик

баландликдаги бу жойга чиқишга унча-мунча одамнинг юраги бетламасди. Тошлар омонат тургандай, оёқ тегса кулаб тушадигандек кўринарди. Унинг айнан мана шу хавфли жойни танлаганини ўзидан бошқа одам билмасди. У кундуз кунлари ичкаридан ташқарига чиқмасди. Бошини тошга қўйиб, ғужанак бўлиб ухларди. Қоронғи тушгандагина ташқарига чиқар, тош устига ўтириб, кўзларини осмонга тикиб, тонг отгунча хаёл суриб, юртда ўтган ширин дамларини ёдга олиб ўтирарди. У ўзининг шерикларидан қаттиқ ранжиганди. Дийдорларини кўришни эмас, балки овозларини эшитишни ҳам истамасди.. Айникса, Эргашни кўрарга кўзи, отарга ўки йўқ эди. Фикри зикри ундан қасос олишда эди. Бироқ ёлғиз ўзининг кўлидан нима ҳам келарди? Қолаверса, милтигини тортиб олишганди.

«Чўтир» ғорга кирган кўни тош билан тулкини уриб, терисини шилиб, гўштини илиб қўйганди. Остига ялпоқ тошни қўйиб, устига целлофан қоғозни ёйганди. Пашшалар ўтириб, гўштни қурт-қумурсқалар босди. Улар кун сайин кўпайиб, катталашиб борарди. «Чўтир» очлик азобларини енгиш, кимсасиз ғорда ўлиб кетмаслик мақсадида кунига ўн донадан қурт ейишга мажбур бўларди.

Кўзлари қоронғиликка ўрганиб қолганди. Кечалари бир чақирим олисда қолган лагерда бўлаётган ишларни кузатиб ўтирар, одамларнинг юриш-туришидан кимлигини тезда таниб оларди. У нигоҳлари билан Червон хонимни изларди. «Эргаш зиндондан озод қилдими? Юртга қайтиб кетишга рухсат берди-микин?» Шу каби саволларга жавоб изларди.

Ўша кўни «Чўтир» одатдагидек қуёш ботиши билан ичкаридан чиқди. Тош устига чўнқайиб, кўзла-

рини олис-олисларга тикиб ўтирди. Ота-онасини, укаларини, қишлоғини, яқинларини соғинганди. Ўша соғин ташқарига чиққанда баттар кучайди. Ичидан нимадир узилиб тушгандек икки кўздан иссиқ ёшлар оқди. Бу ердан аллақачон кетиши мумкин эди. Йўлини ҳеч ким тўсмасди ҳам. Бироқ қандай қилиб юртга кириб боради? Кўрганлар нима деб ўйлашади? Олатидан, қулоғидан, забонидан айрилганига чидаш мумкин. Аммо киндик қони тўкилган юртига қарши қўлига қурол олган кимсаларга қўшилиб кетганини халқ кечирармикин? Бундан кўра шу ерда, бошига шу кунларни солган Эргашдан қасос олиб, кейин ўлиб кетгани дуруст эмасми?

«Чўтир» тўдабошига нисбатан ўзининг адолатли хукмини мана шу горда ўқиганди. «Қонингни ичмасдан, хиёнаткор юрагингни суғуриб олмасдан ўлмайман!» Бу онтни деярли ҳар куни дилида такрорларди. Аламига чидаёлмай тошларни муштларди. Юрагидаги қасос ўти аланга олса олардики, аммо пасаймасди. Ҳеч ким уни ахдидан қайтара олмасди. Бироқ ўша интиқом куни қачон келади, қачон унинг аламлардан зада бўлган виждони покланади – бечора йигит буни билмасди. Шунда ихтиёрсиз ўрнидан туриб, лагер томон жўнаб қолар, афсуски, яқинлашганида кўзига кўринмас одам кўкрагига қўлини тираб, йўлини тўсгандек бўларди: «Бас, шошилма, бир ўзингнинг қўлингдан ҳеч иш келмайди. Улар кўпчилик, сени бу аҳволда кўришса, биласанми нима қилишади? Икки кўзингни ўйиб олишади. Яхшиси, ортингга қайт, худодан сабр сўра. Албатта, интиқом куни келади. Ўшанда Эргашни қандай жазолашни Тангрининг ўзи дилингга солади», дерди.

Айни чоғда кўзларини лагерга тикиб ўтирган «Чўтир» доводон ошиб келаётган уч одамни кўриб қолди. Ким бўлди улар? Қаёқдан келишмоқда? Булар Эргашнинг югурдаклари эканлигини кўнгли сезди. Яқинлашганда Санжарни, кейин қолганларни таниди. Жангарилар «Чўтир» ўтирган жойдан элик қадам наридан ўтиб кетишди. Изтопарнинг димоғи одам ҳидини олган, ғор томон қараб қўйган бўлса-да, индамай ўтиб кетди. У тезроқ Эргашнинг ҳузурига етиб боришга ошиқарди. Ахир у ухламасдан хонимнинг қонли бошини кутмоқда.

«Чўтир» исковичлардан бирининг қўлида латтага ўралган коптокдек нарсага кўзи тушиб қолди. Ерда чувалашиб бораётган сочларни ҳам илғади. Бу аёл кишининг боши эканлигини фаҳмлади. Бадани жимирлаб кетди. «Наҳотки хонимни ўлдиришган бўлса?» деган даҳшатли фикр миёсида бигиз санчгандек оғриқ уйғотди. Унинг ғазаб чакнаган кўзлари уч одамни лагерга етиб боргунча таъқиб қилди. Санжар чодир олдига курси қўйиб, бир қўлида чилим тутиб, узун сўрғичини оёзига солиб ўтирган Эргашнинг олдида тўхтади. Бошни оёғи остига ташлади. Чўтир тўдабошининг олдига ташлаган нарса бу хонимнинг боши эканлигини юраги билан ҳис этди. Бўғзига қадалган фарёдни боса олмасдан бирдан ўкириб йиғлаб юборди. Ич-ичидан отилиб келаётган хўрсиниқлар бўғзини ёриб чиқди. Тошларни чангаллаб, қўлига илинганини дуч келган томонга улоқтириб йиғлади.

«Нимага? Нега бундай?!» деган саволлар уни қаттиқ қийнади.

«Чўтир» яқин орада бу қадар ичи тўлиб, овозини қўйиб, хўнграб йиғламаганди. «Наҳотки сизни ўлдиришди, опажоним?! Наҳотки қонингизни тўкишди?!

Бошингизни узиб келишди. Сизнинг қонингиз уларга не учун керак эди? Мен Эргашни жазосиз қолдирмайман. Ишонинг, бошингизни узган қонхўрлар, албатта, жазосини олади. Мен уларнинг бошини мана шу тошлар билан янчиб ташлайман! Қонга қон, опа-жон!»

«Чўтир» анча пайт фор атрофида юриб, бошини чангаллаб, гоҳ хўнграб, гоҳ фарёд солиб йиғлади. Кўз ёшлари қуриб, танасидан мадор кетиб, кейин жойига келиб ўтирди. Қизарган ва ачишаётган нигоҳини лагерь томонга тикди. Бирдан шу тарафга чопиб келаётган одамни кўриб қолди. Айикдек лапанглаб юришидан таниди. «Санжар, – деди ўзига ўзи ва ўрнидан турди. – Нимага келяпти? Сен лаънати, искович ит, қанчадан-қанча одамларнинг қонини ичдинг! Юртга талпинган йигитларнинг бошини Эргашнинг қонли ханжарига тутиб бердинг. Сенинг кунинг битди! Бошинг узиладиган пайт келди!»

«Чўтир» ўзини панага олди.

...Санжар гоҳ тилида, гоҳ дилида Эргашни бисотидаги ифлос сўзлар билан лаънатлаб, Жалолнинг мурдаси қолиб кетган ёнбағирлик томон ҳаққадай сакраб-сакраб келарди. Йўлда қасоскорга дуч келишини, сўнгги нафасини олаётганини, яна бир неча кадам нарида ажал пойлаб турганини хаёлига ҳам келтирмасди. Факат шошарди. Бўри бўғизлаб кетган Жалолнинг бошини узиб, хўжайинга кўрсатиш учун ошиқарди. Кўзлари ой нури ёритган сўқмоқдан ўзга нарсани кўрмасди. «Ахир унинг башарасини бўри ғажиб кетган бўлса, амиримиз танирмикин? Бошқа одамнинг калласини олиб келибсан, деб дарғазаб бўлмасмикин? Эй, худо! Ишқилиб, бўрилар қайтиб бормаган бўлсин, мурдани еб кетмаган

бўлсин-да. Тезроқ чопиш керак. Тезроқ етиб бориш лозим. Қашқирлар талаб кетишса, менга нима қолади? Нима билан хўжайинни ишонтира оламан?»

Кутилмаганда шундоқ қаршисидан ёввойи одам қиёфасидаги кимса чиққанлигини сезмай қолди. У жинга дуч келдим, деб қўрқди ва жон ҳолатда қичқириб юборди. Овози тошларга урилиб, садо қайтарди.

– А-а-а-а!

Эс-хуш тарк айлаган одамдек жойида серрайиб қотиб қолди. «Чўтир» унинг қонсиз юзига чўғдек ёниб турган нафратли кўзларини тикиб турарди. Санжар ўзига келди ва соч-соқоли ўсиб, юзини тўсган мажнунсифат бу кимсани таниди.

– «Чўтир»?! Нега йўлимни тўсдинг, палакат? Қоч!

Забонсиз «Чўтир»нинг айтмоқчи бўлган гапларини кўзлари ва важоҳати фош қиларди. Айни чоғда дилидан шундай сўзларни ўтказарди: «Сенинг йўлинг тугади, уни босиб ўтдинг! Сўнгги манзилингга етиб келдинг. Энди қилмишларинг учун жавоб берасан!»

Санжар тобора ваҳимали тусга кириб бораётган қаршисидagi одамнинг юз-кўзларидан қўрқиб кетди.

– Нима керак сенга? Йўлни бўшат! – деди зўрға тили айланиб.

«Чўтир» гўнғиллади. Қўлида катта тошни кўтарганича Санжар томон бостириб кела бошлади. «Искабтопар» орқага тисарилди. Қуроли йўқлигидан афсусланди. «Автоматми, тўппончами бўлганида, қаршисида турган махлуқсифат кимсанинг пешонаси қоқ ўртасини мўлжаллаб, тарс-тарс отган, қийналиб, азобдан инграб жон беришини кўриб, хумордан чиққан, сўнг жасадини оёғи билан эзгилаб, жарга ташлаб, йўлида давом этган бўларди.

Санжар бирдан эслаб қолди. Ханжар этигининг қўнжида эди.

— «Чўтир», биламан, сен бугуноҳсан, ҳеч кимга ёмонлик қилмагансан. Сени мен ўз туғишганимдек ҳурмат қиламан. Истасанг, ёрдам бераман, ҳар кун иегулик олиб келиб ташлайман, — Санжар пайт топиб «Чўтир»ни сўзларига ишонтириб, этигининг қўнжидан ханжарни олиб, унинг кўксига санчиш пайида тилёғламалик қиларди.

Қалтираб, боши узра калладай тошни кўтариб турган «Чўтир» ўзига келолмасди. Кўзларида нафрат ёнарди. Вужудини совуқ тер босганди. Қўлидаги тош назарида тоғ эди. Санжар ханжарни суғуриб, рақиб томон интилганида бошига тушган зарбадан гандирак-лаб кетди. Калласи ёрилиб, оқ суюқлик аралаш қон отилиб, юзларини ювиб, тошлар устига оқиб тушарди. У арраланаётган дарахтдек чайқалиб турарди. Қасоскорнинг алами бу билан босилмади. У қўлидаги қонли тошни ташлаб юбормаганди. У нимадир демоқчи бўлиб минғирлади. Кейин рақибининг бошига тош билан урди. Бироқ бу фойдасиз эди. Санжар «Чўтир»нинг оёғи остига йиқилди. Қасоскор қонли тошни ташлаб, юзини чангаллаганча, ўзича нималарнидир гўнғиллаб, Санжарнинг атрофида гир айланиб йиғларди. Унинг йиғисидан ва гўнғиллаган товушидан йиғиси нақадар дардли ва аламли эканлигини билса бўларди. Тошлар бу дардли йиғи товушини ўз сийнасига сиғдиролмай акс-садо бериб қайтарарди. «Чўтир» ерда ётган ханжарни қўлига олди...

Шу жойда китобхонларимиздан узр сўраб, ҳикоямизнинг давомини кейинги бобларимизга қолдириб, зиндонда қолиб кетган Жаҳонгирнинг тақдири тўғрисида икки калима сўз айтсак.

ҚОРАТЕГИН

Жаҳонгир оғзидан кўпик келиб, кўзлари қотиб қолган Ортиқнинг бўйнидан қўллариани анча вақт-гача бўшатмади. Бўлиб ўтган воқеалар кўз ўнгида кинотасмасидек жонланди. Вужуди қаҳр-ғазабдан, интиқомдан олов мисоли ёнарди. Фанимини таниб, кимлигини билиб, қўллариани гирибонига олиб борганини ўзи сезмади. Ғазаб ўти ёнган кўзларига қонга беланиб ётган ота-онаси ва қизидан бошқа ҳеч ким кўринмади. Қўллари ҳам ўзиники эмасдек, амрига бўйсунмасди. Шу сабабли, Ортиқни узоқ бўғиб турди. Боши устидан тупроқ сочилмаганида панжаларини ҳали-бери тобора кичрайиб бораётган бўйнидан бўшатмасди. Қасоскор қўллариани олганида, Ортиқ ёнбошига йиқилди. Оғзидан кўпик аралаш қон ерга томарди. Жаҳонгир унинг кўкариб кетган юзига нафрат билан тикилди. Қотилни топди, жазолади, лекин кўнгли ором истамасди. Ахир унинг раҳнамолари ҳаёт-ку!

Яна тепадан тушган бир ҳовуч тупроқ боши узра сочилди. Жаҳонгир юқорига қаради. Оёқларини кериб, қўлида тасбеҳ ўғириб, қоп-қора соқоллари кўксига тушиб турган одамда кўзи тўхтади. У, «барчасидан хабардорман, сўзларингни эшитдим», дегандек иршайиб турарди. Жаҳонгир нигоҳини олиб қочди.

– Ўлдимми? – сўради соқолли киши.

Жаҳонгир индамади.

– Тўғри қилдинг, бачам! – деди нотаниш кимса. – Қўрқма, ҳеч кимга айтмайман! Лекин нимага ўлдирганингни менга айтасан, дурустми?!

Жаҳонгир оғиз очмади...

Соқолли кимсанинг овози яна қасоскорнинг қулоғига чалинди.

– Индамасанг, ўзингга қийин бўлади, бачам!
– Қасос олдим!
– Қасос? Нима сабабдан қасос олдинг? Уни танирмидинг?

– Йўқ!
– Унда қасос олганингнинг боисини айт, бачам? Ўрталарингда гап қочдими?!

Жаҳонгир ҳақиқатни очолмаслигини, зиндондан чиқиб кетиш учун ёлғон ишлатишга мажбурлигини ва айни дамда, «қасос олдим», деган сўзни нотўғри тилга олганини тушунди.

– Шундай, мени ўлдирмоқчи бўлди, – деди ёлғондан.

– Ўзи яхши одам эмасди, бир пайтлар бизни ташлаб қочиб кетган! Лекин сен ниманидир яширяпсан, бачам!

– Мен мурда билан бир жойда ётолмайман!

– Гапни айланторма, тўғриси айт?!

– У мени ўлдирмоқчи бўлганди. Илтимос, уни тезроқ бу ердан тортиб олинг!

Соқолли кимса кулди. Бу жилмайиши орқали, «биламан, сен мендан ниманидир беркитяпсан», деган маъно яширинганди.

– Энди унинг сенга зиёни тегмайди.

– Тортиб олинглар!

– Нимага ўлдирганингни айтмагунигча, жасад зиндонда қолади. Сассиқ ҳидини искаб ётасан, бачам!

Соқолли кимса жилмайиб, зиндон тепасидан кетди.

– Менга қара! – қичқирди қасоскор. Бироқ соқолли киши қайрилиб боқмади.

Қоронғи тушди. Мурдани зиндондан тортиб олиш бировнинг хаёлига келмади. Жаҳонгирнинг боши қотганди. «Алам ва аччиқ устида ўч олдим», деган

сўз оғзидан чиқиб кетди. «Нима қасдинг бор эди?» деган саволни соқолли кимса берди. Аммо жавоб ололмади. Зиндондан чиққанида шу саволни яна беришади. Бу саволларга жавоб топиш лозим.

Жаҳонгирнинг хаёли турли томонларга «тўзиди». Туни билан киприк қоқмади. Тонг ёришди. Тепадаги одамларнинг овози қулоғига чалинди. Безовталиги овозидан сезилиб турарди. Одамлар изғиб юришган бўлишса-да, зиндон тепасига ҳеч ким келмади. Сасиб ётган ўликни тортиб олишни, Жаҳонгирни сўроқ-савол қилишни биров хаёлига келтирмасди. Бунинг устига, уни очлик азоби қийнади. Сассиқ ис кўнглини алағда қиларди. Яна қоронғилик тушди. Зиндон тепасида ой кўринди. Соқолли киши яна пайдо бўлди.

— Зерикмадингми, бачам?

— Манавини тортиб ол!

— Ҳиди ёқмаяптими?

— Олдимга тушсанг, биласан!

— Билиб қўй, зиндондагиларга овқат берилмайди. Бу чуқурга тушган одам очликдан ўлиб кетади ёки айбини тан олиб, омон қолади. Одамлар уруш йиллари бир-бирларининг этини ейишган, суягини гажишган. Тайёр овқат олдингда, бемалол еявер, бачам. Бизда тартиб шунақа. Тирик қолиш учун одамнинг гўштини ейишга мажбурсан. Хўш, шеригингни нега ўлдирганингни айтасанми?!

— У мени ўлдирмоқчи бўлди...

Соқолли кимса бош чайқади.

— Ёлғон гапиряпсан, бачам. Қулоғингда бўлсин, тўғриси айтмагунингча шу ерда ётаверасан!

— Мен тўғриси айтдим, нега ишонмайсан?!

— Эртак айтма менга, бачам!

– Ҳеч бўлмаса, ўликни тортиб ол!

Соқолли кимса масҳараомуз жилмайиб, зиндон тепасидан кетди.

– Бари бир мен одам гўштини емайман, – деди Жаҳонгир худди соқолли кимсага гапиргандай баланд овозда.

САМАНГАН

– Бу кимнинг калласи?!

Эргашнинг овози момақалдирокдек гумбурлади. Хамма тошдек қотиб қолди. Жангарилар тўдабошининг қандай ҳукм ўқишини кутишарди. Юрак ютиб ёнига яқин борадиган одам топилмади. У иккинчи бор қичқирганида Бахтиёр келди.

– Санжарники, амирим.

– Бунӣ ким қилди?!

– Билолмадик, амирим.

– Топасанлар! Ернинг остиданми, устиданми – топасанлар!

Тўдабоши бошқа гапирмади, хонасига кириб кетди.

Бахтиёр исковучларни ёнига олиб, Санжар юрган сўқмоқдан довол сари чопиб борарди. Тонг бўзариб қолганди. Оёқ излари кўзга ташланиб турарди. Жангарилар шу изларнинг ортидан боришарди. Улардан бири тошларга сачраган қон томчиларини кўриб қолди.

– Қон! – деди у қичқириб. – Бу ёққа келинглар!

Хаммалари тўхташди. Ерга энкайишиб, тош устидаги икки томчи қонни кўришди.

– Балки бу Санжар олиб борган хонимнинг калласидан томгандир? – деди улардан бири.

– Бўлиши мумкин, ахир улар шу йўлдан юришган! – деди Бахтиёр.

Йўлда давом этишмоқчи эди, бояги жангари яна шерикларига:

– Тўхтанглар, – деб хитоб қилди. У иккинчи тош устидаги қонни ҳам кўриб қолганди.

Улардан бири криминалистикадан дурустгина хабардор эди. Тошдаги қонларни таққослади.

– Булар бошқа қон, – деди. – Мана бу қон камида уч соат муқаддам томган бўлса, иккинчиси янги, бир соат бурун тўкилган.

– Бўлиши мумкин эмас, Эркин, – деди шериги. – Икки одамнинг қони шу йўлда тўкиладими?

«Криминалист» унинг гапига аҳамият бермади. Тош устига тупурди. Тупук шу захотиёқ пастликка ҳаракат қилди. Иккинчи тош устига ҳам шу ҳолатда тупурди. У тушган жойида туриб қолди.

– Демак, ҳар икки қон томчиси пастга олиб тушилган одамларнинг қони.

– Балки бирорта хайвонниқидир? – эътироз билдирди бояги жангари. Негадир унинг ишонгиси келмасди.

– Мен одамнинг қони билан хайвон қонининг фарқига бораман, – деди Эркин. – Аниқ айтаманки, қонларнинг бири эркак кишиники, иккинчиси аёлники.

– Сенингча, Санжар билан Червон хонимнинг қонлари, шундайми? – сўради Бахтиёр.

– Шундай! – ишонч билан деди Эркин.

– Қани, кетдик!

Жангарилар тепаликка чиқишди. Форга яқин боришди. Бу ерда «Чўтир» яшабини Бахтиёр биларди.

– Эҳтиёт бўлинглар, «Чўтир» шу атрофда яшайди! – деди у шерикларини хушёрликка чақириб.

– Қўйсанг-чи, – эътироз билдирди иккинчиси. – Одам ўлдириш ўша ландавурнинг қўлидан келарми-ди? Ўзини зўрга эплаб юрибди-ку! Кўринмай қолганига ҳам анча бўлди. Балки ўлиб кетгандир!

– Унда қотил ким? Санжарда кимнинг қасди бўлиши мумкин?

Фор оғзига келишди. Ҳаммалари чарчаб қолишганди. Тошлар орасида чўзилиб ётган бошсиз жасада Эркиннинг кўзи тушди.

– Бу Санжарнинг жасади! – улардан бири мархумнинг кийимларидан таниди.

Ҳаммалари сергакланиб, автоматларининг затворини тортиб, отишга шай қилиб, теварак-атрофга кўрқув аралаш қарашди.

– Ҳеч ким кўринмаяпти, балки қотил ичкарига кириб кетгандир? – жангарилардан бири фор оғзига келди.

– Кирамизми? – чўчинкираб сўради Эркин Бахтиёрдан.

– Кирамиз! – деди у ва биринчи бўлиб ўзи ичкарига кадам қўйди.

...«Чўтир» Санжарнинг бошини узиб, лагерга кириб борди. Тонг эндигина ёришаётган эди. Соқчиларни ширин уйқу элитганди. «Чўтир» кўрқувни хаёлига келтирмади. Хонимнинг бошини холадан олди. Ўрнига «Искабтопар»нинг калласини илди ва орқага қайтди. Уни биров кўрмади. Форга қайтиб, таҳорат олиб, чуқур қазиди. Кўзларидан ҳамон ёш оқарди. Соқоллари нам тортганди. Ўзича ғўнғиллаб, жонини сақлаб қололмагани учун хонимдан узр сўради. Эргашни қарғарди, лаънатларди: «Илоҳим, сенинг ҳам бошингга шу кунлар тушсин. Худонинг ўзи жазоингни берсин. Икки кўзинг оқиб тушсин. У

дунё-ю бу дунё ватанни кўриш насиб қилмасин. Юрт меҳри, соғинчида юрагинг ёниб ўлгин. Итдай бегона юртларда сарсон-у саргардон кезгин. Кафансиз жасадинг шу тошлар орасида чириб кетсин!» «Чўтир» бу сўзларни тилидан қўймай, қўйлагини, хонимнинг бошидаги қон доғларини ювиб ташлади. Сочларини таради. Кейин ўзининг қўйлагига ўраб, кафанлади.

Тизза бўйи қазилган чуқур ичига каллани қўйди. Шунда хонимни бундан кейин ҳеч қачон кўролмаслигини ўйлаб, у билан абадий видолашаётганини тушуниб, ич-ичидан эзилиб, хўнграб йиғлаб юборди. Шишиб кетган, аламдан ёнган қалбини мана шу кўз ёшлар бўшатарди. Ер тубига қўйилган бошнинг устига тупроқ тортишга кўнгли бўлмасди. Хонимнинг очиқ қолган, шишадай қотиб қолган нигоҳлари кўз олдидан сира кетмасди. «Кечиринг, опажоним, жонингизни асраб қололмадим. Сизни ўлдирган жаллодлар албатта, бундан оғирроқ жазога лойиқ. Мен ҳаммасидан қасос оламан. Аллоҳ эрталабгача омонатини олмаса, қолган жисмингизни ҳам топиб, шу ерга келтириб кўмаман.»

«Чўтир» йиғлаб-йиғлаб, қўллари қалтираб қабрга тупроқ тортди. Кейин қиблага юз буриб, узоқ вақт Қуръон тиловат қилди. Юзига фотиҳа тортаётганида шу томон келаётган тўрт нафар жангарига кўзи тушди. Улар бир-бирини қувлашаётгандек, чопқиллаб келишарди. «Чўтир» уларни таниди, аммо на кўрқди, на ваҳимага тушди. Ўрнидан туриб, гор ичига юрди... Жангарилар етиб келишганида уларнинг узук-юлук гаплари эшитилиб турарди.

- Айтмадимми, бу «Чўтир»нинг иши деб!
- Қани ўша касофат, атрофни қаранглар!
- Бизни кўриб, қочиб қолгандир-да!

- Қаёққа ҳам қочарди?!
 – Форнинг ичига яширингандир!
 – Ичкарига кирамиз!

Жангарилар машъала ёқиб, ичкарига киришди. «Чўтир» ҳамон ортига қарамасдан, қулоқларига чадинаётган гап-сўзларга парво қилмасдан, қоронғилик қаърига кириб борарди. Ортидан таралаётган ёруғлик тошларда акс этарди. Қоп-қоронғи йўлак ичида у ўзини на тошга урар, на қоқиларди. Ўткир нигоҳлари зулматни ёриб бораётгандай эди. У изидан одамларнинг қувиб келаётганини билди, аммо чопмади, яширинишни хаёлига келтирмади ҳам. Жангарилардан бири уни кўриб қолди.

– «Чўтир», хув ана у! – кўлидаги машъалани баланд кўтариб қичқирди. Қип-қизил аланга шуъласи ўн беш қадамлар нарида кетиб бораётган одамни қорайтириб кўрсатарди.

– Отинглар! – қичқирди Бахтиёр.

Бир пайтнинг ўзида тўрт автоматдан отилган ўқлар чўғ мисоли учиб, тошларга урилди. Шунда тепадаги харсанглардан бири қулаб тушди. Гўё фор босиб қоладигандек ҳаммалари кўрқиб, ваҳимага тушиб қолишди. Олдинда бораётган «Чўтир» кўздан йўқолди.

– Тошлар босиб қолади! – қичқирди кимдир.

– Орқага қайтдик! – буюрди Бахтиёр.

Жангарилар машъалани ташлаб қочишди. Отган ўқлари «Чўтир»га тегдими, йиқилдими, жони узилдими – буни билишмади. Ичкарига қайтиб киришга юраклари бетламади.

– Энди нима қиламиз? Хўжайинга нима деб жавоб берамиз? – маслаҳат солди Эркин шерикларига.

– Отиб ташладик, деймиз!

– Хўжайин ишонмайди, жасадини кўрсат, деб қайтаради.

– Менда бир таклиф бор, – деди Эркин.

– Айт! – Бахтиёр унга умид билан қаради.

– Форнинг оғзини тошлар билан тўсиб ташлаймиз!

– Портлатиб ташласак-чи?

– Тепадан тошлар кўчиб тушиши, ҳаммамизни босиб қолиши мумкин!

Жангарилар катта-катта тошларни суриб, думалатиб келишиб, фор оғзини тўсишди. Кўнгиллари таскин топиб, орқаларига қайтишди.

ЮРТДА

Куз ёғинсиз келди. Шарифнинг далаларидаги пахталар қийғос очилди. Вилоятнинг унумдор жойларида ҳам бу даражада мўл ҳосил етиштирилмаганди. Шариф пахтани терим машиналари ёрдамида йиғиштириб олишга аҳд қилди. Қўшни тумандан икита агрегат олиб ўтди. Бир теримдаёқ режа бажарилди. Вилоят ҳокими бу хабарни эшитиб, ярим тунда Шарифнинг даласига келди. Пайкалларда терим машиналари гуриллаб ишлаётганини кўрган ҳоким эгат оралади. Чанокларга сиғмай, тошиб кетган пахталарни кўриб, юраги тўлқинланиб кетди.

Бахтиёр Иномов Шариф тўғрисида кўкламда эшитганди. Бироқ вақт топиб, унинг даласига келишга, бир фурсат суҳбатлашишга имкон тополмаганди. Давлат раҳбарининг ташаббуси билан шаҳарда қайта қурилиш ишлари бошлаб юборилганди. Кўп қаватли бинолар олдидаги кўримсиз ошхоналар бузиб ташланди. Йўл бўйларига арчалар экилди. Қисқа муддат ичида шаҳар таниб бўлмас даражада

қиёфасини ўзгартирди. Ҳоким мана шу ишларнинг бошида туриб, хўжаликка келишга вақт тополмаганди. Кеча фермер йигитнинг гектар бошидан 30 центнердан ҳосил етиштирганини эшитди-ю, тонг ёришмай йўлга отланди. У машиналар ишлаётган пайкалга ўтди. Иккита прицеп пахтага тўлган, терим агрегатларидан бири бункердаги пахтани бўш прицепга ағдараётганди. Иккинчи машина эса пахтазор ўртасида худди денгиздаги кема каби сузиб келарди. Рулда Шарифнинг ўзи эди. Уфқ бўзариб қолганди.

– Тунда ишлашни ёқтираман, – деди фермер ҳоким билан кўришар экан. – Бундай пайтда одамнинг ишлагиси келади, ўз меҳнатингдан юрагинг завқшавққа тўлади! Теримга тушганимиздан бери тунги уйқуни ҳам унутиб қўйганмиз!

– Қандай қилиб, юқори ҳосил етиштиришга эришдингиз, ахир бу ерлардан шу пайтгача 25 центнердан ошириб ҳосил олинмаганди? – сўради Бахтиёр Иномов.

Шундан сўнг Шариф йил бошидан бошлаб, ерга қанча маҳаллий ўғит солганини, ернинг шўрини такрор ва такрор ювдирганини, одамларни рағбатлантирган ҳолда ғўзаларга алоҳида меҳр билан ишлов беришганини, ҳамма-ҳаммасини сўзлаб берди. Ҳоким унинг гапларига диққат билан қулоқ тутди. Бир йилдаёқ иши юришиб кетганига қойил қолди.

– Ерни қалин шўр босганди, – деди Шариф қўллари билан теварак-атрофни кўрсатиб. – Ариқ-зовурлар қум ва тупроққа тўлгани учун ер бетига сув тепчиб чиққанди. Атрофимга ўн чоғли йигитни тўпладим. Уларнинг қалбида аввало меҳнатга иштиёқ уйғотдим. Ойлик иш ҳақларини вақтида тўладим. Ишловчилар сони ортиб, иш сўраб келадиган ёшлар

кўпайди. Қишнинг чилласида, ернинг шўрини қайта-қайта ювдик. Гектар бошига 50 – 60 тоннадан маҳаллий ўғит солдик. Дехқон меҳнатини соғинган ер устидан залворли тўнини ечгандек енгил тин олди. Қайта жон киргандек, пўрсиллаб, яйраб-яшнаб, худди, мана энди мендан меҳнатингга яраша ҳосилни талаб қилавер, дегандек, гуркираб кетди. Қадаган уруғимиз ҳам беҳато униб чикди. Кўриб турганингиздек, пахтамиз ёмон бўлмади. Мақсадимиз, ҳосилдорликни 40 центнерга етказиш.

Ҳоким қаршисида ўз меҳнатидан кўзлари чакнаб турган йигитнинг ишбилармонлиги ва тадбиркорлигига қойил қолди. Шундан сўнг сут-товар фермасига ўтишини, у ерда боқиладиган молларни кўрмоқчилигини айтди. Шариф терим агрегатини шеригига қолдириб, ҳокимнинг машинасида фермага жўнади. Бу пайтда тун пардасини кўтариб, тонг бўзариб қолганди. Юлдузлар бирин-кетин сўниб борарди. Машинага ўтиришдан олдин ҳоким яна бир бор бепоён далаларга боқди.

Улар фермага келишганида соғувчилар ўз ишлари билан машғул эдилар. Қоровул теварак-атрофни супуриб, сув сепиб қўйганди. Қария ичкарига қирган меҳмонни бир пиёла иссиқ чойга таклиф қилди. Бахтиёр Иномов қумғонда қайнаган чойдан мириқиб ичди. Сўнг молхонага ўтишди. Ҳоким яқин кунлар ичида бу ерда фермер хўжалиги раҳбарларининг республика семинар-кенгаши бўлишидан хабардор эди. Шу сабабли, катта тайёргарлик ишлари кўриладиганди. Теварак-атроф саранжом-саришта. Топширилган пахтанинг чигити ва кунжараси ўтган куни молхонага келтирилган, махсус зовурларга силос бостирилганди. Сигирлар боқиладиган бўлим қай-

тадан таъмирланган, соғиш ишлари техникалаштирилганди. Сут шиша қувурлар орқали катта идишга келиб тушарди. Молларнинг кўпи зотдор ва наслдор эди. Бахтиёр Иномов республиканинг жуда кўп вилоят ва туманларида иш юзасидан бўлган. Чорвадор ва фермерларнинг иши билан танишган. Аммо бирорта фермер хўжалиги раҳбарлари бундай зотли молларни кўпайтиришга жиддий эътибор бермаётганидан дили ранжиганди. Бу ерда ўзи орзу қилган швед ва голланд молларини кўриб, хурсанд бўлиб кетди.

Соғувчи қизлар ҳокимнинг атрофини ўраб олишди.

– Бир бош сигир қанча сут берапти? – қишлоқчасига қизларни суҳбатга тутди ҳоким.

– Менинг сигирларим 30 литрдан сут беради, бир кунда 300 литр сут соғиб оляпман, – деди орқарокда турган жингалак сочли қиз.

– Мен 31 литрдан сут соғиб оляпман, – деди иккинчи соғувчи.

Кўшни бўлимда бўрдоқи моллар бокиларди. Қорни тўйган новвослар кавш қайтариб, бурунларида нафас олиб, ўринларидан туrolмай ётарди. Улар одам тасаввурига сиғдиrolмайдиган даражада семирб, тўлишиб кетганди. Бундай молларнинг бозордаги баҳоси беш миллион сўмдан кам эмаслигини ҳоким билди. Шариф соғин сигирларни, бўрдоқи молларнинг қандай боқилаётганини сўзлаб берди. Бахтиёр Иномов кутганидан ҳам зиёда ишларни кўриб, қувонди.

– Шарифжон, ука, ишларингиздан кўнглим тоғдек ўсди. Сиздек меҳнаткаш йигитлар бор экан, Ватанимиз, юртимиз, халқимизнинг келажаги бундан ҳам буюк бўлади. Сизга омад тилайман. Бўш келманг. Насиб қилса, семинарга ўзим келаман.

Шариф хоқимни кузатиб, машина ортидан бир муддат қараб қолди. Биринчи бор ўз ишидан қониқиш ҳис қилди. Ортга қайтмоқчи эди, шу томон келаётган оқ рангли «Жигули»ни кўриб тўхтади. «Ким бўлдийкин?» деган ўй Шарифнинг кўнглидан ўтди.

Машина тўхтади. Олдинги ўриндикдан ўрта ёшли икки йигит тушди.

– Бу ернинг эгаси қаерда? – сўради бошига чарм шапка кийган қийғир кўзли йигит.

– Эгаси шу ерда! – жавоб қилди Шариф.

– Зудлик билан топиб келинг. Вилоят прокуратурасининг ўта муҳим ишлар бўйича терговчиси Тошкенбоев келдилар, деб айтинг!

Тошкенбоев тева­рак-атрофга меровланиб бокди. Шарифнинг қаршисида турганини кўриб, аччиқланди.

– Қулоғингиз оғирми, сўзларимни эшитмадингизми?

– Бу ернинг эгаси менман, – деди юраги ёмон хабардан хап­риқиб.

– Мен бошлиқни сўраяпман? – терговчи энди чинакамига аччиқланди.

– Сиз сўраётган одам менман! – яна бир бор так­рорлади Шариф. У чарм шапкали терговчининг бе­жизга келмаганини тушунди.

Терговчи ён чўнтагидан гувоҳномасини олиб, Шарифнинг бурни тагигача олиб келиб кўрсатди.

– Мен билан бирга идорага боришингизга тўғри келади! Сизни шахсан бошлиқимиз сўроқ­лаяптилар!

– Кийиниб олсам майлими? – Шариф энди қочиб кетолмаслигини, шаҳарга олиб боришса, қамаб қўйишларини кўз ол­дига келтирди.

– Ҳожати йўқ, сизга ўзимиз кийим тайёрлаб қўйган­миз! – деди терговчи унинг билагидан ушлаб, машина томон суд­рар экан.

БИШКЕК

Яхё Худойбергановни ўлдириш фикридан қайтди. Гаровга олиб, ҳукумат раҳбарларини истаган жойга музокарага чақириши мумкинлигини ўйлади. Улар номига мактуб битиб, Худойберганов қўлидалигини, агар музокара ўтказиш учун ўз одамларини жўнатишмаса, Афғонистонга олиб ўтиб кетишларини маълум қилди. Ҳукумат аъзолари шошилинч йиғилиш чақиришди. Ёрдамчини қутқариш учун жангарилар талаб қилган жойда музокара ўтказишга рози эканликларини билдиришди. Ташқи ишлар, Мудофаа, Ички ишлар вазирликлари ҳамда Миллий хавфсизлик хизматининг юқори мансабдорларидан иборат **тўрт киши** Помир тоғига жўнаб кетишди. Жангарилар, «музокарачиларнинг хавфсизлиги тўла қафолатланади», деб ваъда беришгани боис, кузатувчилар қўйилмади.

Давлат маслаҳатчисининг қўлга олиниши ҳукумат учун кутилмаган ҳол эди. Давлат бошлиғи музокарачиларга ўз халқининг муносабатини билдирганди. Жангарилар қўп жойларга пистирма қўйишганди. Бир неча чақирим масофадан тангани беҳато урадиган, замонавий қуроллар билан қуролланган мерганлар уларнинг йўлини пойлаб туришарди. Сарик байроқнинг кўтарилиши мерганларга ўқ узиш ишорасини берарди. Вакиллар билан музокара ўтказишга «Аждарғор» танланганди. Фор баландликда жойлашгани боис, теварак-атрофни бемалол кузатиш имконини берарди. Бирорта ёт одам бу жойга қўққисдан хужум қилолмасди.

Музокарага келганларни Яхё кутиб олди. У ўзининг ғалабасига қаттиқ ишонганди. «Биз талаб қил-

ган одамлар келишдими, демак, бизнинг шартимизга рози бўлишади», деб ўйлаганди. Яхё уларни ичкарига бошлади. Фор оғзида юзини ниқоб билан тўсган, тиш-тирноғигача қуролланган жангарилар туришарди.

– Худойберганов қаерда? – сўради вакиллардан бири.

– Ундан хавотир олманг, маслаҳатчи хавфсиз жойда. Биз уни азиз меҳмонимиздек сақламоқдамиз! – жавоб берди Яхё.

– Уни кўришимиз керак!

– Кетишларингда, албатта, қўлларингизга топшираман!

– Таклифингизни айтинг! – Миллий хавфсизлик хизмати раиси ўринбосари Яхё билан гаплашиб ўтиришни истамади.

– Таклифим у қадар давлат аҳамиятига эга эмас, десак ҳам бўлади.

– Унда нима учун бизни чақиртирдингиз? – сўради асабийлашган ички ишлар вазирининг ўринбосари.

– Чақиритишимнинг сабаби, – деди Яхё, – Помир тоғларидан одамларимизга қўналға ҳамда Ўзбекистонга кириб-чиқишимиз учун йўлак ажратиб беришга розиликларингизни олиш. Биз одамларингизга ҳеч қандай зарар етказмаймиз. Улар бемалол чорваларини боқишлари, деҳқончилик билан шуғулланишлари мумкин. Агар талабимиз қондирилса, давлатнинг Россия ва Хитойдан олган қарзини узамиз. Мамлакатнинг хазинасига чет эл инвестициясини олиб кирамиз. Бозорларингизни озиқ-овқат ва аҳолининг эҳтиёжига зарур бўлган энг арзон моллар билан бойитамиз. Олти ойдан бери иш ҳақи ололмаётган ишчиларнинг ҳақларини тўлаймиз.

– Мабодо, талабингизни қондирмасак-чи? – сўради ички ишлар вазирининг ўринбосари.

– Унда биз бошқа чора қўллашга мажбурмиз!

– Масалан?

– Биринчидан, мамлакатингиз худди сувга чўкаётган орол каби хавф остида турибди. Ишчилар, пенсионерлар, талабалар ярим йилдан бери иш ҳақи олишгани йўқ. Ишсизлар сони кўпаймоқда. Заводлар, фабрикалар тўхтаб қолган. Мамлакатнинг жанубида миллий низолар чиқиш хавфи бор. Агар буларнинг олди олинмаса, билиб қўйингки, элатлар ва миллатлар, гуруҳлар ўртасида қон тўкилиши мумкин. Оқибатда, ҳукумат парчаланади. Бу ҳам бизга боғлиқ. Иккинчидан, ҳукумат раҳбарининг ёрдамчиси кўлимизда. Таклиф инобатга олинмас экан, у сизларга қайтарилмайди! Истасак, ўлдирамиз, истасак, Афғонистонга олиб кетамиз!

– Бизнинг заиф томонларимизни яхшигина ўрганибсизлар-да? – деди Ташқи ишлар вазирлигининг вакили.

– Буни яшаш учун кураш дейдилар, – сурбетларча иршайиб қўйди Яхё. – Хўш, таклифимиз маъқулми?

Музокарага чақирилганлар бир-бирларига қарашди. Уларнинг юз-кўзларидан ҳеч нарсани уқиб бўлмасди.

– Ҳозирданоқ сизнинг таклифингизга ҳукумат аъзоларининг қарорини айтишим мумкин, – деди мудофаа вазирининг ўринбосари. – Биринчидан, Ўзбекистон – Ўрта Осиёдаги мудофаа жихатидан энг қудратли давлат. У билан ўйнашганлар шарманда бўлиб қолиши мумкин. Иккинчидан, Қирғизистон ҳукумати террорчилар билан ҳеч қачон мурося йўлини танламайди. Унинг йўли битта – тинчлик

ва барқарорлик. Учинчидан, ўзбек билан қирғиз халқининг дўстлиги, қариндош-уруғчилиги асрлар мобайнида давом этиб келмоқда. У мисоли эт билан тирноқ. Қирғизлар ўз биродарлари ўзбеклардан кўп яхшиликларни кўрган. Ўзбек зиёлилари қирғиз халқининг хонадонига маърифат ҳамда зиё олиб кирган. Фулом Зафарий домла қирғиз овулларида болаларни илмга ўргатган. Қурбонжон Додхоҳ ҳар икки халқнинг озодлиги йўлида курашган. Биз уларнинг рухларини чирқиратиб, ватансизларга эшигимизни очиб, азиз тупроғимизни оёғости қилишларига ҳамда келажак авлод олдида шарманда бўлишни истамаймиз!

Ўринбосарнинг сўзлари Яҳёнинг бошига болта ургандай таъсир қилди.

— Ҳеч бир давлатнинг дўсти бўлмайди, фақат манфаатдорлиги бўлади!

— Қандай тушунсанг, шундай қабул қил! — қўл силтаб қўйди вакиллардан бири.

— Демак, сиз, мухтарам жаноблар, бизнинг таклифимизни қабул қилмайсизлар!

— Бу ҳақда гап бўлиши мумкин эмас! — деди Миллий хавфсизлик хизмати вакили.

Яҳёнинг юзига заҳарханда кулги ёйилди.

— Мен қирғизларнинг бу қадар дўстга содиқ миллатлигини билмас эканман!

— Дўстликни ҳеч қандай ғараз, ифво, фитна бузолмайди!

Яҳё ёнида ўтирганларга қаради.

— Хўш, жаноблар, сизлар ҳам шундай фикрдамысизлар?

— Қароримиз қатъий! — дейишди музокара қатнашчилари бир овоздан.

– Искандар! – жон ҳолатда кичқирди Яхё.

Эшик олдида турган куролли йигитлардан бири югуриб келди.

– Лаббай!

– Меҳмонларни ичкарига олиб кир!

Искандар милтиқнинг қўндоғи билан мудофаа ва-
зирининг елкасига урди.

– Тур ўрнингдан, худди энангнинг тиззасида ўтиргандай, ялпайиб ўтириб олибсан!

Хаммалари ўринларидан туришди. Искандар уларнинг елкасига қўндоқ билан уриб, ичкарига хайдади. Форнинг оғзи тор бўлса-да, ичи кенг эди. Асир олинганлар ўн беш қадамча юришгандан кейин, Искандар шундай деди:

– Бирортанг қочишга уринадиган бўлсанг, отиб ташлайман!

Туткунлар атрофга қарашди. Бу ерларга ёруғлик етиб келмасди, қоронғи эди. Улар тош устига ўтиришди. Нима қилиш кераклиги тўғрисида ўйлашди. Миллий хавфсизлик хизмати вакили фор ичини кўздан кечирди. Чиқиб кетадиган йўл тополмади.

Яхёнинг одамлари Худойбергановни шаҳар ташқарисидаги уйнинг ертўласига қамаб қўйишганди. Унинг аҳволи оғир эди. Юраги тез-тез безовта қиларди. Синган суяклари зирқираб оғирди. Соқчини бир неча маротаба чақирди.

– Отиб ташла! Ўлимимга розиман. Мен туфайли бошқаларни қийнама!

Аммо унинг арзига ҳеч ким қулоқ солмади.

– Ҳозирча нафас олиб тур, бари бир сени тириклай уйингга жўнатмаймиз, – деди соқчи. – Тириклигинг ишларимизни битириб олишимизга ёрдам бериши мумкин. Ҳатто, ўлигинг ҳам!

– Юзсиз! – кичқирди Худойберганов. – Қасдинг бўлса, аламинг бўлса, ўзимдан ол! Менинг жоним билан миллатни, юртни сотиб олишни ўйлама!

– Тасанно! – қарсак чалиб олқишлади соқчи. – Одам боласи вафоти олдидан ватаннинг тақдирини ўйларкан-да! Ўлимнингдан кейин номингни абадий қолдирмоқчимисан?! Кўп қувонма, истасак, сени юрт хоинига айлантириб қўйишимиз мумкин. Ай-тайлик, биз билан музокара қиладиган ҳукумат раҳбарларига: «Худойберганов биз томонимизга ўтди, у таклифимизни қабул қилди, ҳозир биз билан, сизларни ҳам биз томонга ўтишларингни илтимос қил-япти», десак ишонишади.

Худойберганов оғзидаги тупукни соқчининг юзига тупуриб юборди. У бундан қаттиқ ғазабланди. Енги билан юзини артиб, милтиқнинг қўндоғи билан ёрдамчининг гарданига туширди. Худойберганов хушсиз ерга йиқилди.

Яхё ҳукумат раҳбарларининг йўлак очиш тўғрисидаги таклифини рад этганлигини Баширнинг қулоғига етказди. У буни кутмаганди. Нохуш янгиликни Меҳмед Чегечи жанобларига етказиш қанчалик офир бўлмасин, бари бир сим қоқди.

– Биз ўйлаган режа амалга ошмади, маслаҳат беринг, нима қилайлик?

– Асир олинган раҳбарлардан иккитасини қўйиб юборинг, иккитасини ўзингиз билан бирга Афғонистонга олиб ўтинг. Сиз Афғонистонга олиб ўтган раҳбарларни қутқариш учун ҳукумат шошилиш чора кўради. Унгача биз улар билан ишлаб, «мулла» қилиб қўямиз.

– Қайси бирларини олиб ўтай?

– Ички ишлар вазирининг ўринбосари билан ташқи ишлар вазирининг ёрдамчисини олиб ўтсангиз, бас.

– Худойбергановни-чи? – сўради Яхё. – Уни нима қилайлик?

– Уни машинага ўтқизиб, «совға» қилиб жўнатишлар. Ҳукумат раҳбарларининг ёдида бир умр сақлашиб қолсин!

Яхё раҳнамонинг фикрини тушунди ва бу ҳақда одамларига хабар жўнатди.

ҚОРАТЕГИН

Мирзо Қоратегинга бир ҳафта кечиқиб келди. Келганида тун қоронғи бўлганди. Соқолли кимса лагерда пайдо бўлган ва айни пайтда зиндонда ётган йигит тўғрисида уни огоҳ этди.

– Ким экан? – сўради Мирзо. – Аниқладингларми?

– Биздан эмас, Ўзбекистондан ўтган. Тилидан билдик.

– Нимага келибди? Сабабини ўргандингларми?

– Сўроқ-саволни ўзингиз қиласиз, деб индамадик.

– Индамадик? – аччиқланди Мирзо.

– Шундай! У билан яна бир йигит келганди. Уни зиндонда ўлдириб қўйди.

– Ким экан у?

– Бир пайтлар биздан қочиб кетган Ортиқ исмли йигит.

– Унга бу ерда нима бор экан?

– Уларнинг ўртасида қандайдир сир бор. Ё уни-си, ё буниси сотқин. Бир-бирларини сотиб қўйишдан қўрқиб ўлдирган.

– Мен гапларини эшитдим. «Қасос олдим», – деди ўлдиргани!

Мирзо тахмини тўғри чиққанини билди ва бетоқатланиб ўрнидан турди.

– Уни тезда олдимга олиб кинглар!

Жаҳонгир очлик азобида қийналиб, хушдан кетиб, сасиб-бижғиб кетган мурданинг ёнида ётарди. У ҳеч нарсани ҳис этмасди ва тепада бўлаётган ғала-ғовурларни эшитмасди ҳам. Мирзонинг топшириғи билан уни тепага қўтариб олишди.

– Ўлиб қолганга ўхшайди, – деди жангарилардан бири.

– Товонига мих қоқамиз!

– Кўкрагига қулоқ тут-чи, юраги уряптимикин?

Жангари чўчинқираб, қулоғини Жаҳонгирнинг кўкрагига босди:

– Уряпти, – деди у шеригига қараб.

Унга сув ичиришди. Табиблар ўт-ўланлардан тайёрланган дорини хидлатишди. Бир муддат ўтиб, Жаҳонгир кўзини очди. Бироқ ўрнидан туролмади. Табиблар, «икки-уч кундан кейин ўзига келади», дейишди. Мирзонинг топшириғи билан уни чодирга ётқизишди. Эртаси куни тўдабоши унинг олдига кирди. Афт-ангорига тикилиб, бу йигитнинг тозалигини билди ва бу ерга жосуслик мақсадида ўтган, деган фикрда тўхтади.

– Кимсан? Бу ерга нима мақсадда келдинг? – сўради тўдабоши.

– Адашган одамман, – жавоб берди Жаҳонгир зўрға лабларини қимирлатиб.

– Адашганман?!

– Шундай.

– Қаёққа кетаётгандинг?!

- Кобулга!
- Ортиқни нега ўлдирдинг?
- У мени ўлдирмоқчи бўлди.
- Исмингни айт?
- Жавлон!

– Билиб қўй, агар алдасанг, мен кечирмайман. Бошингга дунёнинг ташвишини соламан. Онангнинг қорнидан тушганингга пушаймон бўласан!

– Мирзобек, бу сизни алдаяпти, – деди ёнида соядек эргашиб юрган соқолли кимса. – Мен зиндонда айтган гапларини ўз қулоғим билан эшитдим. «Хамангни ўз қонингга чўктираман!» – деди.

Мирзо Жаҳонгирнинг оқариб, эти суякларига ёпишиб қолган юзига тикилиб, ҳақиқатан ҳам бу йигитнинг жосуслик мақсадида ўтганлигига иқрор бўлди ва айни пайтда ундан осонликча сўз ололмаслигини ҳам тушунди. «Бари бир гапиртираман, ҳамманинг олдида бу ерга нима мақсадда ўтганлигини айтишга мажбур қиламан, – деган қарорга келди. – Айтмаса, ўзидан кўрсин!»

Эртаси куни у одамларига чодир олдига гулхан ёқишни буюрди. Беш-олти жангари тоғлардан ўтин териб тушишди. Гулхан ёқилди. Нима мақсадда бундай қилинганини Мирзодан бошқа ҳеч ким билмас-да, олов яхши ниятда ёқилмаганлигини сезишарди. Айримлар юрак ҳовучлаб, чодирдан узоқроқ кетишди. Мирзо соқолли кимсани ҳузурига чақирди.

– Бандини олиб чиқинглар!

Жаҳонгирни ташқарига олиб чиқишганида Мирзо гуриллаб ёнаётган олов ёнига қўйилган курсида, оёқларини чалиштириб, чилимнинг сўрғичини оғзига солиб, гоҳ-гоҳида нашанинг ширали тутунини тортиб, ҳузур қилгандай бошини чайқаб ўтирарди.

Қора кийим кийган икки жангари Жаҳонгирнинг қўлларини қайириб, бошини ерга теккудай энгаштириб, чодирдан олиб чиқишди. Оловга яқин жойга ўтқизишди. Иссиқ юзига чаён нишидай санчилди. Бироқ у ўрнидан туролмасди, орқага ҳам чекинолмасди. Елкасидан босиб турган барзангилар бунга имкон беришмасди. Атрофдагиларнинг кўзлари Жаҳонгирда эди. Уни олов ёнига олиб келиб, сўроқ қилишларини кўпчилик тушунмасди.

– Ким бу йигитни танийди? – сўради Мирзо одамларига қараб.

Гулхан «тили»ни кўкка чўзиб гуриллаб ёнарди ва ўзидан теварак-атрофга иссиқлик таратарди. Бўғилиб, димиқиб бораётган Жаҳонгирнинг қизиб кетган юзларидан тер қуйиларди. Эғнидаги кийимларига мошдек чўғ тушса, ёниб кетиши ҳеч гап эмасди.

Ўнлаб нигоҳлар тутқунга қадалганди. Бошини эгиб олгани боис, юзи кўринмасди. Буни тўдабоши тушунди ва одамларига, «бошини кўтар», деган маънода ишора қилди. Улар Жаҳонгирнинг сочидан ушлаб, калласини орқага қайиришди.

– Мен танийман! – ўрта қаторда турган жангарининг баланд овозда айтган сўзи ҳамманинг эътиборини ўзи томон қаратди. Мирзо қўли билан, «бери кел», деган ишора қилди. Жангари келди.

– Ким? Исми нима? – босиқлик билан сўради тўдабоши.

– Шаҳар прокурорининг арзандаси.

– Исмини айт?

– Жаҳонгир!

– Нима иш қилади?

– Нима иш қилишини билмайман, хўжайин, ҳар қалай прокурорнинг ўғли майда-чуйда ишда ишламайди-ку!

Мирзо бош ирғаб қўйди. У ўзининг тахмини тўғри чиққанлигидан жилмайди. Қўлидаги учи чўғ бўлиб турган таёкни Жаҳонгирнинг пешонасига тиради. Шу заҳотиёқ териси куйиб, қорайиб кетди.

– Менга исмингни Жавлон дегандинг, шундайми ёки менинг кулоғимга бошқача эшитилганмиди, прокурорнинг ўғли?

Жаҳонгир ўзини оқлай олмаслигини тушунди.

– Хўш, нима мақсадда бу ерга келдинг, кимлар сени жўнатди?

Савол жавобсиз қолди.

– Гапирмасанг, гапирма! Ҳозир ўзинг гапиришга, ҳамма гапни айтиб беришга шошиб қоласан!

Мирзо чилимни ёрдамчисига узатиб, қўлига узун таёқ олиб, олов ичидан қизиб турган ялпоқ тошни тортиб олди. Соқчилар тўдабошининг мақсадини тушунишди ва бандини кўтариб, тош устига ўтқизишди. Жаҳонгирнинг шими тутаб, кейин ёнди. Ўтирган жойида сакради. Жангарилар кулишди. Териси куйиб, қип-қизил эт кўзга ташланиб, пўрсилдоқлар ҳосил бўлди. Қон чакиллаб тош устига томарди. Жаҳонгир чидамади, бақирди. Шунда унинг юзи буришиб, кўзларидан ёш отилиб чиқди. Иссиқ этини жизғанак қилиб, суякларини зирқиратиб оғритарди. Миясига бигиз санчилгандай, ҳушидан кетишига оз қолди. Мирзо тошни тортиб олди. Ҳавони куйган этнинг иси тутганди.

– Энди айтарсан, нима мақсадда бу ерга келганингни? Ким топшириқ берди? – бояги саволини такрорлади тўдабоши.

Жангарилар қуруқ шохларни гулхан устига ташлашди. Олов қип-қизил «тили»ни кўкка чўзиб, атрофга иссиқлик таратиб ёнарди. Остига анчагина

чўғ тушиб қолганди. Оловнинг тафтидан Жаҳонгир бетоқатланиб, вужуди қизиб, нафаси бўғилиб борарди. Худди қизиб турган темирга ўхшарди. Нарироқ силжишга уринар, бироқ елкасидан босиб турган жангарилар бунга имкон беришмасди.

Мирзо ўрнидан турди.

– Гапирмасанг, гапирмай ўл, энди бизга ҳаммаси аён, сени ортикча сўроқ қилиб ўтирмаймиз! – деди.

Жаҳонгир унинг сўзларидан ва юзидаги ифодалардан, мақсадини, қолаверса, гулханнинг бежиз ёқилмаганлигини тушунди. Тўдабоши яна бир кучок шохни аланга устига ташлади. Олов боягидан кучлироқ гуриллади. Иссиққа чидай олмаган баъзи жангарилар ўзларини четга тортишди. Бандининг елкасидан босиб турган соқчилар тўдабошининг ишорасига маҳтал туришарди. Бироқ унинг нигоҳи бошқа томонда. Нега қарамаяпти? Олиб келинган ўтинлар тугаб қолди-ку! Ёки фикрини ўзгартирдимикин?

Тўдабоши оловнинг янада кучлироқ ёнишини, остига каттароқ чўғ тушишини кутарди. Қўлидаги тасбеҳни ўгириб ўтирган соқолли кимса икки кўзини тутқундан олмасди. Унинг иссиқдан қизариб кетган юзида фолибона табассум ўйнарди. Жаҳонгирнинг қарашини, бир бор кўз уриштириб олишни, шунда, «Ахволинг қалай?» демоқчи бўлаётганини қарашлари билан билдириб қўйишни хоҳларди.

Жаҳонгир думбаси қанчалик ачиштириб оғримасин, ўзини қўлга олишга, миясига урилган фикрни ижро этишни ўйларди. Юрагидаги ёниб турган қасос ўти оловнинг тафтидан кучли эди. Пайт пойларди. Ёшга тўлган кўзлари билан тўдабошининг оёқ ташлашларини таъқиб қиларди. Бир ҳамла билан уни тутиб олишга шай турарди. Елкасидан босиб

турган барзангилар ҳам иссикдан бўғилиб, юзлари чугундек қизиб, ўзларини бир оз орқага олиб, қўлларининг учини бандининг елкасига омонатгина ташлаб туришарди.

Мирзо орқага ўтирилди. Шунда орадаги масофа бир ярим қадамга қискарди. Жаҳонгирга шу керак эди. У кўз илғамас тезликда ўрнидан туриб, шердай наъра тортиб, Мирзога ташланди. Белидан маҳкам қучоқлаб, ўзини олов ичига урди. Буни ҳеч ким кутмаган, ҳатто ҳаёлига ҳам келтирмаганди. Жангариларнинг бирортаси унга ташлана олмади. Қизил аланга шу заҳотиёқ иккисини домига тортди. Кийимлари ёниб тушди. Соқол ва сочлари куйди. Гулхан атрофида тўдабошининг одамлари гир айланар, бақириб-чақиришар, бироқ ҳеч бирлари юрак бетлаб, олов ичида куйиб, ғўладай қорайиб бораётган бошлиғини олиб чиқишга журъат этолмасди. Жаҳонгир Мирзони чўғ устига йикитиб, гавдаси билан устидан босиб турарди. Тўдабоши жон ҳолатда типирчиларди, қичқирарди, фарёд соларди. Устидан тошдек босиб турган қасоскорнинг остидан чиқишга уриниб, дуч келган жойини мижғиларди. Бироқ Жаҳонгир уни остидан чиқариб юбормаслик мақсадида бутун кучи билан босарди. Чўғлар Мирзонинг терисини шилиб, куйдириб, тешиб ташлади. Жаҳонгир кимнингдир қўллари оёғидан маҳкам ушлаганини ва ташқарига тортаётганини ҳис этди.

САМАНГАН

Ўн олтинчи чодирдаги жангарилар қимирлаб қолишди. Уйқусиз тунларим бошланди. Лекин кундуз кунлари мен лагерда кам бўлардим. Баширнинг топ-

шириғи билан Абдурашид Дўстум ва Шох Маъсуднинг аскарлари жойлашган ҳудудларни аниқлашга, уларнинг одамларидан бирортасини тутиб келишга чиқиб кетардим. Эргаш икки йигитни қўшиб берганди. Усмон тўдабошининг содиқ йигитларидан эди. Унинг қарашлари, ҳаракати ва юришлари менга шубҳали туюларди. Гапларимиз ҳам у қадар қовушмасди. Ундан эҳтиёт бўлишга ҳаракат қилардим. Олти ой муқаддам Зокир билан учрашганимда, Усмоннинг юртда қилган жиноятлари тўғрисида сўзлаб берганди. Беш нафар одамнинг қонини тўкиб, бу томонларга қочиб ўтган. У билан тиллашиш мумкин эмасди. Босаётган қадамимни тўдабошининг қулоғига етказишига ишонардим. Иккинчи шеригимни яхши билмасдим. Камгап бу йигитга ишонгим келарди.

Биз тошлар орасидан довол ошиб борар эканмиз, тепадан тушиб келаётган учта қуролли одам эътиборимизни тортди. Уларнинг кимлигини ва қайси гуруҳданлигини билиш қийин эди. Уччаласи елкасига уч хил қурол илишганди.

– Булар кимлар? – сўрадим шерикларимдан.

– Биз қайдан билайлик? Сен шу ернинг эгасисан, сен биласан-да, – дейишди улар. Мен нотаниш одамларнинг бошидаги салласининг рангидан мулла Умарнинг одамлари эканлигини пайқаб қолдим. Шерикларимга айтишга шошилмадим. Уларнинг ўтиб кетишини кутдим.

– Булар Дўстумнинг одамлари, – деди Усмон. Бу таклиф ундан чиқиши мен учун айни муддао эди.

– Яхшилаб қара, адашмадингми? – атайин сўрадим ундан.

– Нега адашай? Афғангорига қара!

– Балки уларни ўтказиб юборармиз, – жўрттага маслаҳат солган бўлдим.

– Отамиз, – шошқалоқлик билан деди Усмон. – Чўнтакларини «тозалаймиз»! Эшитишимча, уларда пул кўп бўлармиш!

– Ўқ отсак, атрофда шериклари бўлса, бизни пайкаб қолишади. – бу маслаҳат Муроддан чиқди.

– Мен уларни милтиқсиз «тинчитаман», – Усмон бизга кўз қисиб, чўнтагидан бир неча дона олмос олди.

Бегона одамлар бир-бирларининг ортидан эргашиб, пастга тушиб келишарди.

– Айтмадимми, – деди Усмон шошқалоқлик билан, – улар биз томонга кетишяпти. Лагерь жойлашган ерни аниқлаб, бошлиқларига хабар беришади. Булар айбқочилар. Тезда йўқотишимиз керак!

Усмон, «қўй, бундай қила кўрма», деганимга қулоқ солмай, эмаклаб кетди. Уни ортидан кузатиб қолдим. Усмон тошларни пана қилиб, йўлни кесиб **ўтди**. Ёт кишиларни ўтказиб юбориб, тош ортидан чикди-да, олдинда бораётган жангарилардан бирига қараб, бармоқлари орасидаги олмосни отди. Жангари ари чакқандек бўйнини чангаллаб, букчайиб, гир айланди-да, кейин йиқилди. Овози ҳам чикмади. Усмон оёқ учида ҳаккалаб қолган иккитасига яқинлашди. Шунда улар Усмонни кўриб қолишди. Автоматни қўлларига олишди. Бироқ ўқ узишга улгуришмади. Усмоннинг бармоқлари орасида ялтираб турган иккита олмос бир пайтнинг ўзида ўқдай отилиб, икки жангарининг томирига санчилди. Улар бақириб-чақириб, бирин-кетин ерга қулашди. Қон йўқотиб, ҳолсизланиб, охири жон таслим қилишди. Биз чопқиллаб, Усмоннинг олдига бордик. Бу пайтда у мурдаларнинг чўнтагини кавлаб, қўлга киритган пулларини санаш билан овора эди. Мурод автомат, снайпер ва гранатомётни олиб, елкасига осди. Эргаш

битта курулга юз доллар тўларди. Мен янглишма-
гандим. Ўлганлар мулла Умарнинг жангчилари эди.

– Яхшигина хунаринг бор экан, – дедим унинг си-
рини билиш мақсадида. – Буни қачон ўргангансан?

– Ёшлигимда! – деди фахрланиб. – Беш йил олмос
отиш билан шуғулланганман. Ишонсанг, шаҳар ма-
газинларидаги олмосларни битта қўймай сотиб олар-
дим. Ўн қадам нарида туриб, тангани урардим.

– Гап йўқ, анавиларнинг бўйин томирларини аниқ
мўлжалга олганингга қойил қолдим.

– Булар менга чўт эмас, – қўлини силтаб қўйди
Усмон. – Бу ерга келишдан олдин бештасини «тин-
читганман». Шаҳар марказида олтин буюмларни со-
тадиган магазин бўларди. Иккита мелиса кўриклар-
ди. Кунларнинг бирида шу магазиндаги тиллаларни
ўғирлашга қарор қилдим. Пайтини пойлаб, ярим
тунда девор ошиб, ичкарига кирдим. Мелисалар
ухлашмаган экан, сезиб қолишди. Қочишнинг ило-
жи йўқ. Хунаримни ишга солдим, бармоқларим ора-
сида олмос, уларни отишга шайлаб олгандим. Ора-
даги масофа унчалик узоқ эмасди. Мелисалар тўп-
пончасини олгунча олмослар бармоқларим орасидан
ўқдай учиб чиқди. Мўлжални аниқ олган эканман,
соқчилар ўша заҳотиёқ «тинчишди». Шундан кейин
ичкарига кириб, бир ҳовуч тилла буюмларни олиб
чиқиб кетганман.

– Бу томонга ўтишингга шу сабаб бўлган экан-да?

– Йўқ, – қўл силтаб қўйди Усмон.

– Мен мелисаларни ўлдирган жойимда ҳеч қанақа
из қолдирмаганман. Ҳозиргача улар қотилни қиди-
ришмоқда.

– Унда нега ўтдинг, бирор сабаби борми?

– Эргашбой чақириб қолди.

– Эски таниш экансизлар-да?

– Баъзида хўжайиннинг топширигини бажариб турардим.

– Буларни шундай қолдирамизми? – сўраб қолди Мурод.

Усмон жангариларнинг чўнтакларидан олган пулларни тош устига қўйди.

– Топганимиз ўртада, – деди у бизларга қараб. – Учга тақсимлайман.

Кўзим мурданинг қўйнидан чиқиб турган пакетга тушди. Уни олдим.

– Нима экан, ўқи-чи? – Усмон хатга қизиқиб қолди. Мен унга кўз югуртирдим.

– Сен ўлдирган одамлар толибон жангчилари экан, – дедим хатдан кўзимни узмай.

– Нима дединг?

– Ўлдирган одамларинг «Толибонлар»нинг жангчилари экан, унинг мактубини Эргашбойга олиб келишаётган экан.

Усмоннинг рангида қон қолмади. Қўлимдан хатни юлиб олди-ю, бироқ форсча ёзувни ўқиёлмаслигини тушуниб, қайтариб берди.

– Бошлиққа нима деймиз? – унинг овози титради.

– Жавобини ўзинг берасан. Агар «Толибонлар» бошлиғи одамларини биз ўлдирганимизни билса, ҳаммамизни битта қўймай гўрга тикади!

– Нега буни олдин айтмадинг? – деди жаҳл билан.

– Гапимга қулоқ солмадинг, булар Дўстумнинг одамлари, дединг!

Усмон бошини чангаллаб, ўтириб қолди. У менинг бир оғиз маслахатимга зор эди.

– Менга қара, ошна, бу гап шу ерда қолсин, тўдабошига оғиз очма! Нима десанг, розиман! Бир кунингга яраб қоларман!

– Мен-ку огиз очмайман, аммо Мурод бор! – дедим сал нарирокда турган шеригимизга ишора қилиб.

– Уни ўзим «тинчитаман», истасанг, ҳозироқ бирорта жарга итариб юбораман!

– Керак эмас, – дедим уни тинчлантириш мақсадида. – Бу гап иккимизнинг орамизда қолади. Ҳозир бориб, мурдаларни кўмиб кел. Иси чиқмасин!

Усмон кетди, Мурод келиб, ёнимга ўтирди.

– Бояги хатни кўрсам бўладими?

«Нега мактубга қизиқиб қолди? Усмон қўлимдан олганида ёзувларга кўзи тушганмиди?» Хатни бермасам, мендан хафа бўлиши мумкин эди. Ноилож номани узатдим. У қоғозга кўз ташлади-ю, ранги ўчиб кетди.

– Куролларни Эргашбойга элтиб берсак, шубхаланди. «Кимни ўлдирдиларинг?» деб сўрайди, – деди.

– Нима қилиш керак? – атайин сўрадим.

– Шу ерга кўмиб кетамиз.

– Яхши фикр, – уни қувватладим.

Мурод ўрнидан турди. Куролларни олиб, панарок жойга яширди. Устига тошларни бостирди. Вақти келиб асқатиб қолиши мумкин, деган умидда атрофдаги нарсаларни хотирамда сақлаб қолдим. Мурод негадир олдимга қайтиб келмади. Тош устида хаёл суриб ўтириб қолди. Мен ҳамёнимдаги мактубни олиб, қайта ўқидим.

«Эргашбой жанобларига!

Рўзи шанба кунни ҳузурингизга олти нафар хориждан келган мартабали меҳмонларимиз боришади. Уларни яхшилаб кутиб оласиз ва ўзингизга маълум бўлган йўлакдан Ўзбекистонга кузатиб қўясиз.

Башир»

Олти нафар хорижлик нима мақсадда чегарани бузиб ўтишмоқчи?

Бу саволга жавоб айтиш мушкул бўлса-да, уларнинг мақсади аён эди. Мурод қайтиб келди. Индамай ёнимга ўтирди. Гапирмади ҳам. Хаёли ўзида эмаслигини кўзларидан сездим.

– Одамга ўхшаб гаплашмайсан, нималарни ўйла-япсан?

– Сенинг нима ишинг бор? – деди қовоғини уйиб. Мақсадини билгим келди.

– Назаримда бизнинг ичимизда юришни истама-япсан!

Мурод гапирмади. Яна илмоқли саволлар ташладим.

– Уйингни соғиндингми? Балки ота-онангни кўргинг келаётгандир?

Мурод бу гал ҳам жавоб қайтармади.

Ғашига тегмоқчи бўлдим.

– Йиғлаяпсанми, Мурод? Қўй-е, ўғил бола ҳам йиғлайдими? Агар ҳақиқатан ота-онангни, юртингни соғинган бўлсанг, бор, кетавер! Мен бошлиққа жардан қулаб, ўлди, дейман!

– Синаяпсанми? Биламан, икки қадам юришим билан ортимдан отиб ташлайсан ёки бошлиққа чақасан!

Юрагимда Муродга нисбатан ишонч уйғонди.

– Анави одамларни ўлдирганимизни бировга айтмагин! – уни синашда давом этдим.

– Ташвишланма, мен чақимчилик қилиб, тўдабошига яхши кўринишни хоҳлайдиган номардлардан эмасман!

Мурод юзини терс буриб олди.

– Сени ким олиб ўтган бу ерга?!

– Тўдабошидан сўра!

– Хар қалай ўз оғзингдан эшитганим яхши-да!

У индамади. Иккимиз жим қолдик. Мурод нигоҳини бир нуқтага қадаб ўтирар экан, унинг ёш ҳалқаланган кўзларида ичини қийнаётган азобларни кўрдим. Айни дамда мени унутиб, кўзларини олисларга тикиб, ўзининг қора ўтмишини хотирлаётганди.

– Эшитганмисан, йўқми, билмадим, бир пайтлар бизнинг шаҳримизда «Адолат лашкарлари» гуруҳи тузилганди. Улар, ўғриларга, порахўрларга қарши курашамиз, деб ҳаммани ишонтиришганди. Лашкарлар гуруҳига Мирзааҳмад исмли йигит бошчилик қиларди. Эргашнинг одамлари уни тунда осиб кетишди. Бироқ у ўлмаганди. Аркон узилиб, омон қолган. Ўша куни сахарда лашкарбоши Бишкекка қочиб кетди. Орқасидан мен ҳам бордим. Унинг ўлмай қолганини фақат хотини иккимиз билардик. Лашкарлар бошлиғи мендан ҳадиксираётганини сезиб қолдим. Кунларнинг бирида Мирзааҳмад мени ўлдириш ниятида эканлигини бир рус ошнам қулоғимга шипшитиб қўйди.

– Зудлик билан қоч, бугун тунда сени ўлдиришади, – деди у.

Ўша заҳотиёқ қочдим. Лекин қаёққа борардим? Юртга қайтай десам, мелисалар ҳамма томонни ағдар-тўнтар қилиб, лашкарларни битта-битта ушлаб қамашаётганини билардим. Шунда Қирғизистон орқали бу ерга ўтиб кетаётган Эргашнинг одамларига дуч келиб қолдим. Исминни Мурод, деб ўзгартирдим. Улар мени ўзлари билан бу ерга олиб ўтишди. Бир неча йилдан бери шу ердаман!

Мирзааҳмаднинг тириклиги мен учун муҳим маълумот эди.

– Лашкарлар бошлиғи ҳозир қаерда? – сўрадим Муроддан.

– У ҳали ҳам Бишкекда бўлса керак. Бошқа қаерга ҳам борарди? Фақат исмини ўзгартириб олган.

– Эргаш унинг тириклигини биладими?

– Билса, ҳозироқ одамларини жўнатиб, калласини уздириб келади.

– Уни кимлар ҳимоя қилади?

Мен Муродга ўринсиз савол бердим, деб ўйлагандим. Бироқ у аҳамият бермади.

– Эргашни кимлар ҳимоя қилаётган бўлса, ўшалар қаноти остида сақлайди-да! – деди.

– Тушунмадим?

– Нимасига тушунмайсан? Фақат улар бир-бирларини сотишмайди. Агар лашкарлар бошлиғи Баширдан: «Эргашни танийсанларми?» – деб сўраса, улар албатта, «Қайси Эргашни?» – деб елка қисади. Буларда шундай қонун бор: ким билан ишлаётганликларини сир сақлашади. Ўртада ишончли одамлари воситачилик қилади.

– Боя исмини ўзгартириб олган, дедингми?

– Қўлида хорижнинг уч-тўртта паспорти бор. Бугун Аҳмад бўлса, эртага Тошмат бўлиб юраверади.

Мен учун кўп нарсалар ойдин бўла бошлади («Адолат лашкарлари»нинг жинойий ишлари тўғрисида биз кейинги саҳифаларимизда баён этамиз).

Усмон мурдаларни кўмиб қайтди.

– Энди кетсак ҳам бўлади, – деди олдимизга келиб.

– Вақт кеч бўлди. Боргуниimizча қоронғи тушади.

Йўлга тушганимизда Усмон сўраб қолди:

– Қуруллар қани?

– Жарга ташлаб юбордим, – дедим. Мурод ялт этиб менга қаради.

– Нега ташладинг?!

– Эргаш сен ўлдирган одамларни қуролларидан таниб қолиши мумкин!

– Ҳа-я, эсимга келмабди!

Шу куни марказга «Адолат лашкарлари» гуруҳининг бошлиғи ҳозирда тириклиги ва Башир олти нафар жангарини Ўзбекистонга жўнатаётганлиги тўғрисида маълумот жўнатдим.

Шанба куни Эргаш бизни яна кузатувга чиқарди. Учаламиз ҳамон бир-биримиздан ҳадиксираб юрардик. Муродга ишона бошлагандим. Умарнинг ўрнини босишига умид қилдим. Арзимаган топшириқлар бериб, синадим. Усмон эса кўпроқ мендан хавотирланарди. Юрсам ҳам, турсам ҳам, изимдан соядек эргашарди. Нияти ёмонлигини кўзлари ошкор қилиб турарди.

Мурод ортда келарди. Усмон иккимиз ёнма-ён гаплашиб борардик. Бир пайт қичқирган овоз бизни ортга қарашга мажбур қилди. Йигирма қадамча нарида Мурод оёғини ушлаб додларди. «Илон чақиб олган бўлса керак», деган фикр хаёлимдан ўтди. Бу ерларда заҳарли илонлар бисёр эди. Чопиб олдига бордик.

– Нима бўлди?

– Оёғим қайрилиб қолди! Мен йўлга ярамайман, сизлар кетаверинглар!

– Сени ташлаб кетолмаймиз!

– Топшириқ нима бўлади?

Эргаш «Ўлик довон»ни назорат қилишимизни тайинлаганди.

– Майли, сен шу ерда қол, қайтишда олиб кетамиз, – деди Усмон шилпиқ кўзларини менга тикиб.

Йўлда давом этдик. Усмон ортимдан келарди. Ҳар қадамимда кўзимнинг кирида кузатиб борар-

дим. Юрагим гаш эди. Мени қандайдир хавф кутаётгандек эди...

* * *

Мурод ўзини айёрликка солганди. Бир оздан кейин ўрнидан туриб, гранатомёт яширилган жойга чопди. Вақт тифиз. Зудлик билан лагерга олиб келадиган йўлга етиб бориши зарур. Гранатомётни олиб, шимол томонга судраб кетди. У тинимсиз чопарди. Тошларнинг ўстидан кийикдай сакраб ўтарди. Тепага чиқаётганида қуроли қўлидан чиқиб, чуқурга тушиб кетди. Уни олиб чиқиш учун ярим соат вақт йўқотди. Оёқ кийимини тошлар тилиб, йиртиб ташлади. Товонидан чакиллаб қон оқарди. Танаси қора терга ботганди. Каттагина жарга дуч келди. Ундан сакраб ўтолмасди. Эни уч қулоқ келарди. Кўприк кўринмасди. Жарнинг этагига бориш учун икки соатдан кўпроқ вақт кетади. Мурод вақтдан ютиш мақсадида белидан арқонни ечди. Каттагина тошни мўлжаллаб, улоқтирди. Ўзи томондаги тошга учини боғлади. Унга осилиб, жардан ўтди. Йўлгача яна олти чақирим масофа қолганди. Қуёш тиккага келган, вақт ўтиб борарди. Жон ҳолатда чопди. Бир амаллаб етиб борди. Ўзи учун қулай жой топди. Ўтиб кетишмадимикин, деган хавотирда йўлни кўздан кечирди. Машина гилдиракларининг изи кўринмади. Демак, хали келишмаган...

Мурод тош ортига ўтиб, гранатомётни маҳкам қучоқлаганча, йўлга кўзини тикиб ётди. Бир соатдан мўлроқ фурсат ўтди. Кутаётган одамларидан ҳамон дарак бўлмасди. Бу ерга етиб келгунча икки соат вақт йўқотди. Қайтиб бориши учун ҳам шунча фур-

сат даркор. Бир соат кутишга аҳд қилди. Шунда ҳам келишмаса, ортга қайтишга мажбур. Вақт ўтди. Келишмади. Мурод умидини узди. У ўрнидан турди ва тепаликка кўтарилди. Сўнгги бор йўлга қаради. Ҳеч ким ва ҳеч қандай машина кўринмасди. Кўзларини йўлдан олаётганда осмонга кўтарилган оппоқ чангни кўрди. Шамол ҳосил қилган циклон бўлса керак, деб ўйлади. Йўқ, бу у ўйлаган нарса эмасди. Шу томон келаётган машинанинг ортидан кўтарилган тўзон эди. Мурод ўзини тошлар панасига олди.

Усти очик «УАЗ»да олти киши келарди. Муроднинг юраги ҳаяжондан гурсиллаб урарди. У гранатомётнинг учини машинага тўғрилади. «Ўзингни қўлга ол, нишондан адашгудек бўлсанг, ҳаммаси барбод бўлади», — деди ўзига ўзи. У ҳаяжонини босишга уринди. Бу орада машина яқин келиб қолганди. Орадаги масофа ўттиз қадам қолганида нафасини ичига ютиб, тепкини босди. Ўқ «УАЗ»нинг қоқ белига тегди. Машина иккига бўлиниб, одам бўйи тепага кўтарилиб, йўлнинг четига тошларга бориб урилди. Аланга чиқиб, ёниб кетди. Ўтирганлар ҳар томонга сочилиб кетди. Икки жангарининг танаси бўлакларга ажради. Бирининг боши қилич кесгандай учиб кетди. Бир жангари йўл ёқасидаги тошнинг устига тушди. Қолганлари машинанинг бир қисми билан жарга шўнғиди. Уларнинг бакирган, додлаган овозлари эшитилиб, сўнг худди қудукқа тушгандай сўнди. Қоп-қора тутун осмонга кўтарилди. Бир неча дақиқа ўтиб, жар тубидан гумбурлаган овоз келди. Тошлар кўчиб тушди.

Лагерга беш чақиримча масофа қолганди. Эргашнинг одамлари осмонга кўтарилаётган тутунни, қолаверса, гумбурлаган овозни эшитган бўлишлари ва бу ерга чопқиллаб келишлари мумкин эди.

Мурод ўрнидан турди. Гранатомётни тошлар орасига яшириб, орқага чопди. Бирдан хаёлига тош устига учиб тушган одам келди...

* * *

Кун ботганида орқага қайтдик. Бошлиқни хурсанд қиладиган бирорта одамни қўлга ололмадик. Мурод йиқилган жойида ётарди. Юз-кўзларида ўзгаришлар рўй берганди. Оқсоқланиб, ортимиздан келарди. Лагерга етганимизда Дўстумнинг одамлари «УАЗ»ни портлатиб юборишганини эшитдим. Эргаш айтарли тажанг эмасди. Эрталаб бизга шимол томонни кузатишга буйруқ берди.

— Кеча бизнинг олдимизга келаётган машинани Дўстумнинг одамлари портлатиб юборибди. Улар шу атрофда изғиб юрган бўлишлари мумкин. Эҳтиёткорлик билан кузатинглар. Бирортасини учратиб қолсаларинг, тириклай менинг олдимга тутиб келинглар!

Тўдабошининг топшириғини олиб, учаламиз яна йўлга чикдик. Усмон Муроднинг олдидан силжимасди. Паст овозда унга нималарнидир тушунтириб келарди. Курол яширилган жойдан ўтаётганимизда ўша томонга қараб қўйдим. Тошлар жойидан силжиб қолганди. Муродга қараганимда, у нигоҳини бошқа томонга бурди.

Усмон ҳамон изимдан эргашиб юрарди. Нимадир қилишга пайт пойлаётганини кўнглим сезди.

Тепаликка чиқишдан аввал бир оз нафасимизни ростлаб, мадор кетиб бораётган танамизга куч тўплаб олишимиз лозим эди. Бунинг устига, қорнимиз ҳам очганди. Ялпоқ тош устига ўтириб, халтаимиздаги егуликларни дастурхонга қўйдик. Мен ёзилиш

ниятида қоянинг ортига ўтдим. Қайтаётганимда, Усмоннинг зардали овози қулоғимга чалинди.

— ...рози бўлмасанг, бошлиққа мулла Умарнинг одамларини шу ўлдирган, деб сени кўрсатаман...

Усмон мени кўриб, гапни бошқа томонга бурди.

— Қани энди, мана шу чўққида бир кун тунаб қолсам.

Биз овқатланиб бўлгач, тепаликка кўтарилдик. Бошимиз узра оппоқ булутлар сузиб юарди. Юзимизга совуқ томчилар тушарди. Узоқни кўриб бўлмасди. Туман биз томон бостириб келарди. Бундай пайтларда тепаликда юриш хатарли эди. Оёғимиз остидаги тошлар худди омонат тургандай туюларди. Бир донаси кўчгудек бўлса, ўзи билан бизларни ҳам пастга олиб тушиб кетиши ҳеч гап эмасди. Мен олдинда — қўлларим билан совуқ тошларни чангаллаб тепаликка тирмашардим. Ортимдан Усмон, кейин Мурод келарди. Чўққида чиқишимизга ўн қадамча қолганди. Шу ердан теварак-атрофни бемалол кузатиш мумкин эди. Ҳаммамиз хансираб, ҳолсизланиб, оёқ-қўлларимиздан мадор кетиб, зўрға ҳаракат қилардик. Тепага чиқишимизга икки-уч қулоч қолганда Усмон оёғимдан маҳкам ушлади. Вужудим билан тошга ёпишиб, бошимни бурдим. У тиржайиб турарди.

— Ажалинг шу чўққида экан, Бўрон! — деди у. Лабларида қандайдир тиржайиш қотган, совуқ кўзлари эҳтиёткорлик билан алангларди. — Биламан, қачондир мени фош қилардинг. Бежавотир яшашим учун сендан тезроқ қутулишим керак. Аллақачон бўйнингга ўнта олмосни жойлаб қўярдим-у, аммо хўжайин хитлаб қолмасин, деб пайт пойладим. Мавриди келди.

Усмон оёғимни кўтариб, қайирса, суриб юборса, кифоя — тошларга қўшилиб икки юз метр пастликка қушдек учаман. Қаршилиқ кўрсатиш ўринсиз. Хаё-

лимдан ҳар турли ўйлар ўтди. Ўлимдан чўчимадим, бажаришга улгурмаган ишларимни чала қолиб кетишидан афсусландим. «Ким ўрнимга келади? Ким топирикларни бажаради?»

Усмон оёғимни қайирди. Оғриқдан инграб юбордим. Иккинчи оёғимни тепиб юборса, бас. Чангаллаган тошларимга қўшилиб, пастга учаман. У оёғимни аста-секин қайирарди. Аъзойи баданимни тер босди. Юрагим гурсиллаб урарди. Шу алфозда худди калтакесакдай тошларни маҳкам чангаллаб олгандим. Оғриққа чидамай, уларни қўйиб юборишдан ўзга иложим қолмади. Кутилмаганда оёғим тош устига гурсиллаб тушди. Нега бундай қилди – билмадим. Ортимга қайрилдим. Усмон дор устидан йиқиляётган одамдай чайқалиб турарди. Кўзлари косасидан ирғиб чиққанди. Оғзини катта очган бўлса-да, бакиролмасди. Унга нима бўлганини кейин тушундим. Мурод кўлидаги автоматнинг учи билан Усмонни енгилгина туртиб юборди. Шу кифоя қилди. У пастга шўнғиди. Ўттиз кадамча тушиб, боши тошга урилиб, ўмбалоқ ошиб, яна пастликка учди.

«А...а-а!» деган чинқирик тошларнинг қасир-қусурига қўшилиб, теvarак-атрофдан акс-садоси қайтди. Мурод мени ҳам пастга тушириб юборади, ҳар иккимиздан кутулмоқчи, деб ўйлагандим. Йўқ, у менга тегмади. Иккимиз чархпалакдай айланиб тушаётган Усмоннинг ортидан қараб қолдик.

«А...aaa!»

Тошлар тошларга урилиб, бири иккинчисини силжитиб, қарсиллаб, гурсиллаб, чанг-тўзон кўтариб, пастликка тушарди. Усмон кўздан йўқолди. Кўчган тошлар уни босиб қолганди. Бир неча дақиқа ўтиб,

шовқин-сурон босилди. Шундагина ўзимга келдим, Муроддан ёмонлик кутиш ўринсизлигини тушундим.

– Пулга хирс қўйиш ҳеч қачон яхшиликка олиб бормайди. Агар пул деган бемаъни нарсга ҳаётининг мазмунини белгиламаганида, бошига бу кунлар тушмасди. Булар билан сенинг жонингни сотиб олмоқчи бўлганди, – деди ва чўнтагидан бир чангал пулларни олиб майда-майда қилиб, сочиб юборди. Улар патдай тўзиб, пастга тушиб борарди.

Юрагим кўксимдан чиқиб кетадигандек тепарди. Ҳаво етишмаётгандай бўғилардим. Оёқ-қўлларимнинг қалтираши босилмасди.

– Сотқинларнинг жазоси шундай бўлади! – деди Мурод қўлини узатиб.

Мен қайғу аралаш табассум билан миннатдорчилик билдирдим. Панжаларини сиқиб, ўрнимдан турдим.

«ТОРА-БОРА» ҒОРИ

Баширнинг одамлари тонг ёришмай мени олиб кетишди. «Тойота» тоғ йўлидан тепаликка тирмашиб чиқарди. Ёнимда ўтирганларни биринчи кўришим эди. Булар Баширнинг ёрдамчилари эканлигини хўжайин кулоғимга шипшитиб қўйганди. Ўн соатча йўл босганимиздан сўнг машина менга ноаён томонга қайрилди.

Афғонистонда беш йил яшаган бўлсам-да, бу жойларни илк бор кўришим эди. Сўқмоқда қолган ёлди-рак изларидан бу йўлда автомашиналар камдан-кам ҳаракатланганини билдим. «Тойота» пастликка тушиб борарди. Қаршимизда кўм-кўк яйлов ястаниб ётарди. Поёни чўққилари булутларга туташган тоғ эди. Атрофда тирик жон кўринмасди. «Қаёққа

кетяпмиз? Бу жойларда Башир нима қилади?» деган ўй тинчимни ўғирлаганди. Машина баланд қоя остида тўхтади. Йўл шу ерда тугаганди. Шерикларим қатори мен ҳам пастга тушдим. Бир оз ўтиб, ернинг остидан чиққандек беш нафар қуролли одам пайдо бўлди ва атрофимизни ўраб олишди. Уларнинг қаердан пайдо бўлганини билмадим. Эгниларида қора кийим, юзларида ниқоб. Автоматларнинг учи бизга қаратилганди. Шерикларимдан бири уларнинг тилида нимадир деди. Соқчилар кийимимизни тинтиб, ортиқча нарсаларимизни олиб қўйишди. Ортимга қараганимда, бизни олиб келган машина жойида кўринмасди. Турган жойдан енгил чанг кўтариларди. Қаёққа қойиб бўлди? Мен гўё сирли оламга тушиб қолгандек эдим. Қандайдир мослама «Тойота»ни ер остига олиб кириб кетганини кейин сездим. Қоя қуёшни тўсиб турарди. У биз томонга оғиб турарди. Чўкки устидаги тошлар омонатдай, устимизга қулаб тушадигандай осилиб турарди. Соқчилардан бири қоя олдига бориб, қўлини тошга босди. Шарақлаган товуш эшитилди. Қоя секинлик билан иккига ажраб, одам сиғадиган ўра очилди. Ичкари қоронғи эди. Бу ёққа бошлаб келган одамлардан бири мени ўзи билан бирга ичкарига олиб кириб кетди. Беш-ўн қадам юргач, яна тошли деворга дуч келдик. Эшик бўлса керак, деб ўйладим, лекин бу ерда эшик йўқ эди. Йўлак айлана эди. Пастга тушдик, «Бу ерда нима кўрган бўлсам, барини ёдимда сақлаб қолиш лозим», деб ўйладим. Олти метрча пастга тушдик. Яна бир тошли тўсиққа рўпара келдик. У иккига ажралди ва кўз олдимизда ёп-ёруғ кенглик пайдо бўлди. Атрофни кузатдим. Кичкинагина тош ҳам эътиборимдан четда қолмади. Босаётган қадамимни санаб, қаерда

нима борлигини хотирамга муҳрлаб борардим. Ичкари ҳайратланарли даражада ғаройиб эди. Бундай манзараларни фақат эртак ва афсоналарда учратиш мумкин. Деворларга ўзидан ёруғлик таратадиган мосламалар ўрнатилганди. Чироқлар атрофга кучли ёруғлик сочарди. Тошлар пичоқ билан кесилгандай текис ва силлиқ. Бу ерни табиат шундай яратганми ёки одамзот томонидан ишлов берилганми – буниси қоронғи эди менга. Кўзимга кўриниб турган тошлар оддий тошларга ўхшамасди. Улар ёруғлик таратиш билан бирга ҳароратни мўътадил ушлаб туриш хусусиятига ҳам эга эди.

Ичкарининг адоғи кўринмасди. Ҳар ўн қадамда қуролли соқчилар тошдек қотиб туришарди. Ортларида кўз илғамас эшиклар борлигини сезиб қолдим. Йигирма қадам юрганимиздан сўнг қаршимиздан икки кимса чиқди. Улар боши танасидан узилган жасадни қўлидан судраб келишарди. Танаси қонга бўялганди. Уни шафқатсизларча калтаклашгани, кейин терисини шилишганди. Юрагим қалтираб кетди. Ўзимни зўрға қўлга олдим. Бу атайин уюштирилган «спектакль» бўлиши мумкин! Деворларга кўз илғамас камералар ўрнатилган бўлса, менинг ҳолатим назоратдан четда қолмайди.

Йўлбошловчи қўлини кўтарди. Бу тўхташ ишораси эди. У деворга ўрнатилган тугмачани босди. Эшик товушсиз очилди. Ичкарига кирдик. Димовимга қон ва яна аллақандай қўланса ис урилди. Ичим ағдар-тўнтар бўлиб, қусиб юбораёздим. Шеригим мени шу ерда қолдириб, ўзи бошқа хонага ўтиб кетди. Кўзларим оёғим остидаги қонга тушди...

Менга бундай даҳшатли манзарани кўрсатишдан мақсад нима? Қўрқитишми? «Топпириғимизни

базармаган ёки хоинлик қилган одамнинг бошига шундай кулфат тушади», деган ишорами? Билолмадим!..

Ножўя ҳаракат қилмасликни ўйлардим. Мени танҳо қолдириб, ичкарига кириб кетган йўл бошловчининг чиқишини кутиб, қимир этмасдим. Ўн беш дақиқалар ўтиб, у чиқди. Қўли билан, «ортимдан юр», деган ишорани қилди. Бошқа хонага кириб бордик. Кутилмаганда жаҳаннамдан чиқиб, жаннатга тушиб қолгандай эдим. Тошлар устига Эрон гиламлари тўшалганди. Хитой чинни идишлари, турк мебеллари, Германиянинг стол-стуллари. Ҳамроҳим яна бир тугмачани босди. Эшик очилди. Ичкарига кирдик. Диванда икки киши ўтирарди. Улардан бирини танидим. Бу – Башир эди...

МОСКВА

Вадим Вольфович Фафурни кўлга олишни хоҳлар, ичган қасамини унутолмасди. Юрагининг ичига кириб олган шайтон ҳеч тинчлик бермасди. «Сен қасам ичгансан, Фафурни тутишинг керак!» деган сўзни тинимсиз такрорларди. Вольфович катта пулни олиб кетгани сабабли Фафур кўлга қайтиб келади, деб ўйлади. Шу мақсадда соқчиларини ўрмонга жўнатди.

– Лаънати, сув остига яширган пулларимни кўрди, қайтиб бориши мумкин! Билиб қўйларинг, у менга тириклай керак, босмачидан қасос олмасам, юрагимнинг ҳовури босилмайди! Бориб, тутиб келинглар! – деди.

Соқчилар ўша заҳотиёқ йўлга тушишди. Дарахтлар орасида беркиниб, Фафурни пойлашди. Орадан бир ҳафта ўтса-да, унинг қораси кўринмади. Воль-

фович одамларини чақириб олишга мажбур бўлди. Улар сув остидаги бойликни ҳам ўзлари билан олиб кетишди. Бари бир мафия отасининг кўнгли нотинч эди. Фафурга бериб юборган пуллар каламушдек ичини кемирарди.

Фафур кўлда мафия отасининг катта миқдорда пули қолиб кетганини кўрган бўлса-да, ўрмонга қайтиб бормади. Ваъдани бузишни ёқтирмасди. Қолаверса, мафия отаси ҳам анойи эмас, пулларини ўша куниёқ олиб кетган, деб ўйларди.

Фафурнинг диққат-эътибори «дори» олиб келиши кутилаётган Ҳикматда эди. Шериклари вокзалда пойлоқчилик қилишарди. Бироқ ундан дарак бўлмасди. Бу орада Вольфовичнинг одамлари Фафурни меҳмонхонада яшаётганидан хабар топишди. Ўша заҳотиёқ мафия отасининг қулоғини қиздиришди.

– У «Ленинград» меҳмонхонасида турибди. Ётган хонасини аниқладик, – дейишди.

– Нахотки шундоқ кўз олдимда яшаётганини билмаган бўлсаларинг? Қайси хонада экан?

– Ўттиз олтинчи хонада.

Вольфович ўттиз олтинчи хонани кўз олдига келтирди. У кўчанинг орқа томонига жойлашганди.

– Бу кеча ётган тўшагидан турмасин! – буюрди у чопарларига.

– Шериғи-чи?

– У билан иш олманглар. Фафур уйғонмаганидан сўнг у бу ердан силжиб қолади. Биз учун хатарлиси – Фафур!

– Унинг гўштини тимсоҳларимга едираман, деб қасам ичгандингиз, – дейишди югурдаклар.

Вольфович кўл силтади. Чопарлар Фафурнинг хонасига тунда бостириб кириш режасини тузишди.

Кечки пайт Абдусамат овқатланмаслигини айтгач, Фафурнинг ўзи ресторога тушди. Ичкарида одам сийрак эди. Ўтириши билан олдига ширакайф кимса келди.

— Братан, можно с вами выпить сто грамм? — деди гандираклаб столга ўтирар экан. Фафур мастларни ёқтирмасди. Бошқа пайт бўлганида ўрнидан туриб кетган бўларди. Аммо олдига қўйилган овқатни кўтариб бошқа жойга ўтишни истамади. Ароқдан эллик грамм қуйиб узатди. Нотаниш кимса бир кўтаришдаёқ идишни бўшатди. Унинг оғзидан эмас, кийимларидан ҳам ароқ ҳиди анқиётганини сезиб қолди.

— Спасибо, братан, — деди у паст овозда. Фафур унинг овозидан ёмонликни ҳам, мастликни ҳам сезмади. Ким бу? Вольфовичнинг югурдаклариданми ёки ФХБнинг агентими? У ҳар эҳтимолга қарши пистонли ханжарни олишга қулай бўлсин, деб костюмининг тугмаларини ечиб қўйди.

— Ваше имя Гафур? — сўради нотаниш кимса боягидан ҳам пастроқ овозда. У Фафурга қарамай, бошини чангаллаб ўтирарди.

Гафур унинг талаффузидан ноўрин шубҳаланганини тушунди.

— Не ошиблись. Чем я могу помочь?

— Вам Абдуллах привет передал!

— Какой Абдуллах?

— Ваш близкий друг.

— Такое имя я в первый раз слышу.

— Я не хочу играть с вами в кошки-мышки. Дело серьезное. Ваша жизнь в опасности. Сегодня немедленно покинти гостиницу. Отец мафии в эту ночь хочет вас убить. Вам полезный совет: на против вашей комнаты живёт сотрудник ФСБ. Будьте осторожны!

— Где я буду жить?

Нотаниш кимса чўнтагидан кичкинагина қоғозча олиб, Фафурнинг олдига қўйди.

— Звоните на этот номер!

У бошқа гапирмади, ўрнидан туриб, хонадан чикиб кетди. Фафур унинг ортидан қараб қолди. Изимдан ҳеч ким тушмади, деб адашганини, кўпдан буён кузатувдалигини ва айни дамда кимларгадир кераклигини тушунди. Бу одам ким? Қайси идоранинг топширигини бажаряпти? Вольфовичга алоқадорлигини кимдан эшитди? Бу тузоқ эмасми? Агар ёмонлиги бўлганида мафия отасининг одамлари ўлдириб кетишини айтмаган бўларди.

Фафурнинг боши қотди. Нотаниш одамнинг гапларини синаб кўргиси келди. Хонасига чиққанида Абдусаматга бу тўғрида оғиз очмади. Чирокни ўчириб, ювиниш хонасида қотилни кутди. Тун ярим бўлганида ташқарида шитирлаган товуш эшитилди....

Вольфовичнинг одами ҳамма ухлаганидан сўнг меҳмонхонага келди. Бинонинг орқа томонига қалин қилиб, чирмовуқ гул экилганди. Тўққизинчи қаватгача ўсиб чиққанди. Ўн йиллик ўсимликнинг танаси йўғонлашиб кетганди. Қотил арқон ўрнида ундан фойдаланди. Тирмашиб учинчи қаватга кўтарилди. Қўйнидан сувга бўктирилган картонқоғозни олди ва уни ойнага ёпиштирди. Мушти билан ойнакни урди. Овозсиз синди. Қотил илгакларни бўшатиб, деразани очиб, ичкарига кирди. Оёқ учида юриб ётоқхонага ўтди. Қўйнидан учига овозютгич ўрнатилган тўппончани олиб, кетма-кет ўқ узди. Кейин кўрпани кўтарди. Бироқ ўриндик бўш эди. Устки кийимлар тўплаб қўйилганди. Қотил орқага бурилмоқчи бўлганида, бўйнига тушган зарбадан ерга йиқилди.

Сўроқ-савол қилиб ўтиришнинг мавриди эмасди. Фафур тўппончанинг учини қотилнинг оғзига тўғрилаб тепкини босди. Кейин қўшни хонага ўтиб, Абдусаматни уйғотди.

– Тур, зудлик билан кетишимиз керак!

Фафур чўнтагидан қоғозни олиб, телефон рақамларини терди.

– Мы ждем вас внизу! – жавоб қилди нотаниш одам.

Улар пастга тушишди. Меҳмонхонадан унча узок бўлмаган йўл четида қора «Волга» турарди. Фафур шериги билан машинага ўтирди. «Волга» тун қўйнида шаҳар ичига кириб кетди. Унинг хаёлида ҳамон бир савол айланарди: «Булар кимлар? Мени қаяққа олиб кетишмоқда?»

МОСКВА – ИСТАНБУЛ

Англия мафиясининг отасига берилган ваъданинг бажарилмай қолиши Вольфович учун кучли зарба эди. Олдида юзи қизариб қолмай, каттагина жарима тўлашга ҳам мажбур эди. Томсон тез-тез Вадим билан боғланиб, «юк»ни жўнатишни талаб қилаётган пайтда Ҳикматнинг йўлга чиққанини эшитиб, кўнгли хотиржам тортганди. «Юк» узоғи билан бир ҳафта ичида қўлингизга тегади», деб ишонтирганди рус. Афсуски, ўйлаганлари тескари бўлиб чиқди. Ҳикмат етиб келмади. Вольфовичнинг ороми йўқолди, каттиқ асабийлашди. Ўзини қўйгани жой тополмай типирчилади. Одамлари телефонда боғланиб, меҳмоннинг ташриф буюрмаганини маълум қилишди. Охири, Вольфович ҳам умидини узди. Кўзига олам қоронғи кўринди. Оғзига келган сўзлар билан Эр-

гашни бўралаб сўкарди. Томсонни ишонтира оладиган баҳона изларди. Нихоят, Украинадаги таниши ёдига тушди. Шулар унинг оташда ёнаётган жонига оро кириши мумкин эди. «Дори» зарурлигини, ҳозирок унинг номидан Англияга жўнатишларини илтимос қилди. Орадан ярим соат ўтиб, Вадим Вольфович Украинага қўнғироқ қилгани ва «юк» сўраганидан Мехмед Чегечи хабар топди. Туркка шу керак эди. У мафия сардоридан ўч олиш фурсати келганини тушунди. Имкониятни бой бериб бўлмасди. Томсоннинг қон иси анқиб турган қўли билан русдан қасос олишни режалаштирди. Ўша пайтнинг ўзида ёқ одамларига қалбаки «юк»ларни жойлаштиришни буюрди. Англияга жўнатишга шайланган икки юз килограмм тоза «дори» ўрнига қалбакилари алмаштирилди. «Юк»нинг йўлга чиққанини эшитиб, ўзида йўқ хурсанд бўлиб, Томсонга кема йўлдалигини маълум қилди.

– Тозасиданми? – сўради мафия сардори.

– Гапингга тушунмадим, азизим, мен сенга шунча йилдан бери ёмон, сифатсиз «юк»ни жўнатганманми?!- деди рус аччиқланиб. Кейин мақтаниб қўйди: – Татиб кўриб, менга ташаккур айтасан. Бу афғонларникидан ўн баробар кучли ва таъсирли!

– Менга ҳақиқий афғон «моли»дан жўнатаман, деб ваъда бергандинг? – Томсоннинг сўзларидан унинг кўнгли тўлмаганлиги билинди.

Вольфович ростини айтишга мажбур эди.

– Эргаш «юк»ни жўнатмади. Алдади. Бу қилмиши учун мендан жазосини олади!

– Шошилмасликни маслаҳат бераман! – деди Томсон. – Биласан, бизда фақат афғон «мол»ларига талаб кучли.

Томсоннинг бу сўзидан, «Эргаш билан алоқани узсанг, ўртамиздаги ришта ҳам узилади», демоқчи бўлганлигини қария тушунди. Шу куни ҳаётида илк маротаба жўнатган «юк»ининг Томсонга ёқишини сўраб, худога ёлворди.

У Англиядан хушхабар кутарди. Аммо Вольфовичнинг орзу-истаклари ўзи кутмаган ҳолда саробга айланди. Томсон телефонда унинг дилини хуфтон қилди.

– Бу қанақаси, Вольфович? Мени алдашга қандай ҳаддинг сифди?

– Тинчликми? Нима гап? – Вольфовичнинг юзи қизариб кетди.

– Жўнатган «юк»инг қалбаки экан!

– Бўлиши мумкин эмас! – мафия сардори аланга ичида қолгандай типирчилади.

– «Юк»ларингни қайтариб юбордим. Ўзинг татиб кўрарсан. Сенга ўн кун муҳлат, мен айтган «мол» келмас экан, ўртамиздаги шартнома бекор қилинади, юз эллик миллион доллар жарима тўлайсан! Қолаверса, «юк» учун тўланган ўн миллионни икки ҳафтада қайтарасан! Мафия отаси эсанкираб қолди. «Юк» учун жавобгар одамларни хонасига тўплади. Бандаргоҳга бориб, қайтиб келган «юк»ни ўз кўзи билан кўриб қолмай, балки татиб ҳам кўрди. Томсон уни алдамаганига ишонди. «Юк»ни жўнатганлар саф тортишди.

– Сенлар мени шарманда қилдинг! – бақирди рус.
– Бунинг учун ҳар биринг жазога лойиқсан!

Мафия отаси соқчиларига қаради. Улар шефнинг ишорасини тушунишди. Икки йигитни судраб, ташқарига олиб чиқишди. Тун ярим эди. Йигитлар палубага чиқишлари биланок биқинларига тиралган

тўппончадан отилган ўқдан ерга қулашди. Соқчилар ҳали жон таслим қилмаган йигитларнинг кўл-оёқларидан кўтариб, сувга улоқтиришди. Сув юзи қонга беланди ва кўп ўтмай тўлқинлар қонли сувни суриб ташлади. Икки йигитнинг жасадини ўз бағрига олган денгиз жиноят изини шу заҳотиёқ яширди.

* * *

Томсоннинг олдида ўзини оқлаш учун қарияда битта имконият қолганди. Эфиопиядан ярим тонна «юк» ортган кема йўлга чиққанди. Яна ўн кун кутиш лозим. Бу тўғрида Томсонни огоҳлантиришни истамасди. «Юк» келсин, кўрай, татий, сўнг айтарман, деб ўйлади. Юраги бир оз ором топди. Кеманинг бандаргоҳга келишига икки кун қолганида одамлари қариянинг қулоғига нохуш хабарни етказишди.

— Шеф, кема координатдан чиқиб, минага дуч келди.

— «Юк» нима бўлди? — қалтираб кетган мафия отаси хабарчининг ёқасидан олди.

— Ҳаммаси денгиз тубига чўкиб кетди!

— «Юк» чўккунча сенлар чўкиб ўлсанг бўлмасмиди?! — кичқириб юборди Вольфович. — Энди мен нима қиламан? Хонавайрон бўлдим!

— Бир йўли топилар, — зўрға тилга кирди хабарчи. — Ўзингизни койитманг...

Вольфовичнинг сўнгги умиди ҳам пучга чиқди. Томсон билан тузилган шартномани бекор қилишдан, пулларини қайтаришдан ўзга чораси қолмаганди. Бироқ кўлидаги «муллажиринг»ни ҳеч қачон ўз эгасига қайтариб беришни истамасди. Мафия отасининг боши оғриқдан тарс ёрилаёзди. Ўра ичига

тушган одамдай ҳар томондан нажот излади. Эргаш билан алоқага чиқиб бўлмасди. Бирорта одамини Афғонистонга жўнатишга юраги чопмасди. Қариянинг охирги умиди яна Меҳмед Чегечида тўхтади. Биргина шу одам ҳалокат ёқасидан қутқариб қолиши мумкин эди. Вольфович зудлик билан Понамарёвни ҳузурига чақиртирди.

– Ҳозироқ Истанбулга уч. Чегечини топ. Қандай йўл билан бўлса ҳам бизни «дори» билан таъминласин. Акс ҳолда, топган-тутганимиздан айрилиб, шармандамиз чиқади!

– Чегечи билан алоқа қиламизми? Ахир унинг илтимосини бажармаганмиз!

– Ҳозир гина-кудурат қиладиган пайт эмас. Нима деса рози бўл, йўлини топиб, ҳамма талабини бажарамиз. Мухими, бизга «дори» керак!

Понамарёв оқшом қўнганида Меҳмед Чегечининг ҳузурига кириб борди. Ҳамма гаплардан хабардор бўлган турк руснинг келишини кутаётганди.

– Биз «дори»ни пулга эмас, қурол-аслаҳага алмашамиз, – деди ўқининг нишонга текканидан мамнун бўлиб. – Эшитишимча, сизларда одамнинг руҳига таъсир қиладиган антиқа мина ишлаб чиқарилганмиш. Бизга шундай қурол зарур.

– Менинг бундан хабарим йўқ, – деди Понамарёв.

– Сиз янгиликларга безътибор бўлманг, мен минглаб чақирим олисдаги одам хабар топсам-у, сиз ўз юртингизда яратилган янгиликдан хабарсиз бўлсангиз. Мантқиқа тўғри келмайди!

– Ҳаракат қиламиз, агар сиз айтган қурол бизда ишлаб чиқарилган бўлса, билингки, албатта, у қўлингизда бўлади!

Чегечининг ялпоқ юзи ёришди.

– Мухтарам Вольфович жаноблари билан биз ҳамиша бир-биримизни тушуниб келганмиз, Бирок қурол менинг қўлимга топширилиши шарт эмас, у Афғонистонга ўтиши керак.

– Афғонистонга? – ҳайрон бўлди Понамарёв.

– Ҳа, Афғонистонга! Бунинг ажабланарли жойи йўқ.

– Шундай-ку, лекин ким уни Афғонистонга ўтказиб беради?

– «Мол»ни қандай йўл билан сизнинг қўлингизга топшираётган бўлсак, сизлар ҳам қуролни шундай йўл билан бизга топширасизлар!

Ёрдамчи бир оз ўйланиб, Меҳмед Чегечига қаради.

– Таклифингизни қабул қилдик дейлик, сиз бу қурол учун бизга қанча «дори» берасиз?

– Аввал келишганимиздек, бир дона Калашников баҳосида.

– Вольфович бу таклифингизни қабул қилмайди, – деди рус. – Сиз айтган қурол янги ишлаб чиқарилган бўлса, хаддан ташқари қиммат туради. Бундан ташқари, уни қўлга киритиш учун хўжайин катта миқдорда маблағ сарфлайди.

Меҳмед Чегечи Амирий жанобларига берган ваъдасининг уддасидан чиқиши ва айтилган қуролни қўлга киритиши зарурлигини унутмаганди. Айни дамда Понамарёвнинг таклифида жон борлигини англади.

– Унда қанча «мол» етказиб беришимизни сиз айтинг? – деди. Рус буни киноя деб қабул қилди. Бироқ Чегечининг юзи жиддий эди.

– Йигирма килограмм «дори» учун бир дона қурол оласиз!

Таклиф Чегечига ҳақоратдай ботди.

– Ҳаддингиздан ошманг! Ўртамиздаги олди-берди адолатли бўлсин!

– Чегечи жаноблари, сиз сўраётган қурол ҳозирча дунёнинг бирорта мамлакатада ишлаб чиқарилмаганига аминман. Давлат омборида қуролни олиб чиқиш учун қанча маблағ сарф қилинишини кўз олдингизга келтиринг!

Чегечи ўйланиб, бир муддатдан сўнг фикрини билдирди:

– Беш килограммга розидирсиз?

Понамарёв Чегечининг қуролга хаддан ташқари қизиқаётганини тушунди ва қарорида қатъий туриб олди.

– Олдиндан айтишим мумкин, Вольфович ўн килограммдан камига таклифингизни қабул қилмайди. Ҳа, яна бир гап, бизга қайта ишланган ҳақиқий «дори» керак!

– Сиз, руслар айтганини қиладиган чўрткесар одамсизлар. Нима ҳам дердим, саккиз килограммдан берамиз!

– Мен ўз бошлиғим билан маслаҳатлашиб олишимга тўғри келади.

– Жавобни қачон оламан?

– Бу узоқ вақт талаб қилмайди, эртага масала ҳал бўлади. Мабодо, Вольфович таклифингизни қабул қилсалар, ўртада кичкинагина шартнома имзолаб олишимизга тўғри келади, – деди Понамарёв.

– Бу муаммо эмас!

– «Мол»ни олдиндан етказиб берасиз!

– Бир оз ошириб юбормадингизми?

– Мухтарам Меҳмед оға, таклиф ва талаблар фақат сиз томонингиздан бўляпти. Бу адолатдан эмас.

– Икрорман, аммо «мол» сиз учун ҳаводек зарурлигини унутманг!

– Фақат биз учун эмас, сиз учун ҳам!

– Сиз билан келишиш оғир кечяпти, азизим.

– Ўртамиздаги ишончни мустаҳкамлаш учун гаровга қўядиган нарсангизни айтинг?

Чегечи Амирийга ўзининг нималарга қодирлигини кўрсатиш ва ўша антиқа минани тезроқ қўлга киритиш мақсадида идорасини гаровга қўйишга қарор қилди.

– Мана шу офисни гаровга қўяман.

– Идорангизнинг баҳоси назаримда юз миллион доллардан ошмайди, – деди вакил. – Шартномани шу суммага тузамиз!

Меҳмед Чегечи «дори»нинг Россияга етиб боришига шубҳа қилмасди. Эргашнинг одамлари бунга қодир, деб ўйларди. Шу сабабли, идорасини тикишдан чўчимади. Улар икки томонлама шартнома имзолашди.

– Қурол қачон қўлимизга тегади? – сўради Чегечи.

– Мен бошлиғим билан маслаҳатлашиб, аниқ жавобни кечки пайт айтаман! – деди рус. – Сиз эса бугунни эртага қўймай, «дори»ни жўнатиш ҳаракатида бўлинг!

– Бу ёғидан хотиржам бўлинг, – деди уй эгаси. – «Дори» узоғи билан шу ҳафта йўлга чиқади.

– Ишонсам бўладими?

– Шубҳага ўрин йўқ! Ахир мен шундай қимматбаҳо идорамни гаровга тикдим-а!

– Бошлиғимга бу хушхабарни етказсам, уялиб қолмайманми?

– Асло! – ишонч билан деди Чегечи.

Улар бир-бирларининг қўлларини маҳкам сиқиб, хайрлашишди.

«ТОРА-БОРА» ФОРИ

Баширни кўриб, ўзимни енгил ҳис этдим. Унинг ишораси билан йўл бошловчи чиқиб кетди. Тош эшик шарпасиз ёпилди. Башир мени ёнидаги шеригига таништирди:

– Бу йигит Эргашбойнинг ёрдамчиси – Бўрон!

Бегона одам оппоқ ва чўзинчоқ юзини менга бурди. Унинг кўз қарашларидан мен тўғримда етарли маълумотга эга эканлигини сездим.

– Жон Дэвид! – мулойимлик билан деди у. – Танишганимдан хурсандман!

– Ўтир! – Башир ёнидан жой кўрсатди. Ўтирдим. Улар мени унутишди. Узилиб қолган суҳбатни давом эттиришди.

– Хаттоб жаноблари яна одам жўнатишимизни сўраяпти, – деди Башир шеригига.

– Тайёр йигитларингиз борми?

– Усама жанобларининг таклифи билан хориждан келган икки юз эллик нафар йигит Чеченистонга жўнаш учун буйруқ кутмоқда.

– Қачон йўлга чиқишади?

– Хаттоб билан алоқага чиқиб бўлмаяпти. Барча алоқа воситалари русларнинг назоратида. Йигитларимизнинг шайлиги тўғрисида унга мактуб битдик. Жавоб келиши билан жўнатамиз.

– Мактуб жўнатилдими?

– Бугун йўлга чиқади!

– Уларни қуруқлик орқали жўнатиш мумкин эмасми?

– Қуруқликдаги йўллар руслар томонидан ўраб олинган. Қушнинг патини ҳам титиб ўтказишмоқда, – деди Башир.

– Тоғ йўлини яхши биладиган ишончли одамлардан ёллаш керак.

– Ёрдамчиларимиз бор. Улар биздан хабар кутишмоқда.

– Энди асосий масалага ўтсак, – деди меҳмон менга юзланиб. – Бўрон ишончли йигит кўринади. Ўйлайманки, бизнинг топшириқларимизни аъло даражада бажаради.

– Гумон ўринсиз!

Жон менга юзланди.

– Уйланганмисиз?

– Шундай!

– Фарзандингиз борми?

– Яқинда ўғил кўрдим.

Жон бу саволларни синаш мақсадида бераётганди.

– Аёлингиз билан яшайсизми?

– Аёлимнинг қазо қилганига икки ой бўлди!

– Ўғлингиз ким билан яшайди?

– Кўшимиз Робия исмли аёл тарбияламоқда!

– Эшитишимизга қараганда, яқин орада Эргашнинг лагерига инглиз йўриқчилари келишармиш. Бундан хабарингиз борми?

– Бу тўғрида эшитгандим.

Жон Дэвиднинг юзидан жавобларимдан қониқиш ҳосил қилганини уқиб олдим.

– Хўш, Эргашбойнинг уларга муносабати қандай?

Бу қора кучларни бирлаштирмаслик, ўртага низо ташлаш ва яқин ўтмишдаги воқеаларни эсларига солиб қўйиш фикри хаёлимга келди.

– Европадан келадиган йўриқчилар ўзларига гўрков тайёрлашмоқда.

– Сабаб? – Жон Дэвиднинг юзи ҳайратдан оқаргандек эди.

– Инглизлар лагердаги жангарилар бизга итоат қилишади, деб ўйлашади, афсуски, улар тетапоя бўлишгач, буйруқларига қулоқ солишмайди. Инглизлар тайёрлаётган жангарилар оёққа тургач, ўз тарбиячиларига тиф кўтаришади. Тарихдан маълумки, бир пайтлар инглизлар гўё Осиё халқлари устидан ҳукмронликни сақлаб қолиш учун улар ўртасида ўзаро урушни кучайтиришга эътибор берган. Лекин бу халқлар Европа техникаси ва ҳарбий соҳадаги ютуқлардан хабардор бўлиб, инглизларга бўйсунмасдан мустақил бўлиб кетдилар. Мустақил давлат тузмоқчи бўлган осиеликлар ҳам инглизлар кўмагидан умид қилишлари беҳуда. Уларнинг мақсади – бу ердаги халқларга озодлик ва мустақиллик беришда эмас, балки улар устидан ғоявий-сиёсий, иқтисодий ҳукмронликни сақлаш!

Менинг сўзларим Дэвидга ёкмади. Саволидан пушаймон бўлгандек юзи қизарди. Менинг яна нималарнидир айтишимдан чўчиб, мақсадини айта қолди:

– Бизни инглизлар Эргашбой билан қандай масалада гаплашишгани қизиқтиради. Ўйлайманки, сиз бу саволларга жавоб топасиз! Берилган топшириқни ҳеч ким билмаслиги ёдингиздан чиқмайди, деб ишонсам бўладими?

– Албатта! – дедим бош ирғаб.

Жон ўрнидан туриб қўлимни қисиб қўйди.

– Керак бўлганингизда, одамларимиз сизга чиқишади.

Тошдевор иккига ажралди. Учаламиз хонадан чиқдик. Башир менга ниманидир айтмоқчи бўлаётганини сезиб турардим.

– Сизни хабардор қилиб қўяй, – ниҳоят тилга кирди у, – Абдуллоҳ жаноблари вафот этдилар.

- Охиратлари обод бўлсин!
- Лекин у киши ўз ажаллари билан қазо қилмадилар...
- Ўлдиришдими?
- Шундай.

Биз номаълум томонга юрдик. Оёқларимиз ости-дан чиқаётган товушларни тошлар ютиб юборарди. Йўлак бир-бирига шу қадар ўхшаш эдики, одам бир қарашда бунинг фарқига бормасди. Мен бошқа йўлакдан кетаётганимизни сезиб қолдим. Босган қадамимни ўлчаб, эсда қоларли нарсаларни хотирамга жойлашга уринардим. Қарши томондан келаётган қора кийимли соқчи Баширнинг рўпарасида тўхтаб:

– Ҳаммаси тайёр, оға! – деди.

Башир бош ирғади. Биз бошқа томонга бурилдик.

Бу жой Тора-Бора ғори эди. Тирик одамлар устида кимёвий дориларни синаб кўриш, жангариларнинг асосий бойлик манбаи ҳисобланган героин, опиум каби ажал уруғлари шу ерда қайта ишланиб, махсус пакет ва идишларга солиниб, дунёнинг турли бурчакларига жўнатилишидан хабардор эдим.

Эллик икки қадам юрганимиздан кейин олдимиздан тошдевор чиқди. Миттигина яшил чироқ ёнди. Девор ёрилди. Қаршимизда ям-яшил майсалар, қўм-кўк осмон, олисдаги тоғлар ястаниб ётарди. Ёнма-ён келаётган Дэвид ғойиб бўлганини, қайси тешикка кириб кетганини пайқамай қолдим. Биз бир неча соқчилар турган жойга келдик. Улар қопдаги буюмни ўраб олишганди. Тепамизда гуриллаган овоз келди. Кичкинагина вертолёт тоғлар орасидан чиқиб келарди. У биз турган жойга қўнди. Соқчилар қопни юклашди. Башир мени четга тортди.

– «Юк»ни кузатиб борасан. Эргашбойнинг одамлари буларни қабул қилиб олади. Уларнинг кимли-

гини эслаб қол. Бироқ ўзинг кўринма. Вертолёт кўниши билан яширин. Тушунарлими?

– Тушундим!

– «Юк»ларни қайси йўлакдан олиб ўтишларини ҳам аниқла. Орадан бир соат ўтиб, олдинга одамим боради. У ўзини Сайфиддин, деб таништиради.

– Тушунарли.

– Булар ҳаммаси эмас, яна бир топшириқ: мана бу пакетни Сайфиддиннинг қўлига топширасан! Бунинг ичида махфий маълумотлар бор. Йўқолиши, бегона одамнинг қўлига тушиши мумкин эмас.

Мен билан яна икки киши вертолётга чикди. Улар менга эътибор беришмади. Вертолёт бир соатча йўл юриб, пастлади. Биз қаерга келдик, билмасдим. Пастга тушиб, ўзимни панага олдим. «Юк» туширилди. Эргашнинг одамлари келиб, «юк»ни қабул қилиб олишди. Мен уларни танидим. Ҳикмат, Қосим ва Ойбек. Вертолёт яна осмонга кўтарилди ва келган томонига парвоз қилди. Ҳикматнинг шериклари қопларни кўтариб, сойнинг нариги томонига ўтиб кетишди. У тараф юлғунзор эди. Мен уларни юлғунзор ичидан таъқиб қилиб бордим. Ярим чақирим юришгач, юлғунзор тугади. Бу ёғи энди тошлок эди. Тоққа тирмашиш керак эди. Ҳикмат ва унинг одамлари шу ерда тўхташди. Гулхан ёқишди. Афтидан, кимнидир кутишарди. Кўп ўтмай яна бир одам пайдо бўлди. Сухбатларини эшитгим келди. Тошларни паналаб, уларга яқин бордим.

– Поезд қачон жўнайди? – сўради Ҳикмат нота-ниш кимсадан.

– Пайшанба куни кечкурун.

– Қайси вагонни танладиларинг?

– Ўн олтинчини!

– Проводник ишончли одамми?
– Ўзимиздан, илгари ҳам бирга ишлаганмиз!
– «Юк» манзилга етиб бормаса, ҳаммамизнинг бошимиз кетади.

– Майдалаб ўтирмаймиз, бирйўла ҳаммасини жойлаймиз.

– Проводник вагоннинг ён томонидаги тахталарни кўчириб қўядиган бўлди. «Юк»ни ўша жойга тикамиз. Кейин бўёқ суртиб қўямиз, ҳеч ким хитламайди.

– Билиб қўй, «юк»ни Вольфович сабрсизлик билан кутмоқда. Бу шахсан кенгаш раисининг топшириғи билан кетяпти!

– Тонг ёришмай йўлга чиқамиз. Бишкекка етиб боргунча бир кун ўтади.

– От тайёрлаб қўйганман. Йўлимиз яқин бўлади, – деди нотаниш одам.

Пастга тушдим. Белги қўйилган тош олдига қайтдим. Қўйнимдаги пакет вужудимни чўқдек қиздирарди. «Унинг ичида қандай маълумот бўлиши мумкин? Улардан хабарсиз Сайфиддиннинг қўлига топшириш мумкин эмас», деб ўйладим. Қолаверса, Сайфиддин буни кимнинг қўлига топширади? Нима бўлса бўлар, пакетни очишга қарор қилдим. Бирок улгурмадим. Мен турган жойга қараб келаётган одамга кўзим тушиб қолди. Эгнида қўтос терисидан тикилган, жуни тескари калта пўстин бўлиб, қиёфасини ваҳимали кўрсатарди.

– Тошни пойлаяпсанми? – у белгининг устига қўлини қўйиб сўради.

– Сайфиддинни! – дедим олдиндан ўргатилган сўзни тилимга олиб.

– Сайфиддин келди. Нима бермоқчисан унга?

– Нимани талаб қилса, ўшани бераман!

– Сехргар эмасмисан?

– Қаршингиздан сехргар чиққанида нимани сўраган бўлардингиз?

– Назаримда мен ҳақиқатан ҳам сехргарга дуч келиб қолдим, шекилли...

– Шундай! Тиланг тилагингизни?

Ўртада бўлиб ўтган сўз ўйинидан кейин Сайфиддин ҳақиқатан ҳам менга ишонди шекилли, тилагини айтди:

– Дўстларим томонидан жўнатилган мактубни сўраган бўлардим...

Қўйнимдаги пакетни олиб узатдим. Сайфиддин уни қўлига олди ва муҳрларига кўз югуртириб чиқди.

– Ҳақиқатан ҳам ажойиб сехргар экансан!

Қаршимдаги одамнинг мақсадини билишга қизиқдим:

– Дўстингиз сизга ҳамиша муҳрланган мактуб жўнатадими?

– Муҳр бузилганда мен ҳам сенга ўзимнинг сехргарлик маҳоратимни кўрсатган бўлардим! – у қўйнидан тўппончасини олди ва стволига лабини босди. – Энди бунга ҳожат йўқ! – у совуқ жилмайди ва мен билан хайрлашмасдан жўнаб кетди.

Менинг бу ерда қиладиган ишим тугаган эди. Баширнинг топшириғига биноан лагерга қайтишим керак эди. Кеч бўлганига қарамай йўлга тушдим.

Лагерга яқин қолганда марказ билан боғландим. Янги ходим келгуси ойнинг биринчи якшанбасида учрашувга чиқишини маълум қилди...

ЮРТДА

1949 йили Хитой Халқ Республикасидан ўтиб келган уйғур миллатига мансуб муҳожирлар орасидан икки киши водийнинг катта шаҳарларидан бирига қўнишади. Орадан кўп ўтмай, улардан бири Қозоғистоннинг Жамбул шаҳрига кўчиб кетди. Аҳмад охун исмли шахс эса шу ерда қолишни ихтиёр этди. 1961 йилнинг эрта баҳорида хитойлик Сафар исмли кимса уни излаб келади.

– Отангиз қишининг чилласида фоний дунёдан дорилбақога рихлат қилдилар, – деди меҳмон совуқ хабар келтирганидан хижолат бўлгандай. – Ўлимлари олдидан сизга топшириб қўйишим лозим бўлган кичкинагина омонатни қолдиргандилар. Вақтида келтириб беролмаганим боис, сиздан узр сўрайман.

Сафар қўйнидан газетага ўроғлик буюмни олди-ю, аммо уни уй эгасига узатмай, олдига қўйиб қўйди.

Тўқсон ёшдан ўтиб қолган отасининг вафоти Аҳмад охунни қаттиқ тушқунликка солди. Падарини ўз қўли билан тупроққа қўёлмаганидан афсусланди.

Меҳмон унга таскин-тасалли бергувчи сўзларни бисотидан излади:

– Ўлим ҳаммамизнинг бошимизда бор, биродар. Бу дунёга омонат одамлармиз. Худо раҳмати падарингиз тўқсон йил яшадилар. Аллоҳ бундай умрни фақат ўзининг суйган бандаларигагина беради. Сизнинг вазифангиз энди – беш вақт намоз устида у кишининг ҳақларига дуо қилиш. Илоҳим, охиратлари обод бўлсин!

– Имкон топсам, албатта, Хитойга ўтиб, падаримнинг қабрини зиёрат қилиб келаман, – деди Аҳмад охун меҳмоннинг тасаллиларида юраги юмшаб.

– Отангиз ўлимлари олдидан васият қилгандилар...

– Кулоғим сизда. Уларнинг васиятларини бажариш менинг фарзандлик бурчим, – меҳмоннинг сўзини бўлди уй эгаси.

– Баракалла, ҳақиқий ота ўғил эканлигингизни сезиб турибман, – олқишлади меҳмон. – Худо раҳмати Эшон бобомиз сиз билан фахрланардилар. Айниқса, набираларини ўзлари каби илмли бўлишини орзу қилардилар.

– Каминанинг ҳам мақсади шундай, – меҳмоннинг сўзларига қўшимча қилди Аҳмад охун.

– Падарингиз шаҳримизнинг кўзга кўринган уламоси эдилар. У киши динимизнинг тақдири тўғрисида кўп қайғулардилар. Дарвоқе, сиз ўғлингизга қандай исм қўйдингиз?

– Юн Те!

– Хитойча исм-ку?! – бошини тебратиб қўйди Сафар.

– Вақти келиб, ўғлим юртига ўтиб кетиши мумкин. Шунини ўйлаб, Юн Те номини қўйдим.

– Менимча, сиз бу борада бир оз янглишибсиз, биродар. Ҳозир қаерда яшаётганингизни унутманг. Унга Акмал, деб исм қўйинг. Отангизнинг васиятлари ҳам шундай эди. Қолаверса, бу билан ерлик миллат вакиллариининг ҳурматини жойига қўйган бўласиз. Зурриётингиз неча ёшда?

– Етти ёшга тўлди. Кузда мактабга боради!

– Шўро мактабига-я?

– Бизда болалар фақат шўро мактабида ўқишади.

– Ҳай, ҳай, агар ўғлингизни шўро мактабига берадургон бўлсангиз, Эшон бобомлар қабрларида тик турадилар! У кишининг сўнгги васиятлари набира-

ларини мадрасада ўқитиш эди. Ўзлари каби илмли, уламо бўлишини орзу қилардилар. Менимча, уни мадрасага ўқишга берганингиз мақсадга мувофиқ. Шунда отангизнинг руҳларини яна ҳам шод қилган бўлур эдингиз.

– Бу ерда мадрасалар тақиқланган.

– Бунинг йўли осон, – маслаҳат солди Сафар. – Фарзандингизни бирорта мулланинг қўлига топширинг!

Таклиф Аҳмад охунга маъкул келди. Мехмон ўрнидан туришдан аввал боя ёнига қўйган буюмни уй эгасига узатди.

– Отангиз бериб юборган омонат!

Аҳмад охун унинг ичида пул борлигини сизди.

– Уйимизнинг эшиги сиз учун ҳамиша очик. Хоҳлаган пайтингизда келинг! – деб кузатиб қўйди.

– Худо омонлик берса, албатта келаман! – сўз берди Сафар ширин жилмайиш билан. – Дарвоқе, Эшон бобомнинг иккита дўконлари, битта сартарошхоналари бўлур эди. Савдогарлар ҳар ойда ижара ҳақини ва фойданинг ўндан уч қисмини падарингизнинг васиятларига биноан каминанинг қўлига топширмоқда. Омонатга хиёнат эр кишининг иши эмасдир. Ана шу пулларни ўз вақтида жанобларининг қўлига топшириш имкони йўқ. Шу сабабли фурсат топиб, йилда бир-икки келишга ҳаракат қиламан.

– Умрингиз зиёда бўлсин, Сафарали!

Аҳмад охун ўша кунийёқ ўғлининг исмини ўзгартирди. Акмалнинг қўлидан етаклаб, маҳалланинг чекка бир жойида яшайдиган домланинг ҳузурига борди.

– Боламнинг эти сизники, суяги бизники, ҳарф танитиб, ўзингиз каби катта мулла қилиб берасиз, домла почча! – деди.

Домла почча Аҳмад охунга қарамай бошини чайқади:

– Ҳукумат болаларни эскича ўқитишни ман қилганидан огоҳ эмасмисиз, биродар? Биздан тилхат ҳам олишган, – деди.

– Энди, қори почча фарзандимизни қўлингизда ўқиётганини фақат иккимиз биламиз. Шу соатдан бошлаб оғзимизга «қулф» солдик!

– Мени қийнаманг, Аҳмад охун. Сўроқ беришга тоқатим ҳам, бардошим ҳам етмайди.

Аҳмад охун хитойлик меҳмон ташлаб кетган пулдан бир боғламини олиб, қори почча ўтирган кўрпачанинг қатига тиқиб қўйди.

– Нима қияпсиз, мулла Аҳмад? – деди қўллари билан кўрпачани босиб, қори почча.

– Назр қилганимиз тақсир, қолганига қарздормиз!

– Айтиб қўяй, – деди домла почча оғир ишни гарданига олаётганидан чўчинқираб, – бир гап чиққудек бўлса, иккимиз теппа-тенг жавоб берамиз!

– Аллоҳ у куннинг юзини тескари қилсин.

Шу кундан бошлаб ёш Акмал домланинг уйида қолди.

Орадан тўрт йил ўтиб, хитойлик меҳмон яна Аҳмад охуннинг остонасида ҳозир бўлди. Уй эгаси уни аввалгидан ҳам илиқ кутиб олди. Меҳмон бу гал ҳам қўйнидан бир боғлам пул олиб, Аҳмад охуннинг қўлига тутқазди.

– Отангизнинг дўконидан тушган даромад!

– Мени кўп хижолат қилдингиз, тақсир. Арзимас пул учун шунча йўлни босиб ўтишингиз шарт эмасди-ку?!

– Падарингизнинг васиятларини адо этиш менинг мўминлик бурчим. Бурчни адо этиш – мусулмон банди учун фарз.

– Кам бўлманг, Аллоҳ сизга берган тавфиқ-у инсофдан бизни ҳам бенасиб қилмасин!

Хайрлашиш олдидан Сафар сўради:

– Бу, Юн Те катта йигит бўлиб қолгандир?

– Юн Те эмас, мулла Акмал денг!

– Шундайми? Баракалла! Гапимни қулоғингизга олибсиз-да? Ўзлари уйдадилар? – деб сўради.

– Сабоқ олгани кетганлар, – оғзини меҳмоннинг қулоғига яқин келтириб деди уй эгаси.

– Ўқияптиларми? – Сафар бу саволни қаерда ўқияпти, деган маънода берди.

– Сизнинг қимматли маслаҳатингиз билан қўшни маҳалладаги домланинг қўлига топширганман!

– Баракалла! Кам бўлманг, иним! Иншооллоҳ, отангизнинг ўрнини шу зурриётингиз босади.

Меҳмон шу билан йўқ бўлиб кетмади. Икки йилдан кейин яна пайдо бўлди. Аҳмад охун уни туғишганлардек қабул қилди.

– Ўғлим, бу киши бобонгнинг энг яқин шогирдлари, – деб таништирди. – Менинг кадрдоним Сафар амаки бўладилар. Уйимизнинг азиз меҳмони, мен бор-йўқ, келганларида ҳурматларини жойига қўйиб, кутиб олгин. Айтган гапларини насихат ўрнида қабул қилгин. Гапимни уқдингми?

Акмал қўлини кўксига қўйиб, одоб билан таъзим қилди.

Сафар унинг олган билимларини синаб кўрди. Кўнгли тўлди.

– Жуда маъқул, мулла Акмал, – деди олқишлаб. – Анчагина мулла йигит бўлиб қолибсиз. Ҳатто мен

кутгандан ҳам зиёда. Бундан кейин бобонгизнинг совғаларини шахсан сизга топширишга сўз бераман.

Сафар кўп турмади. Олиб келган совғасини Акмалнинг кўлига топшириб, ҳовлидан чиқиб кетди. Бу гал у анчагина пул келтирганди. Пулни кўриб, Охуннинг юраги ҳаприқиб, Сафарнинг ҳақиға узундан-узун дуо қилди. Меҳмон кетишдан аввал уй эгасига бир дона миттигина идишда атир совға қилди.

— Мушку анбар! Парангистонда тайёрланган. Белингизни бақувват қилади. Кўздан яширин жойда сақланг.

Аҳмад охун меҳмонни кузатиб, ичкарига қайтиб кириб, Сафар тухфа қилган мушку анбарнинг оғзини очиб, димоғига яқин келтириб ҳидлади. Хушбўй исунинг бутун танасини яйратиб юборди. Бегонанинг кўзи тушмасин, деб панароқ жойга беркитди. Икки кундан кейин Аҳмад охун ўзида қандайдир ўзгариш бўлаётганини пайқади. Иштаҳаси бўғилиб, танасидан мадор кетиб, ҳолсизланиб борарди. Беш-олти кун ўтгач, сочлари тўкилди, баданида оқ тошмалар пайдо бўлди. Озиб кетди. Тишлари тушди. Учраган дўхтирлари унга аниқ ташхис қўя олишмади. Аҳмад охунни касалхонага ётқизишди. Бу ерда ҳам ташхис қўйишнинг имкони бўлмади. У бир нарсани — Сафар совға қилган атирни искагандан кейин касаллик бошланганини сезарди. Орадан бир ой ўтиб, Аҳмад охун шифокорлар аниқлашолмаган номаълум дард туфайли ҳаётдан кўз юмди.

Хитойлик меҳмон келганида Охуннинг қирқи ўтганди. Унинг ўлимини эшитиб, кўзларига ёш олди.

Акмал билан бир фурсат Охуннинг яхши фазилатларини эслашди.

— Мен бир нарсага ҳайронман, мулла Акмал, — деди у боши қотган одамдай ўйланиб.

— Хўш?

— Боя кўзим тушиб қолди. Сизлар яшаётган кўчанинг номи нега Прага? Наҳотки ўзбекча ном топилмаган бўлса?

— Бир пайтлар бу жойда чехлар яшашган экан, бу ном ўшалардан қолган.

— Яшашган бўлса яшашгандир, аммо ҳозир маҳаллий халқ яшаяпти-ку! Минглаб олисда қолган шаҳарнинг номи бу ердагиларга нима учун керак?

— Юрагимдаги оғриқни кўзғатдингиз, тақсир. Менга қолса бугуноқ шу номни олдириб ташлаган бўлардим. Фақат кўчамизда эмас, бошқа жойларга ҳам маъносини биз тушунмаган одамларнинг, шаҳарларнинг номи берилган. Буларнинг ўрнига ўзимиз тушунадиган номларни бериш лозим. Афсуски, менда бунга ҳуқуқ йўқ.

Меҳмон Акмалнинг юрагида миллатчилик чўғи ялтираб турганини сезди.

— Нега ҳуқуқ бўлмас экан? Маҳаллада қанча одам яшайди?

— Юз эллик хўжалик.

— Юз эллик хўжалик — бу катта куч, иним! Сиз уларни йиғиб, имзо тўпланг, юқори идораларга ташланг. Кўриб чиқишга мажбур қилинг. Рози бўлишмаса, эътибор беришмаса, ортингизга маҳалланинг обрўли одамларини эргаштириб боринг. Ўзларидан ўзлари талабларингни бажаришга мажбур бўлишади.

Бу таклиф Акмал томонидан қабул қилингач, меҳмон иккинчи масалага ўтди.

– Эшитишимча, маҳалла имомининг билими у қадар яхши эмас экан. Ўрнига сиз ўтиришингиз керак. Билимингиз етарли, мадраса кўрмаган бўлсангиз-да, таниқли домла қўлида сабоқ олгансиз.

– Биз ҳали ёшимиз, тақсир, – ийманибгина жавоб қилди Акмал.

Меҳмон ўрнидан қўзғалиб қўйди.

– Ҳай, ҳай, бундай гапни тилингизга олманг, мулла Акмал! Машойихлар гап ёшда эмас, бошда, деганлар. Сиздаги билим мадраса кўрганларникидан кам эмас. Қолаверса, вужудингизда ғайрат, шижоат ёғилиб турибди. Ҳар қандай ишни уддалайсиз. Томирингизда Эшон бобомнинг қони оқяпти!

– Бу масалани мен ҳал қилолмайман, – афсуслангандек деди Акмал.

– Маҳалла-қўй орасида обрўингизни оширишининг йўли бор, – деди меҳмон. – Биринчидан, сиз яқин кунларда ҳаж сафарига борасиз!

– Ҳаж сафарига?! – ажабланди Акмал. – Бу мениннг якка-ю ягона орзуим. Бироқ маблағ масаласида дастим калтароқ, тақсир..

– Ташвишланманг, маблағни ота юртингиздаги мусулмон биродарларингиз беради.

– Ҳимматларига тасанно, тақсир.

– Иккинчидан, маҳалла масжидининг қурилганига юз йилдан ўтибди. Девоғлари нураган, таъмирталаб. Бинони таъмирлайсиз. Қараб турибсизки, нафақат маҳаллангиз, бутун шаҳар отангизга раҳмат айтади.

– Хўп улуғ ишларни айтяпсиз, тақсир. Бироқ каминанинг дасти калта-да, – бояги гапини яна такрорлашга мажбур бўлди Акмал. У икки гапнинг бирида пулга шама қилаётганини Сафар тушунарди.

– Пул масаласини мен ҳал қиламан. Назаримда масжидни эл оғзига тушадиган, ҳаммани ҳайратга

соладиган даражада таъмирлашга нари борса, олти-етти минг сўм кетади.

Сафар айтган пул катта эди. Битта енгил машина, дегани эди. Акмалнинг юрагига ғулғула тушди. Ҳаётида етти мингни эшитган бўлса-да, ушлаб кўрмаганди.

Меҳмон ҳамёнидан бир неча бўлак пулларни олиб, Акмалнинг олдига ташлади:

– Ишни эртадан бошланг!

– Пулни қаердан олдинг, дейишлари мумкин? – чўчинкирагандай сўради Акмал.

– Хитойдан жўнатишди. Бобомнинг беш-олтита магазини бўларди. Ўшалардан тушаётган даромаднинг улуши, денг. Шунда сиздан ҳеч ким шубҳаланмайди.

Таклиф Акмалга маъкул тушди.

– Пулларнинг бир тийинига ҳам хиёнат қилмай, масжидимизни обод қилишга сарф қиламан.

– Бобонгизнинг руҳини шод этган бўласиз, иним. Энди менга рухсат, худо хоҳласа, дўконлардан тушган даромадни яқин кунлар ичида ташлаб кетаман. Ҳа, айтмоқчи, мана бу китоблар мендан совға. Ўқиб бўлганингиздан кейин яқин дўст-у биродарларингизга беринг. Улар ҳам илмдан баҳраманд бўлишсин. Китобнинг савоби улуг. Қанча кўп одам ўқиса, сиз-у бизга шунча Аллоҳнинг раҳмати ёғилади.

Сафар ўрнидан турди. Акмалнинг тез орада маҳаллада обрў топиб, имом бўлишига унинг ишончи комил бўлганди. Бироқ бу сахий меҳмон Хитой махсус хизмат идорасининг ўта айёр ва мунофиқ жосуси Сафар таҳаллуси остида юрган Тиян Жон эканлигини, у ўзининг кўзга кўринмас тиканли симлари билан ўраб олаётганини Акмал ҳали тушунмасди.

Бешинчи китоб тугади.

МУНДАРИЖА

Истанбул	3
Океан ортида	27
Истанбул	34
Қоратегин	56
Саманган	60
Афғонистон	80
Юртда	84
Саманган	90
Москва	98
Бишкек	106
Саманган	115
Юртда	122
Саманган	128
Қоратегин	135
Саманган	138
Юртда	143
Бишкек	148
Қоратегин	154
Саманган	160
«Тора-бора» ғори	175
Москва	178
Москва — Истанбул	182
«Тора-бора» ғори	190
Юртда	197

Адабий-бадiiй нашр

ИСОҚЖОН НИШОНОВ

**АФҒОН ШАМОЛИ
ИСТАНБУЛ, САМАНҒАН,
МОСКВА, БИШКЕК**

Роман

Бешинчи китоб

Тўлдирилган қайта нашри

Мухаррир

Мухайё РИХСИБЕКОВА

Мусаххих

Сайёра МЕЛИҚЎЗИЕВА

Бадiiй мухаррир

Уйғун СОЛИХОВ

Сахифаловчи

Суннат МУСАМЕДОВ

Техник мухаррир

Умидбек ЯХШИМОВ

Лицензия рақами: АІ № 252, 2014 йил 02.10да берилган.

Босишга 2016 йил 30.08да рухсат этилди.

Бичими 84x108 ^{1/32}.

Босма табағи 7,0. Шартли босма табағи 11,76.

Гарнитура «Peterburg». Офсет қоғоз.

Адади 5000 нусха. Буюртма № 269.

Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Китоб матни «Print Line Group» ХК босмахонасида чоп этилди.

100097, Тошкент ш., Бунёдкор шоҳкўчаси, 44.

Мурожаат учун телефонлар:

нашр бўлими – 147-00-14; 129-09-72;

маркетинг бўлими – 128-78-43; 397-10-87;

факс – 273-00-14;

e-mail: yangiasravlodi@mail.ru

3 330000 286102

126604

ИСОҶҶОН НИШОНОВ

АФҶОН ШАМОЛ

ИСТАНБУЛ, САМАНҶАН,
МОСКВА, БИШКЕК

5

ЯНГИ АСР АВЛОДИ

ISBN 978-9943-27-816-5

9 789943 278165

3 330000 286102

126604

ИСОҶҶОН НИШОНОВ

АФҶОН ШАМОЛ

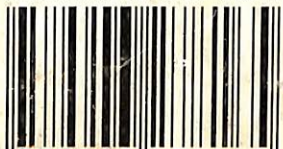
ИСТАНБУЛ, САМАНҶАН,
МОСКВА, БИШКЕК

5

ЯНГИ АСР АВЛОДИ

ISBN 978-9943-27-816-5

9 789943 1278165